

ƏDƏBİ ONQAT

ƏDƏBİ-BƏDİİ DƏRGİ • 19 • 2026

ƏDƏBİ OVQAT

Təsisçi və imtiyaz sahibi
Baş redaktor
Baş redaktor müavini
Məsul katib
Rəssam
Korrektor

Rəfail Tağızadə
Vaqif Osmanlı
Şahnaz Kamal
İlahə Səfərzadə
Sehran Allahverdi
Sima Salamova

REDAKSIYA HEYƏTİ

Aygün Bağırılı
Bədirxan Əhmədov
Cavanşir Yusifli
Elnarə Akimova
Eyvaz Zeynalov
Əli Əmirli
Güləy Tahirli
Mustafa Çəmənlı
Ramiz Rövşən
Rüstəm Kamal
Təranə Məmməd
Vaqif Sultanlı
Yaşar Qədimbəyli
Yeganə Qəhrəmanova

ULUSLARARASI HEYƏT

Prof.dr. Ali Kafkasyalı (Türkiyə)
Prof.dr. Atilla Jorma (Finlandiya)
Prof.dr. Danuta Xmelovska (Polşa)
Prof.dr. Danko Leovac (Serbiya)
Dos.dr. Dzeylana Johic (Bosniya-Hersoqovina)
Prof.dr. Eunkyung Oh (Cənubi Koreya)
Prof.dr. Əhməd Sami Elaydi (Misir)
Prof.dr. Marqarita Aslan (Rumıniya)
Prof.dr. Salavat İshakov (Rusiya)
Prof.dr. Səadət Kərimli (İsveç)
Prof.dr. Şirin Məlikova (Fransa)
Prof.dr. Xaqani Qayıblı (Estoniya)
Dos.dr. Gülşad Abıkova (Qazaxıstan)
Dos.dr. Nourshad Mancheri Kurikkal (Hindistan)
Dos.dr. Mahir Həməzəyev (Litva)
Dos.dr. Orhan Aras (Almaniya)
Dos.dr. Rüstəm Cabbarov (Özbəkistan)
Dos.dr. Tetiana Belimova (Ukrayna)
Dos.dr. Tohid Məlikzadə (Güney Azərbaycan)

Əlaqə telefonları: 050 339 19 85; 055 766 83 02

E-mail: edebiovqatdergi@gmail.com

Ünvan: Bakı şəhəri, Y.Günəşli qəs., "Q" Y/S, ev 22, mən 23.

Ədliyyə Nazirliyində 03 iyun 2021-ci il tarixində qeydiyyatdan keçib.

Qeydiyyat sayı: 4344.

Dərc olunan materiallar müəllifin mövqeyini əks etdirir.

Dərc olunan materiallardan istifadə edərkən istinad göstərilməlidir.

Dərgi ildə 4 dəfə çap olunur.

BU SAYIMIZDA:

Təsisçidən: Günümüzün yaşantıları... Ətrafda baş verənlər	4
POEZİYA	
Fikrət Qoca	5
Adil Mirseyid	10
Süleyman Abdulla	18
Namiq Dəlidağlı	23
Sevil Gül Nur	27
İntiqam Yaşar	31
Ələsgər Talıboğlu	33
Qabil Nəbi	35
NƏSR	
Vaqif Sultanlı Cil olsun (hekayə)	7
Cavid Zeynallı Işıqlı günlər (hekayə)	12
İlahə Səfərzadə Oyuncaq maşın (hekayə)	20
Nemət Mətin Qisas (hekayə)	25
Fidan Vahid Qara yolçu (hekayə)	29
GÜNEYDƏN SƏSLƏR	
Huşəng Cəfəri (şeyrlər)	37
TÜRK DÜNYASI	
Nurməhəmməd Yasin Çöl göyərçini (hekayə)	39
ƏDƏBİ TƏHLİL	
Aypara Behbudova Vaqif Məmmədovun poeziyasının mövzu əlvanlığı	47
Qənbər Ağayev Daş dələr ahım oxu (<i>Meyxoş Abdullahın "Əsir qadın" əsərinin dəhşət doğuran faciəsi</i>)	50
Günay Rzayeva "Qəlbimdə salam var ona Xəzərdən": poeziya - tarixi yaddaşın bədii ifadəsi	55
MİLLİ BAYRAMLARIMIZ	
Sevda Axundova Novruz və sosial harmoniya	58
CƏNNƏTİM QARABAĞ	
Günay Teymurova Mahir tar ifaçısı	61
MÜSAHİBƏ	
Kiçik xalqlar hər zaman böyük güclərin çirkin oyunlarının qurbanı olurlar (<i>Cahangir Namazovun alban şairi, yazıçısı və jurnalisti Agim Bajrami ilə müsahibəsi</i>)	64
DÜNYA ƏDƏBİYYATI	
Qabriel Qarsia Marques Maria dos prazeres (<i>hekayə</i>)	67
YENİ KİTABLAR	
Rəfail Tağızadə Mehmet Sadıq Aran və Türkün altın kitabı "Kutadqu bilig"	77
OXUCU RƏYLƏRİ	
Ləman Məmmədova İlahi eşqdən bəşəri kamilliyə	79
Aysun Motuxova Eşq və həsrət şairi	81

TƏSİSÇİDƏN

GÜNÜMÜZÜN YAŞANTILARI...
ƏTRAFDA BAŞ VERƏNLƏR

Müharibə siyasətin başqa vasitələrlə davamıdır.

K. Klauzeviç

Heç bir qanun tanımayan müharibə ölümə münasibətin mahiyyətini dəyişir. Adi həyatda insan öldürmək cinayət sayıldığı halda, müharibədə bu qəhrəmanlıqdır.

Müharibə yaradılanların məhvidir. İtənlərin lal sükutudur.

Müharibə ölümdür, itkidir, ağrıdır.

Müharibə keçmişlə bağlı bütün bağları qırır. Olanları əldən alır. Məhv edir. Geriyə dönüb baxanda, ancaq yoxluq görünür. Artıq keçmiş xatırladacaq nə vardısı yaddaşda şəkil kimi qalır. Reallıqlar itir. Hər şey tarixin arxivinə düşür. Boşluğa düşən kimi. Barıt, yanıq qoxuları ətrafdakıları nəfəs almağa qoymur.

Bütün qanunları susduran müharibə eyni din, eyni dil daşıyıcılarını, əsrlərlə qonşu olan xalqları qarşı-qarşıya qoyur, yaddaşlarda iz salan düşmənçilik toxumu səpir. Uşaqları ata-anasız, ata-anaları uşaqsız, evləri viran qoyur. Varlıqları yoxluğa çevirir.

Zamanı aquşuna alan müharibə insanlığı da məhv edir.

Müharibəni törədənələr üçün müqəddəs heç nə yoxdur. Haqq, ədalət itən yerdə hər şey itir. Ağıla yox, gücə hesablanan yerdə yaşamaq çətinidir.

Müharibənin hər hərfindən ölüm sallanır. Düzən dəyişir, hər şey təbii halından çıxır. İnsanları ağrıdan, itkilərlə yaşamağa məcbur edən həyatla baş-başa buraxır.

Varlığı ölümə imtahana çəkən, yoxluğa sürükləyən müharibə öz ağrısını bütün sahələrdə göstərdiyi kimi, ədəbiyyata, incəsənətə - mədəniyyətə də təsirsiz ötüşmür, onu uzun müddət zəbt edir. Yaradıcı insanlar bu ağrıları, müsibətləri daxili süzgəclərindən keçirərək sözə - əsərə çevirirlər.

30 il ədəbiyyatımızın ana xəttini təşkil edən, əsərlərdə qırmızı xətt kimi keçən insan, yurd itkisi; həsrət, ağrı, çiliklənən xatirələrin Qarabağ sızıltıları əsərlərdən boy atdı.

Bu günlər ABŞ, İsrail və İranın Yaxın Şərqdə törətdikləri faciələr, 5 ildir davam edən Rusiya-Ukrayna müharibəsinin ağrı-acıları da yenə əsərlərdən boylanacaq. Hadisədən və hadisə haqqında yazılan əsərlərdən.

Bəli, tarixi tarixçilər yox, ədəbiyyatçılar yaşadırlar.

Ağrıdan əsər yaratmaq ağrını yaşamaq kimidir. Hamıya sevinc bəxş etmək, xoş ovqat yaratmaq istəyən, müharibəyə ən çox "YOX!" deyən, SÜLH çağırışı edən də, məhz daha həssas olan yaradıcı insanlardır.

Ümidlərin dəmir qayçısıdı müharibə.

Bəşərin faciəsidir müharibə!

POEZİYA

FİKRƏT QOCA

ŞUŞA

Daşaltı çayına yol vermək üçün
Dağ öz ətəyini yığıb altına.
Elə bil bu yeri yaratdığı gün,
Düşübdür Allahın xoş saatına.

Hər daş öz rəngiylə dünyaya baxır,
Hər qaya elə bil bir qərinədir.
Çay da əsrlərin dibindən axır,
Hər dağ daşa dönmüş zamandır, nədir?!

“Qıy səsi” özünü atır qayadan,
Başqa qayalara dəyir, qayıdır.
Dərə ümman olur gələndə duman,
Buludlar üstündə boz qağayıdır.

Sanki duman üstə dayanmışam mən,
Nağıl dünyasıdır bura elə bil.
Günəş Simurq kimi qalxır dərədən,
Qulaq as, daşlar da dil açıbdır, dil.

Dağ düyüb alnını dərdi var kimi,
Deyirsən, nədənsə söz salacaqdır.
Qayalar sehrli qapılar kimi,
Deyirsən, üzünə açılacaqdır.

Burda cəm olubdur əzəmət, vüqar,
Duman çəkiləndə hər səhər-səhər.

Dumandan tökülüb qalır qayalar,
Dumandan səpilir çölə çiçəklər.

Vallah, göz sevinir baxırsan hara,
Öz yaşıl səsiylə çağırır çəmən.
Şuşa, ucalmısan boz buludlara,
Vətən torpağının heykəlisən sən.

YAŞ O YAŞ DEYİL

Sən mənim ən əziz sirrim, istəyim,
Sən mənim ən acı həqiqətimdən.
İtmiş gəncliyimdən soruq gətirən
Sən mənim sonuncu məhəbbətimdən.

Yaş o yaş deyil ki, yolunu kəsim,
Yaş o yaş deyil ki, açım qəlbimi.
Təzədən başlayım, danışım, küsüm
On yeddi yaşında cavanlar kimi.

Yaş o yaş deyil ki, səni izləyim,
Özümü odlara toxuyum yenə.
Durub saatlarla vədə gözləyim,
Görənlər, bilənlər nə deyər mənə.

Səni hər görəndə çaşıram düzü,
Hamı mənə baxıb gülür elə bil.
Dilimi dişləyib demirəm sözü –
Yaş o yaş deyil ki... heyif ki, deyil.

GƏMİLƏR

Gəmilər həmişə sahilə gedər,
Dözər yollarının çətinliyinə.
Sevinər sahilə çatana qədər,
Görər ki, bu sahil o sahil deyil,
Başqa bir sahilə üz tutar yenə.
Bilməzlər nə qədər yolu qalıbdır,
Həyatları sudur, ölümləri su...
Sahildə gəmilər ölü balıqdı,
Dənizin dibində gəmi ölüsü.

ODLA SU ARASINDA

Saçları ağ ipəkdi,
 gözləri mavi dalğa,
 Yerişi elə bil ki,
 xoş ətirli küləkdi.
 Görüb mat qalmışam mən,
 insandı, ya mələkdi.
 İstədim yaxınlaşım,
 yadıma düşdü yaşım.
 İstədim dönüb gedim,
 nalə qopardı ürək.
 Sancılıb yol yanında
 axşama kimi qaldım
 bir işıq dirəyi tək.
 Qız baxdı, güldü, getdi,
 naz-qəməsi üstümə
 od tək töküldü getdi.
 Yerə dikdim gözümlü,
 danladım öz-özümü:
 «Baxmağa utanırsan,
 baxmayırsan, yanırsan,
 Durma yol ayrıcında,
 Ya buza dön, ya da yan,
 Ya qoca ol, ya cavan»

GİZLİ SEVGİ

Sevgimdən qaçmışam uzaq şəhərə,
 Burda da həsrətin gəlib, dayanıb.
 Ətrin səpələnib bütün güllərə,
 Gözünün rənginə göylər boyanıb.
 Səninçün dünyada bəlkə yoxam mən,
 Səni sevdiyimi heç bilməyirsən.
 Gündüz xəyalımdan, gecə yuxumdan
 Bir an da, bir an da çəkilməyirsən.
 Ürəyim, daşa dön, bu sirri saxla,
 Bu sevgi, bu bəla hardan enibdir?
 Bizim taleyimiz evlə, uşaqla
 Hərəsi bir yana zəncirlənibdir.

Öluncə eşqinlə olacağam mən,
 Mən sənin ruhunda, qanında varam.
 Üstünü kül örtmüş bir ocağam mən,
 Balaca bir mehdən qaynayar yaram.

MƏHƏBBƏT

Məhəbbətdə taleyin öz nuru var,
 Gözəl arzu, saf niyyətdi məhəbbət!
 Var-dövləti neyləyirsən, bəxtəvər,
 Tükənməyən var-dövlətdi məhəbbət!

Vurulursan adın çıxır yadından,
 Həzz alırsan alovundan, odundan.
 Doymaq olmur ağrısından, dadından,
 Şirin-acı həqiqətdi məhəbbət!

Sevirsənsə bilinəcək, gizləmə
 Heç kəsdən də kömək, vəfa gözləmə.
 Sən alçalma, kölgə olub izləmə
 Öz-özünə sədaqətdi məhəbbət!

Yanırsan yan, tüstülənmə, alışma,
 Öz sevgini kimə gəldi danışma.
 Bu bəladan sağalmağa çalışma,
 Haqqdan gələn gözəl dərddi
 məhəbbət...

HƏKİM VƏ XƏSTƏ

Dedilər: ağır xəstədir.
 Xəstə lap can üstədir.
 Həkim işə girişdi.
 Dedi: çox ağır işdir.
 Vaxt əridi, gün keçdi,
 Həkim lap əldən düşdü.
 Xəstə də durub baxır,
 Nə ağlamır, nə gülmür.
 Həkim yazıq neyləsin?
 Xəstə dirənib durub,
 Xəstə ölmür ki... ölmür!

NƏSR

VAQİF SULTANLI

CİL OVSUN

Hekayə

Adam tozlu dikdiri aşaraq çayın sahilinə endi. Susuzluqdan dili ağzında quruyub qaxaca dönmüş, dodaqları cadar-cadar olmuşdu. Çayın bulanıq suyundan ovucalayıb içərək bir qədər özünə gəldi.

Göydən od ələnirdi.

Bir xeyli dayanıb şırıltı ilə axan suyun səsinə dinlədi. Çayın kənarı boyunca uzanan gölməçədə xırdaca balıqlar gözə dəyirdi. Etinasız baxışlarla suda qaynaşan canlıları süzdü – balığın nə olduğunu bilmirdi.

Çayın yaşıllıqlarla örtülü qarşı sahilə sirli bir ehtirasla onu özünə çəkdiyindən baxışlarını o səmtədən yığammırdı. Ancaq qarşı sahilə nə sayaq keçəcəyini kəsdirə bilmədiyindən çarəsizcəsinə aşağı-yuxarı gəzib dolaşırdı.

Sonra nə fikirləşdisə özünü suya vurdu. Suyun sərinliyinin vücuduna yaydığı həzz bir anlığa harda olduğunu unutdurdu. Özünə dönüncə çayın içərisilə xeyli irəlilədiyini duydu.

Sahildən aralandıqca axının müqaviməti güclənir, müvazinətini saxlamaqda çətinlik çəkirdi. Bir yandan da suyun vahiməsi onu basırdı. Ancaq su sinəsinə qalxana qədər irəlilədi. Çay get-gedə dərinləşdiyindən suyun onu alıb aparacağından qorxub dayandı – üzməyi bilmirdi.

Çayın bərq vuran ləpələri gözlərini qamaşdırır, yer üzü başdan-başa su şəklində görünürdü. Qarşı sahilə keçə bilməyəcəyini anlayaraq suyu yara-yara geri döndü.

Quruya çıxınca bərk yorulduğunu hiss etdi. İsti tozun üzərində uzanıb bir qədər dincini aldı; sonra yulğun pöhrələrinin arasından keçib dikdirin üstünə qalxaraq yenidən çayın o biri sahilini seyr etməyə başladı. Qarşı sahil uzaqdan o qədər sirli-sehrli görünürdü ki, çayı adlamaqdan savayı heç nə barədə düşünə bilmirdi.

Xeyli fikirləşəndən sonra o biri sahilə keçmək üçün münasib yer tapmaq ümidilə çayın mənbəyinə sarı getməyə başladı. Yol rahat deyildi, bəzən çayın sahilini örtən kol-kosun arasıyla addımlamalı, bəzənsə daşların, qayaların üstündən adlayıb keçməli olurdu.

Günlərlə yol gedəndən sonra, nəhayət, çayın nazilib axdığı yerə yetişdi. Burda çay dayaz olduğundan suyun dibi görünürdü, o biri sahilə keçməyin elə bir çətinliyi yoxdu. Suyu girib qarşı sahilə keçdi və bu dəfə çayın axarı istiqamətində getməyə başladı.

Adam neçə gündən bəri yol gəldiyindən yorulub əldən düşmüşdü. Ancaq buna baxmayaraq dayanıb bir azca yorğunluğunu almaq deyil, heç nəfəsini dərmək belə istəmirdi.

Nə zamandan bəri tərs bir inadla onu özünə çəkən qarşı sahil indi o qədər də cazibədar görünmürdü. Bu yerlərin keçib gəldiyi sahildən elə bir fərqlinin olmadığını hiss edincə yenidən hər şey nəzərlərində adılşmaya başladı. Bəlkə zənnində yanıldığını düşünərək çayın qarşı sahili boyunca xeyli yürüdü. Ancaq fərqi yox idi; uzaqdan-uzağa ona sirli-sehrli görünən bu yerlərdə qərribə heç bir şey gözə dəymirdi.

Nə edəcəyini kəsdirmək üçün bir anlığa dayanıb durdu.

Qürubla birgə yer üzünə yayılan dözülməz bürküdən nəfəs almaq mümkün deyildi. Hərdən anidən havalanan və dərhal da öləziyəni isti yel hardansa uzaqlardan qərribə bir qoxunu çəkib gətirirdi. O, burnunu qıcıqlandıran qoxunu hiss etsə də, əhəmiyyət vermədi – qoxunun nə olduğunu bilmirdi.

Adam çayın sahilindən uzaqlaşdı.

Qarşıda zirvəsi buludlara millənən sıra dağlar uzanıb gedirdi. Nə zamandan bəriydi ki, uzaqlardan seyr etdiyi bu dağların qapalı, əlçatmaz bir dünyaya açıldığını düşünürdü. O, dağların arxasında hər şeyin bambaşqa olduğunu xəyal edir, qəlbinin dərinliyində o yerlərə varmaq arzusu çağlayırdı. Ancaq yolun uzunluğunu, dağın ucalığını, ya hansı bir səbəbsə qarşısını kəsir, niyyətini gerçəkləşdirməyə imkan vermirdi.

İndi birdən-birə nə fikirləşdisə, qəti qərarını verdi və dağın zirvəsinə doğru yürüməyə başladı. Yol daşlı-kəsəkliydə, bəzən dərin yarıqların, uçurumların içərisindən, bəzənsə sıldırım qayalardan keçməli olurdu. Buna baxmayaraq inadla tutduğu səmtə doğru irəliləyirdi.

Zirvəyə doğru getdikcə gedir, yol bitmək-tükənmək bilmirdi, sanki dağa yaxınlaşmaq əvəzinə bir az da uzaqlaşdı.

Hərdənbir dayanıb geriye boylanır, keçib gəldiyi məsafəni göz ölçümü ilə müəyyənləşdirməyə çalışır, sonra yenidən yoluna davam edirdi.

Bəzən ona elə gəlirdi ki, heç vədə dağın zirvəsinə yetişə bilməyəcək, ancaq geri dönmək niyyətində də deyildi, arxada onu həyata bağlayacaq bir şey qalmamışdı.

Beləcə, neçə günün yolçuluğundan sonra, nəhayət, dağın zirvəsinə qalxa bildi və taqətsiz halda bir daşın üstünə çökdü.

Bir azdan günəş qüruba enincə düz-dünya qaranlığa büründü, başının üstündəki geniş səma ayla, ulduzla bəzəndi...

Gecənin, qaranlığın sirrini bürünərək dərin yuxuya getdi.

Yuxudan oyananda uzun yolun yorğunluğu canından çıxmış, zehni, düşüncəsi dupduru durulmuşdu.

Dağın zirvəsindən yer üzü ovuc içi kimi apaydın görünürdü.

Adam ilk dəfə görürmüş kimi dünyanı seyr etməyə başladı.

Günəşin doğuşu ilə torpaqla səmanın qovuşduğu uzaq üfüqlər qızılı rəngə boyanmışdı. Göy üzünə səpələnən sərgərdan buludlar başının üstündən axıb keçir, bir az aşağıda qartallar səssiz-səssiz dövrə vururdu.

İndiyəcən yer üzünü bunca yüksəklikdən seyr etmədiyindən çaşmış qalmışdı: sanki dağın zirvəsinə deyil, dünyanın üstünə çıxmışdı.

Bu möhtəşəm heyranlıq uzun sürmədi. İndi də göz işlədikcə uzanıb gedən yerlə göyün birləşdiyi sirli üfüqlər onu cəkmirdi.

Dağın zirvəsinə aparan uzun yolçuluğun səngitdiyi, unutturduğu əski duyğuları yenidən oyanmağa, ruhunu sarmağa başlamışdı. Dünyanı yüksəklikdən seyr etdikcə gözləri qarşısında açılan mavi sonsuzluq onu heyrətləndirməklə yanaşı, qorxudurdu. Sonsuzluğun nə olduğunu anlamadığından qarşısında açılan bu hüdudsuz mənzərəni yaygın nəzərlərlə süzür, süzürdü...

Üfüqlərə sarı baş aldı...

Qumlu səhralardan, yovşanlı, yulğunlu çöllərdən, bozkırlardan, yaşıl ormanlardan keçərək günlərlə yürüsə də, yolun sonuna varə bilmədi. Qürubun yaxınlaşdığı üfüqlər dan yerinin söküşü ilə təkrar uzaqlaşır, hər şey yenidən başlayırdı. Bu sonsuz yolçuluqda əriyən zamanın xofu ruhunu sinsidirdi.

Adamın içində özünə də bəlli olmayan qərübə bir duyğu çağlayırdı. Bu duyğu nəydisə, köksündə yuva salandan bəri bir yerdə qərarlaşa bilmir, dincliyinin, asudəliyinin büsbütün yox olduğunu anlayırdı. Biri-birini əvəzləyən gecəylə gündüzün təkrar dönüşünün yer üzünə gətirdiyi yeknəsəklik onu yorur, halsızlaşdırır, düşüncələrinə nəyisə, nələrisə yükləyirdi. Sanki ayaqlarının altındakı torpaqla başının üstündəki göy qübbəsi arasında sıxılır, bu sıxıntıdan qopmaq, qurtulmaq üçün nə etmək lazım olduğunu bilmirdi.

Olub bitən hər şey yuxuyla oyaqlıq arasında baş vermiş kimi görünürdü. Ancaq bunların sərhədi qarışdığından aralarındakı fərqi qavramaqda çətinlik çəkirdi. Bəzən özünü, varlığını, içini çalxalandıran həyəcanlarını unudur, həyatın dönüşülməz, qaçınılmaz axarına buraxıldığını düşünürdü. Qarşısında dərin uçurum kimi açılan tənhalıq onu sıxır, darıxdırır, bu hüdudsuz genişlikdə özünə yer tapa bilmirdi.

Qəfildən bir hənirti duydu.

...Başını qaldırınca qarşısında özü kimi bir adamın dayandığını gördü. İxtiyarsız olaraq ayaq saxladı. Ancaq qarşısındakı adamın vücudunda bir az fərqliliklər sezilirdi – qadın idi.

Təəccüblə bir özünü, bir qadını gözdən keçirdi. İndiyədək qadın görməmişdi – qadının nə olduğunu bilmirdi. Adam özü də duymadan önündə açılan bu gözəlliyin əsirinə çevrilmişdi.

Qarşidan əsən külək qadının mum rənginə çalan pırtlaşıq saçlarını kürəyinə sovurur, vücudunda sevgi və ehtiras çağlayırdı.

Baxışları qarşılaşınca qadının üzündə ürkək bir təbəssüm gəzdi və bir andaca dünya gözlərində özgə bir rəngə büründü.

Adam ayaqları qıfıllanıbmış kimi yerində quruyub qalmış, ona ilğım kimi görünən bu gözəlliyinin qəfil yoxa çıxacağından ehtiyatlanırdı.

Sonra qadının incə dodaqlarından bir söz qopdu. Adam heç nə anlamadı – sözün nə olduğunu bilmirdi. Qadının nə söylədiyini anlamasa da, səsin zərifliyi ruhuna işlədi, aqlını başından alıb apardı.

Adam üçün bilinməzliyində qərüb, məhrəm duyğuya bənzər nələrinə cücərib qalxdığını hiss edirdi.

Sanki ovsunlanmışdı.

Qadının sayrısan vücudu, azğın bir ehtirasla onu özünə cəkdikcə həyatın öyrətdikləri hər şey dəyərini itirir, onu qəfəs kimi sıxan dünyanın nəhəng genişliyindən sıyrılıb çıxmaq istəyirdi.

POEZİYA

ADİL MİRSEYİD

SENTİMENTAL MELODİYA

məndillə gözünü silən bir qadın
ürəyində gizlədib ağısına həyatın
ilahi gözləri sözünə baxmır
göz yaşı içindən həm axır həm axmır
bütün rənglər qeyb olub bu şəhərdən
soyuq yağış yağır bu gün səhərdən
qadının ağlayan gözləri peşman
əski nəğmələrin sözləri peşman
qadının gözləri könlünə düşmən
niyə bu qadına ürək açdım mən
tül pərdəli pəncərədə sislər dumanlar
bir-birinə qarışib gerçəklərlə dumanlar
hər damla göz yaşına arzu umud və rəya
sentimental bir sevda, sentimental
melodiya

* * *

uçan quşun kölgəsini
tutub basdım bağrıma
unuduldu bir anlıq unuduldu ağrı-acı
axıb gedən buludları akvarelə bənzəyən
bir qərib gündə pəncərəmin şüşəsini
döyür ağ tut ağacı
qədərində nə varsa onu yaşayacaqsan
demişdi mənə şaman kimi bir rəssam

aradan uzun illər ötüb keçib
o rəssamı xatırladım bu axşam
bu şəhərdə şaman kimi bir rəssam vardı
bir gecə ay onu çəkib apardı
təbəssümü qaldı aynada
yaşıl rəngim quruyub palitrada
pəncərədən baxıram payız gəlib dağlara
götür fırçanı bulud şəkli çək
o buludu uzaqlara aparın külək
siz məni boş verin dostlar bu anda
bir qızılgül ləçəyinə bükmüşəm ürəyimi
qədərilmə baş-başa buraxıb gedin məni
içimdə vivaldinin musiqisi səslənir

PARİS SONATASI

yalnızlıq çökür burda bulanıq aynalara
bir qoşula biləydim sevdalı durnalara
uzaqlara uçaydım burdan çox uzaqlara
müjdələr aparaydım gül üzlü uşaqlara
uzaqlarda bir şəhər var paris adında
melanxolik axşamları şərab dadında
qədər kimi vaz keçilməz barakko paris
yaşıl bulvarlarında həsrət qütbət umud sis
senanın sularında axar şair xəyalı
allahım necə olar qərib şairin halı
paris bir labirintdi yağışlı cümə günü
sirləri çözülməmiş açılmamış düynü
harda olsaq rəyamıza girər bu şəhər
harda olsaq içimizdə tənhalıq kədər
uzaqlarda bir şəhər var paris adında
melanxolik axşamları şərab dadında

* * *

bir gecə oyandım yağış səsinə
bilmədim hardayam kiməm nəçiyəm
göylərdən qovulmuş mələyəm bəlkə
bəlkə də bir sərxoş meyxanəçiyəm

necə inanırdım bəxt ulduzuma
mən sözün sehrinə bel bağlayırdım
gecələr yuxuma girərdi allah
mən ona sirr verib sirr saxlayırdım.

nə tufəng asılıb divardan nə saz.
bəlkə öz ömrümü uydurmuşam mən,
bəlkə yüz il əvvəl oyanmalıydım.
bəlkə bu yuxudan gec durmuşam mən.

nə bir at kişnəyir nə köpək hürür,
divar saati da susub qorxudan.
yüz il öncə yağan yağışın səsi
bu gecə oyadıb məni yuxudan.

göylərdən qovulmuş mələyəm bəlkə,
bəlkə də bir sərxoş meyxa nəçiyəm.
bir gecə oyandım yağış səsinə,
bilmədim hardayam kiməm nəçiyəm.

* * *

səndən ölüm diləmişdim
allah mənə ölüm göndər demişdim
allah bağışla bəndəni
bu gecə öldürmə məni
bilirəm qul olduğumu
bilirəm şair olduğumu
qulamsa şairliyimi al məndən
şairəmsə gəl məni qul eləmə
bir kimsə görmədən başım üstündə uçur
sən göndərən bəyaz kölgə
anlat mənə allahım, anlat mənə kim
olduğumu
bir anadan doğulmuşuq biz bəlkə
o dünyadan gəlmişdim
bu dünyaya alışdım
amma nə qul, nə də şair
taleyimlə barışdım
allahım, niyə mənə qanad vermişdin
bilirdin ki, qıracaqlar qanadlarımı
uçub gələ bilməyəcəm dərgahına
yapayalnız qalacam fani dünyada

* * *

kitab mağazalarının vitrinlərində
çap olunmamış şeirlər kitabımı
axtarıram axşamlar
saat beşdən-altıdan sonra

qəfil kədər gözlərimi açışdıranda
gəlincik təbəssümlü
gənc satıcı qızların
dodaqları çiçəkləyir gözləri
çılınçılpaq
öz adımı soruşuram astadan
bu dünyada mənim adım naməlum
vitrinlərin işıqları süni
qızların təbəssümü boyalı laqeyd saxta
yalnız yorğun gözlərimin qüssəsi
həqiqətədi bu şəhərdə anacan

İNERİENR AU ĞUERİDON *

gecənin qurd saatında səssizcə oyansam
görsəm ay baxır pəncərədən
bir rahatlıq duyaram içimdə
mən divanə ay sərsəri
ay gülümsər pəncərədə cocuq
təbəssümüylə
pəncərəni açaram girər içəri
bir baxışla dəyişdirər interyeri
o dəyirmi masa qoyar odanın ortasında
bir dəyirmi masa qoz ağacından
masanın üstündə billur güldən
billur güldəndə ağ manoliya
bir gecə yarı səssizcə oyansam
oyanıb görsəm həyat bir rəya
aya baxıb anladım ki o da bir az
divanədi
aynada uzun uzun baxır baxır özünə
aynada ayın görünməyən tərəfi
aynadan başqa bir ay görünər gözüne
sonra ay divarda rəsmlər çəkər
kitabların tozunu alar
mən unudaram uğursuzluqları
o da gitarada nəğmələr çalar
bir rahatlıq duyaram içimdə
manolyalar rəqs eləyər güldəndə
aynada bir rüzgar əsər
ay qeyb olar bir anda

* dəyirmi masa ilə interyer (frans.)

NƏSR

CAVİD ZEYNALLI

İŞIQLI GÜNLƏR

Hekayə

Göylər xəbərsizdir ki, Humay pəncərənin ağzında dayanıb qüssələnir. Xəbərsiz olmasaydı, indi yağış yağardı: əvvəl çiskin, sonra gurşad. Yağardı ki, bu nisgilli adamın ürəyinə sərinlik, canına toxtaqlıq gəlsin.

Hər il belə olmazdı. Noyabr küləyi əsib-coşanda evlərin damında, ağacların başında oynayan külək əvvəl çiskin, sonra gurşad yağışdan islanıb toxtayardı. Göylər qoymazdı nə pişiklər üşüsün, nə ağaclar. Nə də yarpaqlar ortalıqda boş-boşuna yorğun düşsünlər. Bakının bu balaca küçəsində də nə çoxdur pişiklər, nə çoxdur ağaclar, nə çoxdur ər-arvad qanqaraçılığı.

Elə götürək, bu qanqaraçılığı. Əri yenə zəng vuracaq. Humayın həmişəki yarımcan kəlmələri o tərəfdə pis eşidiləcək. Həmişəki heysiz sözlər dilində burxulacaq.

- Salam. Nə var, nə yox?

Allah, sən öz cah-cəlalınla şahidsən ki, bu "nə var, nə yox?"a necə nifrət eləyir, necə çimçəşir, necə ürpəşir! Neçə dəfə ürəyində demişdi ki, ay meşə odunu, kişi öz qadınından candərdi "nə var, nə yox?" soruşmaz. "Birdənəm" deyər, "ömrüm-günüm" çağırar, "gözəlliyim" səsləyər. Deyər ki, əllərin üçün, hənirin üçün darıxmışam; bu qəmli noyabr axşamçağısına səşində fərəh gətirər, sevinc göndərər.

- Alo...

- Eşidirəm...

- Nə olub, yenə ölə-ölə danışırısan. Çörək var?

- Yox.

- Başqa nə alım?

- Pişik üçün...

- Pişik p..x yeyir, qoy ac qalsın. Murada de, yüz on yeddiyə qədər ürəyində saysın, evə çatacam. Vaxt getdi.

- ...

- Eşitmirsən?

- Murad yoxdu.
- Yenə qonşuda sülənir? Yaxşı, onda sən say.
- Off...

Hə, Humayın yaxşı yadındadır ki, ərinin hər şeyi ürəyində saymaq xəstəliyi nə vaxtdan başladı. Onda hələ mehriban idilər. Bir-biri üçün darıxa bilirdilər, göz yumub uzun-uzun öpüşə bilirdilər. Həmin işıqlı günlərdən birində ərinin iş yoldaşı Şamaxıdan çıxır gətirmişdi. Adı da yadındadır: Meysəri. Görəsən, nə demək idi? Soruşmağa utanmışdı. Sonra öyrənmişdi ki, Səfəvi ordusunda sol cinaha meysərə deyiblər.

Həmin axşam içib xumar olmuşdular, bir-birinə uşaqlıq xatirələrini danışmışdılar. Xatirələr seyrələndə sağollaşib bir-birinə qısıla-qısıla evə gəlmişdilər. Elə nə olmuşdusa, həmin axşam olmuşdu. Hiss eləmişdi ki, İsmayıl əvvəlki adam deyil - dağınıqdır, fikirlidir. Belə adamlara "dəvəsi ölmüş ərəb" də deyirlər. Həniri soyuq, istəyi öləmiş..! Hara qeyb olmuşdu o qaynarlıq, o ehtiras? Harda yox olmuşdu o coşub-daşan həyəcan? Hər şey tezbazar, tələsik olmuşdu.

- Bir, iki, üç...

Nə ötən gecələrdəki həzz vardı, nə o şirin xumarlıq.

Elə həmin gündən çevrilib oldu arxiv siçovulu. Qalaq-qalaq sənədləri əvvəl evə gətirməyə icazə verirdilər, sonra təzə müdir qadağan elədi. Bağışlayan və gözəl Allah, öz mərhəmətini təzə müdirdən əsirgəmə! Onu şəri-şeytandan, quru böhtandan, məkri-zənəndən, bəylər qəzəbindən, gor əzabından uzaq elə! Gəlin, üç dəfə deyək: İlahi, amin! İlahi, amin! İlahi, amin! Yoxsa, kim dözərdi, gecədən səhərə qədər tükənməyən rəqəmlərin təkrarına?! Altı yüz qırx beş, altı yüz qırx altı, altı yüz qırx yeddi... Gündüzlər ürəyində, gecələr dilində; bərkdən, ucadan, az qala çığır-çığır...

- Üç min doqquz yüz yetmiş beş... Əhsən, mənə! Bitdi! Bu sənədi də təzədən işlədim. 1926-cı ildə Azərbaycan SSRİ-də əhalinin ilk siyahıya alınması aparılmışdı. Bilirdin?

- ...

- Karsan, ay qız?
- Sözüünü de.

- Öyrən, gorumu aparmayacam. O vaxt Azərbaycanda 2 milyon 314 min 571 nəfər əhali yaşayırdı. 1 milyon 212 min 859 nəfəri kişilər, 1 milyon 101 712 nəfəri qadınlar idi. 649 min 557 nəfər əhali şəhərlərdə, 1 milyon 665 14 nəfəri kəndlərdə yaşayırdı.

- Bunu bilməyib gör, nələr itirmişəm.

- Sən nə qanırsan, bu nə deməkdir?! Mənim ulu babam da əhalini sayan adamlardan olub. Oxumuş adam olub e, Tiflisdə seminariya qurtarıb.

- Hə, Tiflisdə Botanika bağının yanında bir ay kirayə də yaşayıb.
- Ay sağ ol. Yəni ki, balaca adam olmayıb.
- Bir dəfə də Sabirə salam verib.
- Sabir kimdir?

- Mirzə Ələkbər Sabir.

- Hə-hə... Amma Sabirə yox, Mirzə Cəlilə salam verib. O da salamını alıb.

- Yəni deyib ki, əleyküm salam?!

- Bəli, deyib ki, əleyküm salam, beş də artıq!

- Özü də, ikisi bir yerdə Botanika bağında gəzirmiş, rəhmətlik baban hər ikisi ilə salamlayıb.

- Humay, bunu sənə demişəm?
- Yüz dəfə.
- Deyə bilərsən ki, Sabir Tiflisə niyə getmişdi?
- Ciyəri vərəmləmişdi.
- Əhsən! Ədəbiyyat müəlliminə yağlı beş.
- Ciyərim vərəmlədi, ay Allah. Ciyərim vərəmlədi!
- Qulaq as! Az çərənlə. Babamı Astarxanbazarda vurub öldürüblər ki, bizi sayıb-sayıb axırıma çıxacaqсан. Yəni, güllələtdirmək üçün sayımızı hökumətə verirsən. Meyitini də çaya atıblar. Astarxanbazar bilirsən, indi hansı rayondur?
- Bilmirəm.
- Elə bilməsən, yaxşıdır.
- Ay, nə maraqlı...
- Çox maraqlı. Ulu nənəm deyirmiş ki, həftənin tək günləri balamın ruhu bizə qonaq gəlir.
- ...
- Çox sağ ol, Allah sənə də ölənlərinə rəhmət eləsin.
- İsmayıl, bir az da dirilərin dərini çək e. Öz həyatını yaşa, qayğıma qal, diqqət göstər.

* * *

İndi yavaş-yavaş öyrəşib. Getsin o günlər, gəlməsin. Təzə-təzə qalmışdı mal-məlul, mat-məttəl. Əri pəncərənin ağzında dayanır, üzbəüzdəki yataqxananın həyatına gözünü zilləyirdi. Lap düzü, yataqxananın həyatında eşələnən toyuq-cücəyə. Bir dəfə Humayı da çağırmışdı ki, toyuqları altına basmarlayan xoruza bir yerdə baxsınlar.

Humay həkim tapıb axşam zəng eləmişdi. Sonrası komediya. Həkimini gülmək tutmuşdu. Belə, deyiləsi deyil: biabırçılıq, yenə biabırçılıq, dönə-dönə biabırçılıq...

- Ha-ha-ha... Hi-hi-hi... Hoo-ho-hooo...

Belə həkim olar? İt oğlu! Necə ləzzətlə gülürdü, necə ürəkdən şaqqanaq çəkirdi. Humay da ona qoşulub əvvəl pıqqıldamışdı, sonra ar eləyib telefonu söndürmüşdü. Pilləkəndə yatan pişik qapını cırmaqlayanda Allahın bu ac heyvanını əzizləyib-oxşamışdı, bığlarına sığal çəkmişdi, bir tikə balıqla qarnını doyuzdurub, bit-birə üçün qulağının dibinə püskürtmə dərman vurmuşdu. Pişiklər qulaqlarının ardını yalaya bilmir, ona görə bit-birə yığışır.

Yox, düzünə qalsa, o mehriban-ışıqlı günlərdən sonra ortalığa düşən ögeyliyin günahkarı, həm də Humay özü olmuşdu.

- İsmayıl, sənə neçə dəfə demişəm ki, almanı yeyib, kötüyünü balışın altına qoyma.
- Qoyanda nölur ki?
- Necə nölur? Bilmirsən? Düşür künc-bucağa, çürüyür. Neçə dəfə demişəm ki, corabı çıxarıb ortalığa atma. Balkonun işığı yanmır, onu düzəltdir.
- Başqa nə olmaz, məllimə?
- Sən məni ələ sal. Dünən narı yeyib suyunu uşağın kitabının üstünə tökmüsən. Axırını dəfə olsun, çiməndə qışqıra-qışqıra saymaq. Yüz otuza qədər sayıb adam çimər?!
- Aaa... Düz tapdın, düz tapdın. Deməli, sən də başlamısan saymağa.
- Allah eləməsin. Mənim ağlım hələ başımdadır.

- Bunu Allah eləmir ki. Keçən dəfə 143-ə qədər sayıb çimmişdim. Yavaş-yavaş azaldıram.

- Bəsdir, sən Allah. Bəs-dii-r! Hamamı it gününə qoyursan. Elə bil içəridə müharibə gedir. Dırnağını da evin ortasında tutma. Evdə dörd dənə bıçaq var, hamısı da küt. Kəsmir. Bezmişəm. Başa düşürsən?! Bezmişəm! Apar itilətdir. Evdə yüyə vardı, harasa düşüb. Tapa bilmirəm, yoxsa, özüm itiləyərdim.

- Yüyə yox, yeyə. Yeyədir onun adı. Ye-yə... De görüm: yeyə.

Sonra başlayırdı müsibət. Boğazdan keçməyən sözlər, barmağa tikan kimi batan kəlmələr, qışqırıq, ağlaşma, qanqaraçılıq, köhnə palan içi tökmək... Həmişə də bu köhnə palanın içindən Muradın qızaran gözləri, titrəyən hıçqırığı çıxardı.

* * *

Günə gün calandı, həftə oldu. Həftə keçdi, ay oldu, ay dolandı, il gəldi. Söz vaxtına çəkər, elə onda da Bakıya qar yağmışdı. Yağb tez də kəsmişdi. Humaygilin binasının qabağındakı Şaxta baba əriyib-əriyib lap xırdalaşmışdı. Uşaqlar gərək, Şaxta babaya belə hörmətsizliyi rəva bilməsinlər. Bir babanın ki sifətindən yerkökü sallana, ondan nə gözləyəsən, nə umasan? Hələ üstəlik, bir avara qarğa da gəlib o sallaq yerkökünü dimdikləyə, bəyənməyib uçub gedə. Sərçələr də ağaclarda şən-şən civildəşə.

Qar əridi, havanın şaxtası sındı. Sonra yanvarın günəşli günləri başladı. Həmin ilq günlərdə Murad dedi ki, həyətdə velosiped sürmək istəyir. Ata-bala qoşuldular bir-birinə, apardılar velosipedin təkərinə hava vurdurmağa. Gedəndə sifariş də verdilər: balıq qızartmasının yanında kartof soyutması olsun.

Humay, əvvəlcə, xudmani qazanı suyla doldurub kartofu qoydu qazın üstünə. Sonra günəbaxan yağını töküüb balığı düzdü tavaya, pəncərəni də açdı ki, tüstü evə yayılsın. Aşağı boylandı, gördü, oğlu velosiped sürür, əri yenə siqaret yandırır toyuğun dalıyca qaçan xoruza baxır. Köks ötürüb balığı çevirmək üçün içəri keçmək istəyəndə ərinin səsinə eşitdi:

- Murad, gəl, oynayaq.

- Nə oynayaq, ata?

- Deməli, belə... O maşını görürsən?

- Hansı, o ağ maşını?!

- Yox, qırmızı "Niva"nı.

- Hə...

- Mən uşaq olanda bu oyunu atamla oynayırdım. Qırx beşə qədər sayacam, görüm, o maşına əlini vurub, qaçıb gələ biləcəksən? Sonra sən sayacaqsan, mən qaçacam. Əgər vaxtında çatsan, səni boynumda gəzdirəcəm. Çatmasan, məni yüz dəfə öpəcəksən.

- Dayan, anam çağırır. Görüm, nə deyir. Hə, ana...

- Murad... Murad... gəl evə, dərslərin qalıb.

- Ana...

- Dedim, evə gəl. Tez ol. Eşitmədin?!

* * *

Çox olmazdı, elə üç ay olardı: ayağı yaralı pişik dadanmışdı onların qapısına. Qapının ağzında elə yatırdı, elə bil evin keşiyini çəkir.

Humay marketdən qutu istəmişdi. İçinə köhnə yun paltar sərib tumar çəkə-çəkə Allahın bu çarəsiz heyvanını yatırtmışdı içində. Su da qoymuşdu, yemək də. Elə bilmişdi, ərinin deyinməyi çox çəkməyəcək, üç-dörd günə ötüşüb gedəcək. Amma yox, çox çəkdi. Və bir gün həmin pişik nə ac olub qapını cırmaqladı, nə soyuqdan qaçıb qutuya sığındı.

Yox oldu.

Qeybə çəkildi.

Humay şübhələnməyinə ərindən şübhələndi, amma dilinə gətirə bilmədi, qorxdı. Fikir çəkdi, qəm elədi, evdə ruh kimi dolaşdı, xısın-xısın ağladı. Boş qutuya baxanda elə bildi Murad itib, Murad ölüb, Muradın yeri boş qalıb. Əl-üzünə su vurub güzgünün qarşısına keçəndə özündən qorxdı: bu nə ölü gözlər, bu nə ələmli bət-bəniz idi? Qorxdı ki, başına hava gələ. Bəlkə başını qarışdırmaq üçün salat hazırlasın, yemək bişirsin, paltar ütüləsin?

Səhəri gün dişini yuyanda diksindi:

- Ay Allah, qurban olum sənə, - dedi, - mənə öldür, amma ağlını əlimdən alma.

Hə, o da ürəyində saymağa başlamışdı. Elə o gündən özü də ilim-ilim itdi. Heç kim bilmədi hara gedib, niyə gedib.

İsmayıl yer qalmadı onu soraqlamasın, axtarmasın. Mətbəxdəki qab-qasıqı da yumamışdı Humay. Heç olmasa, uşağın pal-paltarını sərib gedərdi. Nəm-nəm ortalıqda qalmışdı.

Muradın başını aldadıb qardaşılığa göndərdi. Yer-göy başına uçulurdu, nıgaranlıqdan canını qoymağa yer tapmırdı. Ağlına min cür fikir gəlirdi: özünü asıb, dənizə atıb, zəhər içib... Əlacı zəhər içmək idisə, evi qoyub başqa yerə niyə gedirdi? Bəlkə küsüb, inciyib, onu qorxutmaq üçün hardasa gizlənir? Keçən ay Memar Əcəmidəki mağazadan aldığı palto asılıqanda idi. Bəs nə geyinmişdi, köhnəni? Çantası da güzgünün qabağında qalmışdı.

Humay gedəndən sayı-hesabı da itirmişdi. Tükənməyən rəqəmlərin təkrarını yığb-yığışdıra bilmirdi. Başı zoqquldayırdı. Murad da zəng edirdi: ata, anama nolub, niyə zəng çatmır, mənə nə vaxt evə aparacaqsan?

Başını pəncərəyə söykəyib ağladı. Çox şey yada düşdü. İlk görüş, ilk öpüş, park skamyasında oturub dənizin üstündə ulduz saymaq... yox, belə yüngüllük olmamışdı; park skamyasında tum çırtlamaq, metro vaqonlarında, avtobus dayanacaqlarında bir-birinə qısılmağın xoş həniri... Harda qeyb oldu o bəxtəvər gecələrin işığı? Hansı dumanda itkin düşdü?

Sonra toxtayıb siqaret yandırdı İsmayıl. Gedib Muradı da gətirdi. Qab-qasıqı çoxdan yumuşdu, evi süpürmüşdü, pal-paltarı ütüləmişdi. Humaydan qalan hər şey ürəyinin başını göynədirdi: şəkillər, pal-paltar, gürcü larisi, boş ətir qabları, diş fırçası, rus dili lüğəti, kompot bankaları, dibçək güllər, uzunboğaz qış çəkmələri... Kaş pişik də qayıdıb gələrdi.

Gedib Humayı axtarmalı idi. Hardan? Necə yəni, hardan? Keşlə bazarından. Bəlkə, getmişdi balıq almağa? Humay çay farelini sevir. Qəbələdən gətirirlər. Keşlədə olmasa, deməli, Murada əyin-baş almağa gedib. Ya da əmisi qızının yanına ağlamağa.

Möcüzə. Qapı döyüldü. Yox, bu döymək deyildi, bu dəmirə zərif toxunuş idi.

- Mən deyiləm ki, qəpiyi bərk-bərk sıxıb döyəcləyim. Taqqa-taq, taqqa-taq...

Kaş Humay ola.

Kaş Humay ola.

Kaş Humay ola.

Murad cumdu qapıya. Hə, Humay idi. Elə bil bir topa çiçək idi, düzü-dünyanın bəxtəvərliyi idi - gəlib dayanmışdı qapıda.

- Ana! - Murad ağladı.

- Sən harda idin, Humay?

- Apardım bıçağı, itilədilər. Usta da tapdım, sabah işığı düzəltməyə gələcək.

- Sən nə danışırsan? Bir həftədir hardasan?

- Nə bir həftə? Ay All-ah... Bu nədir, divarları niyə yazmısan? Sənnənəm? Divarlar niyə bu gündədir, İsmayıl?

- He-sabı itirirdim. Yadımda qalmırdı... ona görə yazdım.

İsmayıl bunu deyib yıxıldı. Humay qışqırdı, Murad lap bərkdən ağladı.

- Ata... Ona qədər sayıram, qalx. Ay ata...

POEZİYA

SÜLEYMAN ABDULLA

YARIMÇIQ NAĞILLARIN ŞEİRİ

Daha nağılına uymaram sənin,
Sənə doğma olan dünya mənə yad.
Mini birə dəyməz min bir gecənin,
Nə mən padişaham, nə sən Şəhrizad.

Saçından asılan gözəllər bilir,
Hər sınıq pəncərə bir div canıdır.
Gündüz Xeyir bilir, axşam Şər bilir,
Mənimki bir ahlıq qul üsyanıdır.

Bərkdən üfürməklə sönməz şam daha,
Nə niyyət eləyim, nə arzu tutum?
Azadlıq oyunu oynamam daha,
Uşaqılıq sevdami görəkdir unudum.

Tanrı göy üzünü salıbmış dama,
Əllərim bir ovuc qəfəs istədi.
Toy tutur havalı sabah axşama,
Ciyərim bir udum nəfəs istədi.

Qara gözlərimtək yol da ağ olmur,
Daşı atılmışın yıxılıb öyü.

Boşluğu diz ilə şumlamaq olmur,
Nə dua yeridir, nə inanc göyü.

Ömür saatında axmadadır qum,
Qansız ümidlərin atdım daşını.
Mən öz ürəyimin qatili oldum,
Bütün maraqların kəsdim başını.

Qəsdən çalışırdı sükutu pozsun,
Dəli küləklərdə oynayırdı su.
Mən necə söyləyim, o necə yozsun,
Yuxumun gözünü yaman qırdı su.

Səpdim səhralara qovrulmuş tumu,
Qatil ümidlərdən nə var o yana?!
Qan dolu hovuzda atdım ovcumu,
Bələndi daşlara çilənmiş qana.

Ha vurub çıxırsan düz çıxmır hesab,
Ayları günlərə tən bölmək olmur.
Rahatlıq hər zülmə eyləməkdə tab,
Daha bu taledə dinc ölmək olmur.

Özündə batmağa nə yol, nə su var,
Dövrəndə dalğıcılar gərək mat dura.
Beyninin içindən keçir adamlar,
Qoymurlar əsəbin farağat dura.

Toparlan, ağarır üfük boyu çən,
Biz yenə...
Nağılı yarımçıq çıxdıq sabaha.
İçində pambıqı, daşımı... nə görsən,
Bağla bu sandığı, açma bir daha.

YOXUN ŞEİRİ

Adam ucuz...
hər şey çox bahadır, dost,
Həyatla hesablıq zəhərimiz yox.
Çoxunun ümidi sabahadır, dost,

Bizim bir ümidlik səhərimiz yox...
Yaxşı ki, soymağa vardır dərimiz,
Yığıla bir yerə "anrı-bəri" miz.
Yazda çiçəklənən ümidlərimiz,
Payızda tökülən bəhərimiz yox.

Yolunda can qoyduq olmadı vətən,
Çəkdi sinəsinə hər yadı vətən.
Qürbətdən betərdir bu adı vətən,
Sakit yaşamağa təhərimiz yox.

Varsa qismətimiz, o da tələdə,
Bəxtəbəxt gəlməyə, bəlkə, gələ də...
Kiminsə gözü var bəlkə hələ də,
Hətta gözü müzdə qəhərimiz yox.

Bir ömür bəs edər yüz qat ölməyə,
Gözdə əfsus, ürəkdə çat ölməyə.
Son dəfə ah çəkib rahat ölməyə,
Bizim kəndimiz yox, şəhərimiz yox.

KEÇMİŞLƏ GƏLƏCƏK ARASINDA

Gözündəki kədər elə dərin ki...
Yoxdur azca sevinc vurmağa dişə.
Yaxşı gələcəklə aldandıq, dostum,
Qayıtmaq istəyir hamı keçmişə.

Çoxdu üsyan edən göyün hökmünə
Haqsızlıq qoparır ayağı yerdən.
Göyə əl açmaq da yaramır işə,
Dost-tanış əsirgər dayağı yerdən.

Bu nə möcüzədir, bu necə sirr, dost,
Evə qəmli dönən çölə şən çıxır.
Hamı bir-birindən şübhəlidir, dost,
Hər küncdən, hər tindən işverən çıxır.

YAXŞI OLAN ŞEİR

Vaxtı çoxdan keçib asi olmağın,
Nə Tanrı razıdır, nə bəndə vaxtdan.

Zamanı yetişib vədə dolmağın,
Zülm ərşə çıxır keçəndə vaxtdan.

Qanunsa dövlətdir, zordusa çətə,
Yoxsa insaf gərək, varsa din gərək.
Başqa necə olur gəlmək lənətə,
Adamın naxışı gətirsin gərək.

Bilmirəm, ya şıxdı, ya pirdi kimsə,
Nə vaxtsa, kiməsə kimsə deyə dur.
Hər şey yaxşı olar deyirdi kimsə,
Bizə yaxşı olur, lap yaxşı olur.

GÜLMƏLİ ŞEİR

Təkcə ağlamalı deyil bu həyat,
Qərrib halımızdır elə gülməli.
Ömürdür verilən dörd fəsil ildə,
Bir yol uf demədən yelə gülməli.

Bir az tale küskün, bir az bəxt cığal,
Candı da... nə var ki, rahatca sıx, al.
Başa yağlı qapaz, darağa sığal,
Gələr şit yerindən telə gülməli...

Çoxdur deyiləsi, susub deməli,
Əyridir özülü, kəcdir təməli.
Bir ömür içilən and var, yeməli,
Görünür "bizon"a, "hel"ə gülməli.

Bilinir kim kimin əziz malıdır,
Kef olan sonrakı işin dalıdır.
Nə olsun haqq, hüquq ağlamalıdır,
Ədalət harda var belə gülməli?!

Söhbət qapalıdır nə yol, nə səki.
Xalq oynayan nərddə nə "dü", nə "sə"
ki...

Halallıq aparan o şey nəyə ki,
Fitnəyə, fəsada, felə gülməli.

HƏSR

İLAHƏ SƏFƏRZADƏ

OYUNCAQ MAŞIN

Hekayə

Gecənin bu vaxtı otelə üstü-başı bu halda girdiyinə görə otel qeydiyyatçısı yəqin ki, onun içkili ola biləcəyini düşünmüşdü. Az öncə cinayət törətdiyi ağılına belə gəlməzdi.

Otağına qalxıb pencəyini yatağın üstünə ataraq kresloya yayxandı. "Bitdi... hər şey bitdi...", - missiyasını tamamlamağın rahatlığı ilə dedi. Sanki illərdir buna görə yaşamış, böyümüş və hər şeyə dözmüşdü.

Bir neçə gün sonra, bəlkə də, bütün xəbər saytları bu ruhsuz adamı cinayətə sürükləyən hadisə ilə bağlı yazacaq, hər kəs məşum ömrün necə yaşandığını düşünəcək, ona yazıqları gələcəkdi.

İndi iyirmi beş yaşı vardı. İllərlə ürəyində gəzdirdiyi yara artıq onu incitmirdi. Tam iyirmi il öncə o böyümüşdü. Uşaq olmağın necə bir şey olduğunu təsəvvür eləmək belə çətin idi.

Əzgin bir halda beş yaşındaykən anasının ona aldığı balaca maşını cibindən çıxarıb kreslonun qoltuq hissəsində sürməyə başladı. Üzündə qəribə təbəssüb sezilirdi.

Birdən-birə özünü yenə beş yaşında hiss etdi. Anası onu qucaqlayıb, "Məni həmişə qoru, heç vaxt tərk eləmə", - demişdi. Əlində tutduğu maşına baxarkən ona elə gəlirdi ki, anası yenə çox yaxınında oturub onun oyuncaq maşını necə həvəslə sürməyini izləyir. Onun qayğılı, iri gözlərini, nüfuzedici baxışlarını öz üzərində elə güclü hiss etdi ki, yalançı təzyiqin təsiri ilə ətrafa göz gəzdirib bu otaqdakı varlığını yoxlamaqdan özünü zorla saxladı. Sonra anladı ki, anasının illərlə canlanmayan xəyalının indi bu qədər gerçəyə yaxın halda üzünə gülməsinin səbəbi ona verdiyi vədə əməl edə bilməsi idi. Qapı döyüldü. Yaxınlaşıb tərəddüdlə açdı.

- Bayaq narahat idiniz. Sizə bir şey lazımdır? - Otel işçisi onun sanki davadan çıxıbmuş kimi çirkli və düymələri qopmuş köynəyinə göz gəzdirdi.

- Mənə... - Gülümsəyərkən gözlərində yaranan ifadə otel işçisini hürkütdü. Səsi qərribə bir şəkildə uşaq səsinə oxşayırdı. - Mənə oyuncaq maşın lazımdır, - dedi və gedib kreslonun üstündəki oyuncaq maşını gətirib göstərdi: - Bax, bunun kimi, - deyərək yenidən gülümsədi və əlavə etdi: - Sizdə var bundan? Əgər varsa, gələ bilərsiniz birlikdə oynayaq?

- Anlayıram sizi. Yaxşı, tam elə olmasa da, bir az fərqlisini gətirərik. - Otel işçisi qərribə narahat üz ifadəsi ilə ona baxdı.

- Sağ olun. - Sevincləndən gözləri gülürdü - Hər şey yaxşıdır, mənim həyatımda hər şey yaxşıdır. Mən sadəcə pis adamları öldürmüşəm. Pis adamları. İndi bu maşınla hara istəsəm, gedəcəm. - Səsi yenidən uşaq səsinə xatırlatdı. -Sizi də apara bilərəm istəsəniz.

- Yaxşı, indi bir az işlərim var. Sonra gələcəm, gedərik. - Qapını bağlayıb getdi.

Yenidən qayıdıb kreslodə oturdu. Bayaq təzə açdığı araq şüşəsindən bir az da içdi.

Uzun müddətdir izlədiyi adamı axır ki, öldürdüyünə görə özünü xoşbəxt hiss edirdi. Uşaqlığı qaldığı yerdən davam etməyə başlamışdı. Hələ onun həyatı qabaqda idi.

Gedib hamamdakı kiçik güzgüdə özünə baxdı. Ani olaraq beş yaşındakı vaxtı, mırıq dişləri, gözünün üstünə tökülən sarışın saçları canlandı. Saçını əli ilə arxaya daradı.

Görəsən, bu gün neçənci gün idi ki, məktəbə getməmişdi? Anası buna görə əsəbləşəcəkdi, yəqin ki. Yox, deyəsən, anası heç nəyə görə əsəbləşmirdi. Axı niyə? Gözündən axan yaşı əlinin arxası ilə silib güldü.

Anası hamı ilə yaxşı danışmağın tərəfdarı idi. Heç kimə pislik etməmişdi və edə bilməzdi. İnsanların içində yaxşı tərəflərin olduğuna inanardı. Dəliləkdir! Dünyada yaxşı olan nə var ki? Ehtiras və nifrətin hökm sürdüyü bu riyakar dünyada yaxşılarla yaşamaq şansı verilməmişdi. Elə həmin gün... Ögey atasının anasını öldürdüyü gün gözünün önündə canlandı.

- Bu nədir? - Ögey atası anasının ona aldığı oyuncağı göstərərək soruşdu.

- Oyuncaq maşın. - Anası titrək səsi ilə cavablamışdı. - Ürəyi istədi uşağın, aldım.

- Necə yəni ürəyi istədi, aldım?! Sənin küçüyünün ürəyi nəyi istəsə, onu edəcəyik? - Ögey atası içkili idi və deyəsən, nəyəsə bərk əsəbləşdiyi üçün hirsini soyudacaq yer axtarırdı.

Elə bu an gözlərini yumdu ki, qalan səhnələr fikrində canlanmasın. Amma amansız xatirələr beyninə vəhşicəsinə hücumla keçdilər.

Ögey atasının vurduğu sillənin təsirindən anası yerə yıxıldı. Qalxıb oturmaq istəyəndə hirsli ona tərəf gedib başına o qədər vurdu ki, anasının huşu özündən getdi. Bir neçə gün sonra öldüyündə bunun anasının hündür bir yerdən yıxılmasının nəticəsində baş verən qəza olduğu deyilmişdi.

Təkcə o bilirdi hər şeyi. Uşaq evinə verilərkən anasının ona almış olduğu maşını da özü ilə götürmüşdü. Həmin bu balaca qara dəmir maşın o vaxtdan onun cibində olurdu həmişə.

Birdən əsəbləşib nifrət etdi maşına da. Ayağa qalxıb maşını dəfələrlə yerə çırpısa da, qırılmadı. Yerdə oturub bərkdən ağlamağa başladı.

Bir vaxtlar anasını çox sevmiş olsa da, indi ani olaraq ona nifrət etmək keçdi içindən. Bu qadının pul üçün özünü satan fahişələrdən nə fərqi vardı? Axı niyə o adamla yaşamağa məcbur hiss etmişdi özünü? Anası köləliyin bir gün mükafatlandırılacağına inanmış və hər şeyə boyun əymişdi.

Az sonra qapı döyüldü. Bir-birini əvəz edən tıqqıltılar saniyələr keçdikcə daha da şiddətlənirdi, ancaq o qalxıb qapını açmadı.

- Açın qapını. Polisdir. - Qapının ardından səslər gəldi.

Səsin amiranə tonundan diksinib müti halda gedib qapını açdı.

- Salam. Özünüzü şübhəli apardığınız üçün sizdən şikayət var. Bizimlə gəlin, zəhmət olmasa.

Heç bir söz demədən tabe olub onlarla getməyə hazırlaşarkən dönüb yerə çırpılmaqdan əzilmiş oyuncaq maşına baxdı. Gərək özünə başqasını alsın. O daha yaramırdı...

POEZİYA

NAMİQ DƏLİDAĞLI

...EVİMDƏ YATA BİLMƏDİM!

*Yağı düşmən yurd yerlərimizi
vəhşicəsinə talayıb. Evlərimizi söküb-
dağıdıb. Demək olar ki, daşı daş
üstündə qoymayıb qalsın. Doğulub
boya-başa çatdığım doğma ocağı
ziyaret etmək fürsətim oldu. Ancaq
uşaqlıq və gənclik xatirələrim
divarlarına hopan evimizdə bircə gecə
qalmaq imkanım olmadı.*

Şər qarışdı, axşam düşdü,
evimdə yata bilmədim.
Yorğun-arğın yol gəlmişdim-
evimdə yata bilmədim...

Neçə ildi, həsrət çəkən,
dam - daşına qübar çökən,
atam tikən, düşmən sökən,
evimdə yata bilmədim.

Taledi - bir sınaq kimi,
qınaq yox bu qınaq kimi:

bircə gecə qonaq kimi
evimdə yata bilmədim...

Sərin-sərin yuxum gəldi,
yeri sərin, yuxum gəldi,
elə şirin yuxum gəldi,
evimdə yata bilmədim.

Gözlərimdən min ah dərən-
yuxularım pərən-pərən.
Xatirələrim bar verən
evimdə yata bilmədim.

Arzuma çatıb - dincəldim,
başımı qatıb dincəldim.
Çöllərdə yatıb dincəldim,
evimdə yata bilmədim!

ŞƏHİD SƏSİ

*(Vətən Şəhidlərimizin doğma ruhuna
sayğıyla...)*

O gün sükut xor oxuyurdu-sükut,
o gün sükut xor oxuyurdu-qulaqbatıran
o gün bütün nəğmələr
səssizliyə köklənmişdi.
bütün səslər sükut
nəğməsi oxuyurdu.
səsi batan saatin
əqrəbləri səssiz çırpınırdı.
bütün telefon zəngləri
səssizliyə qurulmuşdu.
Qulaqlar səssizliyə şəklənmişdi,
quşların səsi boğazına tıxanmışdı.
bütün güllələr səssizliyə açılırdı.

...Təyarələrin səsini buludlar;
maşınların səsini yollar;
qatarların səsini relslər;
gəmilərin səsini dənizlər;
çayların səsini daşlar;
arıların səsini çiçəklər;

vüsalın səsini
ayrılıqlar udmuşdu...
dalğaların səsini qağayılar;
qağayıların səsini
dalğalar udmuşdu.

...Dizə qədər sükuta batmışdı səssizlik
sonra bütün səslər açıldı
Sən bütün səslərin
ucalığındasan-sükut səsinlə, Şəhidim,
bütün səslər batacaq-sənin səmindən
başqa!

TURAN ŞƏRQİSİ

İndi bütün dualar
üzü qibləyə Turan
eşqinə oxunur.
Tanrı hüsurunda
səcdədədi Türk.

Turan sevdası sərhəd tanımır -
dünyanın yaxası əlimizdədi.
Ulu bir tarixin silinməz
rəqəmləri üstə ayaqdadı Türk:
zaman tezliklə, məkan Cahan.

Anaların bətnində qan
yaddaşı yetişir,
qan yaddaşı doğulur.
Yaddaş bağları təzələnir
aşıqlərin könlündə...
Sevinc nəməri paylayırıq,
Turan eşqinə.
Bütün aydın sabahlar
QURD üzünə açılısın.

İçimdə Türk sevdası var,
bütün sevdalardan öncə...

GƏLİRƏM

Gəlirəm, "yorduşum" yerlər, gəlirəm,
yıxılıb-durduğum yerlər, gəlirəm,
ay evcik qurduğum yerlər, gəlirəm,
gəlirəm qoynunda yaşayam indi.

Dağlar, çox xatirəm qalıbdı səndə,
hərdən yol azsam da dumanda, çəndə:
gəzib öyrənəcəm çöldə, çəməndə,
bir az nabələdəm, naşıyam indi.
...Gör ömrü mən hardan hara gətirdim,
bu yolda ən gözəl illər itirdim,
ömrün oğlan çağın yurdsuz ötürdüm,
daha fəsillərin qışıyam indi.
Nə ötən çağlara gedib yetənəm,
nə bəyə bərabər, nə xana tənəm:
Namiq, dərdə oylaq, qəmə vətənəm,
o yurdun bir qara daşıyam indi.

KƏLBƏCƏRDƏ GÖRDÜKLƏRİM...

(*Qaracaoğlan sayagı*)

Of, içimdə dağ azarı,
üz tutmuşam dağa sarı.
Sərt qayalar - dağ hasarı
zirvələnin yollar boyu.

Qırağında ocaq daşı,-
nə gur yanır, ocaq - daşır.
Çəmən - çiçək ocaqlaşır
zər ələnin yollar boyu.

Misqal-misqal sıxıb balı,
min çiçəkdən sağıb balı,
arıya bax, yığıb balı
şələlənin yollar boyu.

Moruq tutub dərələri,
kim yığa, kim dərə, ləli?!...
Sular axır - dərə ləli
şirələnin yollar boyu.

Bir yol axtar, cığır ara,
bu yol gedib çıxır hara...
Çəhlimlərə, cığırlara
gül ələnin yollar boyu.

Daş ağıllar, qalacıqlar,
mən gedirəm, qalacaqlar.
Cərgə-cərgə alaçıqlar
binələnin yollar boyu.

NƏSR

NEMƏT MƏTİN

QİSAS

Hekayə

Hələ üstəlik güləndə dişlərinin ağılığı gözlərini daha çox işıqlandırır. Ürəkdən gülürdü. Gur səslə. Eynilə mənim kimi. Onunla mütləq tanış olmalıydım. Düzdür, sapioseksualam. Mənim üçün əsas olan beyindir. Qadın düşünürsə və bunu gözəl ifadə edə bilirsə, ona vuruluram. Lixaçovun fikriylə hər yerdə razılaşıram. İnsan xəsisdirsə, özünü əliaçıq kimi, qurdludursa, saf kimi, acıdırsə, mehriban kimi göstərə bilər. Bircə intellekti yoxdursa, ağıllı görünə bilməz. Beyin adamı tez ələ verir. Bir də enerji məsələsi. Mənfi enerjini özümə yaxın buraxmıram. Bəxtimdən tanışlıq rahat oldu. O da mənim kimi ünsiyyətçi, kompleksiz və rahat insan idi. Birbaşa təkliddə yaxınlaşıb istəyimi bildirdim. Kofeyə dəvət elədim. Razılaşdı. Uzun söhbətlər oldu. Varis Dirienin "Səhra çiçəyi" romanındaki obrazları xatırladırdı. Ürəkli qadın idi.

Fikirlərini eşitdikcə ona öyrəşirdim. Bu minvalla bir neçə dəfə görüşdük. Ona suallar verməyimi xoşlayırdı. Mən də qəribə, fəlsəfi sualları yağıdırırdım. Təki ürəyini boşaltsın. Axı hər kəs dinlənilmək istəyir.

Öyrəşməkdən, bağlanmaqdan axmaq heç nə yoxdur həyatda. Sezar Kleopatraya o qədər bağlanmışdı ki, ondan uşağı da oldu və sonunda Misiri sevgisinə, oğluna görə xilas etdi. Kleopatra olmasaydı, Misirin taleyi başqa cür olacaqdı...

Gözlər, ah gözlər. Kişini tilsimə sala biləcək ən güclü vasitədir. Ona görə gözlərimi yayındırıram. O məndən buna görə inciyirdi. Gözlərinə baxmağımı tələb edirdi. Mənsə yavaş-yavaş alışırdım. Şehirə düşdükcə xoş bir hiss içimə yayılırdı.

Tezliklə bir ev tutub birgə yaşamağa başladıq. Atom hissəciklərimiz bir-birinə alışırırdı. Ümumiyyətlə, qoxu məsələsi vacib məqamdır. Bu yaxınlarda Ölü dənizdə Kleopatrının ətir fabrikinin qalıqları tapılıb. Bu yer həm də gözəllik və spa salonu kimi istifadə olunub.

Bir insanın hər cəhəti xoşuna gəlsə belə, qoxusuna öyrəşə bilməsən, heç nə alınmayacaq. Onun isə dərisi karamelli, südlü kofe qoxusu yayırdı aləmə. Mən dəli olmuşdum.

Lakin hər şeyin gözəl getdiyi bir gündə işləri korladım. Başqa bir qadınla görüşəndə, o məni, daha doğrusu, ikimizi gördü. Özünü də sağ qolum qadının çiyində. Hərdən saçlarını qoxulayıb yanağından öpürdüm deyə, nəsa bəhanə uydurmağa yer qalmamışdı. Hər şey bitdi. Birdən-birə yox. O, digərləri kimi məni tərk etmədi. Qisas alaraq yanında saxladı. Məni başqa qadınla görəndə heç nə demədi. Yaxınlaşmadı.

Günah məndə idi. Özümə haqq qazandıra bilmirdim. Bəlkə də, bir insana aid olmağım azadlığımıza sərhəd qoyurdu deyə, alışa bilmirdim.

Evə qayıdanda konsert başladı. Zərb alətləri, simli alətlərə, simli alətlər nəfəs alətlərinə qarışdı. Dirijor bütün heyəti yordu...

Misir kraliçası necə əsəbləşdisə, güldanı mənə sarı atdı. Güldan gicgahımdan tutdu. Mən huşumu itirdim. Gözlərimi bir daha açma bilmədim. Amma hiss edirdim. Bir müddət sonra məni sürüyə-sürüyə həyətə çıxardı. Hava soyuq idi. Çalaya atıb, üstümü torpaqladı. Üstəlik, heç kimin şübhələnməməsi üçün güllər əkdik üstümə. O gündən ətrim güllərə hopub. O, hər dəfə bağçaya çıxanda güllərə sarı əyilərək qoxulayır və üzünə kədər dolu sevinc həkk olunur...

POEZİYA

SEVİL GÜL NUR

ŞİRİN NAĞIL

Xatirənlə dolu olan bu otaq
Bu səhər də elə səndən danışdı.
Yenə hisslər üstələdi ağılı,
Yenə hisslər xəyalına yanaşdı.

Həsrət adlı bu dərd ki var, ağırdır,
Çalışsan da, atammazsan bu dərdi.
Unutmağa cəhd edənlər bilərlər,
Unutmaq da xatirəyə qədərdir.

Bütün günü başını qat, göz, dolan,
Bütün günü keçmişindən uzaq qaç.
Sonra birdən bir söz eşit, nəğmə duy,
Sonra yenə xəyallara qucaq aç...

Unutmağa ha çalışdım, olmadı,
Hər tərəfdə xatirən var bir yığın.
Çiyinlərim çəkə bilmir bu yükü,
Qürurumdan ağır imiş yoxluğun.

Dönüb gəlsən, bağışlaram yenə də,
Adam olmaz məndən belə ağılla.
Yenə danış, bilə-bilə inanım,
Şirin olur sən danışan nağıllar.

Daha getmə, dərd almasın canımı,
Görünməsin gözlərimdə bir də nəm.
Gəl, dolayım qollarımı boynuna,
Pıçıldayım: Darıxmışdım, birdənəm...

RETROGRAD

Bu gecə də ulduzlara səndən danışdım,
Yarım qalan sevgi dastanımızın
sonunu öyrənməyə çalışdım.
Allah kəssin məndəki xasiyyəti,
Onlarla da yola getmədim,
Onlarla da dalaşdım.
Milyon dənə səhv tapdım sözlərində,
Ayrılığın xəritəsini çəkdiilər qara
qələmlə,
Məni düşmən etdilər o sirli aləmlə.
Mənsə səni görmək istəmişdim
ulduzların gözlərində.
Dönə-dönə oxudular Saturnun araya
girdiyini,
apardığı soyuq döyüşü,
Mənsə gözləyirdim Marsdan,
Veneraya olan isti geri dönüşü.
Bilirdim zamanın artıq dolduğunu,
Zəfərin çox yaxın olduğunu,
İstiliyin soyuqlardan doğulduğunu...
Kiçik çillə çoxdan girmişdi,
Göylər Yerə ağ şəkər ələyirdi,
Yer üzünü şirin nağıla bürüyürdü.
Küləklərin gətirdiyi soyuqlar,
Şaxtaların ötürdüyü sazaqlar
Marsı retrograda sürüyürdü.
Hələ sübhün gözü açılmamışdı,
Qaranlıqlar Yer üzündən qaçılmamışdı,
Əllər səmaya,
Dualar göyə ucalmamışdı hələ,
Ən ülvi istəklər gəlməmişdi dilə.
Telefonun işığı iki dəfə yanıb-söndü,
Ekranı
Saturnun məğlubiyyətini elan edən

retrograd kod-yazı göründü:
"Bu gün çox soyuq olacaq,
Əynini qalın elə..."

PAYIZ AKKORDLARI

Bu payızın sabahları musiqi,
Bu payızın gecələri şeirdir.
İndiyəcən sevməmişdim bu fəsli,
Sənlə sevdim, bu nə sirdir, sehrdir?

Sözlərinin işığına büründüm,
Ürəyimə sığal çəkir xoş səsin.
Soyuqlardan qorxmuram ki, daha mən,
Əllərimi isindirir nəfəsin.

Pıçiltıyla söylədiyən şeirlər
Min ağrıdan arındırır ruhumu.
Varlığını hiss etdikcə yanımda
Dəfə edirəm "təklilik" adlı qorxumu.

Saçlarımin bayramıdır bu payız,
Tellərimin sevincinə bax hələ!
Gözlərimdə bir az giley qalıbdır,
Öpüşünlə gəl onu da yox elə.
Sənə olan bu sevgimin ölçüsü
Yağışların damlaları qədərdir.
Sənsən mənə payızları sevirən,
Sənsiz bütün payızlarım kədərdir.

Küləklərin, tufanların harayı
Yer üzünə hökm eləyən səsimdir.
Min payızlıq bir eşq sığıb içimə,
Ölənəcən, ölənəcən bəsimdir...

SAVAŞ

Dekabrın soyuğunda
kitablardan boylanmış şeirlərin
misralarında
görüşdük,
Yarım qalmış hissləri,
böyüməmiş duyğuları səssiz-səssiz
bölüşdük...

Eyni misraların ahəngində susduq,
Fərqli sətirlərin ritmində danışdıq,
Boylandıq uzaq keçmişə,
Keçmişdən gələn səsləri boğmağa
çalışdıq...
Bir savaş başlatdıq qürurla sevgi
arasında,
Ürəyin səngərində oturub gözlədik.
Anbaan bu soyuq savaş izlədik.
Atalar üçdən deyib,
"Üçü atlatsaq, zəfər bizimdir", dedik.
Üç yaz, üç yay, üç payız yaşadığımız,
Üçüncü qışa çatmadığımız.
Oktyabr günəşi yeddinci dəfə
buludların arxasına çəkildəndə
Mən səndən çəkildim,
sən bu ölkədən...
Canımızı qurtara bilmədik
başımıza daş yağdıran bu qəddar
hikkədən...
Ayrılıq günəşi yolumuza işıq saldı.
Bizi səadətə səsləyən
vüsəl limanı dağıldı...
Napoleon kimi qüdrətli sevgimiz
Dərbənd qapıları arxasında əsir qaldı...

SON NƏFƏS

Bu ayrılıq qoymaz qala ruhumda güc,
Yenilərəm həsrətinə ya tez, ya gec,
Darıxmaq da ürəyimə ovuc-ovuc
Ağrı səpər...

Qalaqlanar dərd içimdə düzüm-
düzüm,
Nə ürəyim baş çıxarar, nə də özüm...
Tükənər son anda ümid, canda dözümlər,
Dizdə təpər...

Ayrılığa tab etməkmi? Sən de, necə?
Nəfəs gedir, bəlkə, bitər sən dönüncə.
Tez gəl, yoxsa, bu gözləri səndən öncə
Ölüm öpər...

NƏSR

FİDAN VAHİD

QARAVOLÇU

Hekayə

A tam bayat çay içməyi sevmir, çalışırıq dəmlək həmişə vam odda olsun. Hərdən işdən gələndə kefi çox yaxşı olur, onda şirinçay hazırlayırıq. Altı qaşığı şəkər onun dəyişməz dad zövqüdür. Bəzən mətbəxin pəncərəsindən boylanıram, küçə qapını açmasını, maşını qaraja salmasını heyranlıqla izləyirəm. Hiss edəndə ki qaşlarını çatıb tez çayına mixək atıram. Atam mixəyi çox sevir, deyir ki, başağrısına yaxşı təsir edir. O hələ evə girməmiş aldığı isti çörəyin qoxusunu mətbəx pəncərəsindən alıram. Gəlir və hər şeyi hazır görür. Sevinirəm belə olanda. Vaxt məsələsində atamın dostundan kömək alıram.

Maşın məhəllənin tinini burulan kimi o başlayır özündən çıxmağa. Bizim aralığa gəlib-gedən çox olur. Amma o ancaq atamın maşın səsinə tanıyır. Hürməyə başlayan kimi qazın odunu artırıram. Həyətə qulaq kəsilirəm. Hərdən o qədər vurnuxur ki, zəncirini qırıb qaçır. Tez-tez dartışdırdığı üçün boğazlığı boşalır. Onu çox istəyirik, atamdan başqa hamı ondan qorxur. Məncə, anam həm də iyrənir. Zəncirini qıranda ipdəki paltarlara sürünür. Belə günlərdə ev atamı bir az acıqlı qarşılayır. O da işdən gəlir, hərbi formasını dəyişmədən yerinə bağlayır. Başını tumarlayır, it dilini çıxarıb quyruq bulayır bizə.

Özünü atama göstərməyi yaman sevir. Məşhur cinslərdən deyil. Adi həyət itidir. Təzə şeyləri cəld öyrənir. Əl uzadanda ayağa qalxıb qarşılıq verir, sümükləri çalışır göydə qapsın. Belə vaxtlarda pəncərədən atamı izləməyi sevirəm. Tor-tor pəncərənin o üzündə gülüşünü görürəm, gözlərində sevinc qarışıq fərəh var.

Anam deyir ki, biz kötük evdə qalırıq. Atam, anam, atamın atası, anası, mən və balaca bacım. Babam çox qocadır, qulağı zəif eşidir. Atam iki gündən bir gecə növbəsində qalır. Həmin gecələr atam bizi itimizə tapşırır. Atam deyir ki, o çox etibarlıdır.

Amma düzü, son bir neçə gün idi ki, onda bəzi qəribə davranışlar hiss olunurdu. Hava qaralana yaxın üzünü qibləyə tutub canavar kimi ulayırdı. Babam atamı məcbur edirdi ki, ov tüfəngi ilə onu öldürsün. Amma atam razılaşmırdı. Elə biz də. Bir səhər oyandım ki, babamla atam bağın başında dava edirlər. Babamın əlində kisə var idi, kisənin içində nəşə o yan-bu yana vurnuxurdu. Ağzını kəndirlə bağladığı üçün qaçıb çıxa bilmirdi. Babam Kürə tərəf gedirdi.

Amma it öləndə çox ağladım, elə babam da. Ailəmiz sanki ilk dəfə nəşə itirirdi...

O gün yenə zəncirini qırıb çaya tərəf qaçırdı. Atam evdə olmadığı üçün arxasınca düşmürdük. Fikirləşirdik ki, zibillikdə eşələnib yenə gələr. Gələndən sonra atam axsaya-axsaya hər yeri axtarır, sonda maşınının altından leşini tapa bilir. Eləcə uzanmış halda. Səssizcə...

Sizə danışdığım bu hadisədən bir gün qabaq atam nahar yeməyinə çörək almaq üçün dükana gedirdi. Kənd içi mənim velosipedimi işlədir. Qapıdan çıxanda nənəm evdən səsləndi: duzlu qarğıdalı yadından çıxmasın. Eşitməz deyə qaçıram pələdə, bir dəfə də mən səsləyirəm onu. Arxasına baxır. Tini burulana qədər əl yelləməyi düşünürəm. Birdən qonşunun qapısı açılır və H. xala məhləyə çıxır. "Tərsliyə bax", – öz-özümə düşünürəm. Düz atamın üzünə çıxır H. xala. Ata onu görəndə həyəcanlanır. Velosipedin yoldan çıxmasından belə hiss edirəm. Qaçıram evə. Otağı ələk-vələk edirəm. Paltarlarımın altında özüm üçün gizlətdiyim qəpiklərə göz gəzdirirəm. Ən böyüyünü seçirəm. Atam üçün. Uça-uçə özümü yola yetirirəm. Getdiyi istiqamətində onun yerinə əlli qəpik atıram küçəyə. Böyüklər həmişə belə edirlər. Velosipedin izi boyunca baxa-baxa düşünürəm ki, atam qayıdanda öncə boynuna sarılacam, bərk qucaqlayacam onu. Atam da üzümə baxıb böyüdüyümü görəcək, bir günün içində. Birdən anamın qışqırıq səsinə diksinirəm. Yerə səpələdiyim paltarlar yadıma düşür. Yerdə qalan qəpiqlərimi təzədən səliqə ilə yığıb üstünü pal-paltarımla basdırıram.

Atam həmişə dükanda yubanır. Anam deyir ki, o çox nəzakətli insandır.

Yemək vaxtı çatır, boşqablar səliqə ilə düzülür. Babamı və nənəmi çağırıram. Hamımız əyləşirik, çörəyin yolunu gözləyirik. Acıq. Nənəmin təkidilə qapı qonşumuza gedib para çörək alıram. Aramızda bölüşdürürük. Ən iri dilimi babama verdiyimiz üçün biz doymuruq. Telefonuna zəng eləməyə çalışırıq, amma atam həy vermir. Bir dəfədən artıq ona zəng edilməsini isə sevmir. "İmkan olanda özüm yığacam", – deyir.

Atamı bir də axşama yaxın görürəm. O axsaya-axsaya evimizə gəlir. Atam bir gündə necə sınıxıb...

Sonradan öyrənirik ki, biz naharımızı edəndə atam xəstəxanada yatırmış.

Dükandan çıxanda küçə itləri atama hücum edirlər. Velosipedin təkərinə cumurlar, tarazlığını itirir. Şalvarının ətəyi velosipedin zəncirinə ilişdiyi üçün durub qaça bilmir. Yolunu gözlədiyimiz çörəklər dişləm-dişləm, asfalt uzununu o yan-bu yana dağılır. İt atamın baldırından iri bir dişlək qoparır. Kənd camaatı onu tez xəstəxanaya çatdırır, həkim quduzluq əleyhinə iynə vurur. Atamı yenidən bizə qaytarırlar...

Utanırdım. Bu hadisələr olan vaxt biz onu yox, zənbilinin yolunu gözləyirdik. Bilmirdik axı.

İt məhz həmin gün zəncirini qırıb qaçmışdı.

Maşının altından leşini tapanda atamın gözləri dolur. Qolları yanına düşür, atam məyus görünürdü. Babam bağın başından beli gətirir. İti sürüyüb maşının altından çıxarır. Torpağa uzadır. İlk dəfədir, atamla it yan-yana sakitcə dayanırlar. Gözləyirik ki, atamın iyni hiss edib yenə özündən çıxacaq, ayılıb əlini-ayağını duz kimi yalayacaq. Amma elə olmur. Anam bizə işarə edir ki, evə gedək.

Pəncərədən baxıram.

Atam torpağın üstündə oturub.

Gözətçimizin başını dizinin üstünə qoyub.

Hər ikisi susur.

Mart, 2026.

Bakı, tələbə yataqxanası.

POEZİYA

İNTIQAM YAŞAR

PAYIZ SÜKUTU

Sən də qollarını bir az geniş aç,
sığsın ürəyinə danışdıqlarım.
Özümdən çox qabaq yerlə bir olub,
mənim ümid deyib yapışdıqlarım.

Baxırsan, payızdı havada ah var,
baxırsan, günəş də xəcalətlidir.
Bəli, yoldan ötən gülər bəlkə də,
vallah, mənim üçün bu dəhşətlidir.

Bax, bir həyətdəki, tənha çinara,
yarpaqlar küləyin alqış əlləri.
Beləcə alqışla yola salacaq,
bu çinar həm bizi, həm də illəri.

Bu sənsən, bu mənəm, bu biz deyilik.
Şəhadət barmağın "sus" əmri verdi.
Bilmirəm, yəqin ki, bizdən xəbərsiz,
biri bu taleyə "kəs" əmri verdi.

GETDİN...

Getdin,
saçlarını dağıdan Bakı küləklərini də

aldın apardın özünlə.
Susdu Xəzər.
Getdin, göylərin ulduzları da getdi..
Hələ də inanmıram..
Donmuşam sükut kimi
hava limanında.
Gözlərim çıxış qapısında
ümidlərimin əlində.
Bir "bəlkə" bitib ürəyimin
topuq vuran dilində,
Getdin, gedisin çətindi demirəm..
"Çətin" çox asandı indiki halımdan,
gözlərin qopmaq istəmir,
saçların ayrılırmı xəyalımdan.
Nə uzun yol getmişik bu qısa
zamanda,
özümüzə, könlümüzə..
Bu yolu qayıtmaq çətin,
bu yolu qayıtmaq əzab.
Getdin, getdin, getdin..
Kaş ki, "gələcəm" deyərdin,
Gəlməsən belə gözləyərdim.

BÜTÜN XƏLVƏT OTAQLAR

Bütün xəlvət otaqlarda bir qadın
hıçqırığı,
bir kəfkirli saat,
bir körpə mışıltsı.
Bütün xəlvət otaqların qapısı azca
aralı,
bütün xəlvət otaqlarda
xəcalət təri basmış pəncərə.
Bütün xəlvət otaqlar,
bütün xəlvət otaqlar,
heç nəyi görmür,
gözünü zilləmiş yerə.

* * *

Kəfkirli saatın köksündə səslənir,
sükutun ayaq səsləri.

Zaman etibarı ilə keçmişlər unudur
ona inanan kəsləri.
Düşündükcə düşünlənir
alnındakı qırıqlar da.
Eyni səhifədə, eyni yer tutur,
ayrılıqlar da, görüşlər də.
Bu yolda göz oxşayanlar,
sadəcə baş qatmaq üçünmüş.
Gəldiyin yerə dönərkən,
sadəcə tez çatmaq üçünmüş.
Başındakı son havalar
çox sərttdi bilirəm,
Bir yandan da, havasızlıq,
bir dərdədi bilirəm.
Çıxar hərdən gün işığına,
işığa həsrət ürəyini.
Etibarlıdır, söykə kimsəsizliyə,
söykə kürəyini.

ƏLLƏRİN ÜŞÜDÜKCƏ

Əllərin üşüdükcə
Şəkillərimi yandır.
Bu dünyada hər şeyin,
axırda yanmağına
həm özünü inandır,
həm də məni inandır.

Son deyilən nə var ki,
bu da bir imtahandır.
Bu dünyada əzəldən,
həqiqət adlı nə var,
sən də bildin yalandır,
mən də bildim yalandır.

Xatırlamaq da olmur,
xatırlama, amandı...
Gizlədiləsi nə var,
Həm də ki xatırlamaq.
bir az sənə ziyandır,
bir az mənə ziyandır.

* * *

Toxunmaz göz yaşlarına,
axar, axar doyunca.

Səssizcə axışına,
baxar, baxar doyunca.

O leysanın sonunu,
yaxşı bilir, bu, düzdü.
Suların can atdığı,
yaxın-uzaq dənizdi.

Odur ki, ürəyində,
liman salıb gəmilər.
Vüsaldı ya, ayrılıq,
bunu tək Tanrı bilər.

* * *

Zaman elə gözəl axıb gedirdi,
Gözlərim önündə səssiz su kimi.
Hələ də o hisslər köksüm altdadı,
Ən doğma, ən şirin bir arzu kimi.

Nə bilim, çox vaxt da gücüm yetməyir,
Könlümdən hər keçən sözü deməyə,
Bəlkə də, nə vaxtsa deyə bilərəm,
Bəlkə, izin verər özü, deməyə.

Əlləri qoynunda gizlənən adam,
Səni dinləməyə sükut tək gəlib.
Sənin otağına dərd də gələndə,
Şad gəlib, şux gəlib, mübarək gəlib.

* * *

Qazıla-qazıla gedir bu qəbir,
Çox gedər, hardasa daşa çıxmasa.
Nə var ki, getməyə, qəbir də yoldu,
Qəfildən ümidlər boşa çıxmasa.
Soyuq şəkillərdə soyuq baxışlar,
Toxunsan əllərin donar bəlkə də.
O baxışlar bezib öz yiyəsindən,
Soruş, sahibini danar bəlkə də.

Zərblə çırpılan qapılar kimi,
Dəyər bir-birinə göz qapaqların.
Səni harayasa aparıb gedər,
Alıb çiyini üstə öz ayaqların.

POEZİYA

ƏLƏSGƏR TALİBOĞLU

QOYMA COŞQUM SÖNƏ, DAĞLAR

Qanadlanan dəli könlüm,
Uçub qondu sənə, dağlar.
Bəlkə, bir də qismət ola,
Ruhum səndə dinə, dağlar.

Dağ, dərəndə sədalanam,
Çadır-çadır yuvalanam.
Şövkə gəlib havalanam,
Sənən üstə yenə, dağlar.

Ötəm dəli aşıqlərtək,
Şaqraq, çılğın, incə, kövrək...
Eşqin ilə coşa ürək,
Salam sizə, binə dağlar.

İlk başından vurğununam,
Ayrılıqdan qırğınınam...
Elə bilmə yorğununam,
Qoyma coşqum sənə, dağlar.
Atma məni yanar oda,
Sənsiz heçəm bu dünyada.
Taliboğlu görməz qada,
Qəlbi gələr dənə, dağlar.

AXI HARA TƏLƏSİRSƏN, AY ÖMÜR

Ayım, ilim necə keçir, bilmirəm,
Axı hara tələsirsən, ay ömür?..
Bircə kərə sevinmirəm, gülmürəm,
Axı hara tələsirsən, ay ömür?..

Sanki quşdur, qanad açıb elə bil,
Nə bir dodaq susmaqdadı, nə də dil...
Öz əlimlə öz başıma töküb kül,
Axı hara tələsirsən, ay ömür?..

Dərd çəkməkdən yoxdur özgə bir işim,
Yağları əzməkdədir saf dişim...
Dəyişməyir bunca acı gərdeşim,
Axı hara tələsirsən, ay ömür?..

Yazılası hələ neçə kitab var,
İnsanlığa ediləsi xitab var...
Min-min dərdə dözüləsi min tab var,
Axı hara tələsirsən, ay ömür?..

Heç sevinci dadmamışam göz dolu,
Yaşamışam bağrıyanıq...köz dolu...
Taliboğlu, ürəyimdə söz dolu,
Axı hara tələsirsən, ay ömür?..

HARA GEDİR BU KARVAN

Yolçu bəlli... yol bəlli...
Ayaq bəlli... qol bəlli...
Əhval bəlli... hal bəlli...
Söylə görüm, ay sarvan,
Hara gedir bu karvan?..

Apardığı dərd yükü,
Var təməli, var kökü...
Getməkdədi nər tək, ki,
Söylə görüm, ay sarvan,
Hara gedir bu karvan?..

Qəlbdə min-min ağrısı,
Fəryad dolu çağrısı...
Yol yortmaqda... doğrusu,
Söylə görüm, ay sarvan,
Hara gedir bu karvan?..

Talıboğlu, hər yönü,
Qürubadı ay, günü...
Könlündə sevda dəni,
Söylə görüm, ay sarvan,
Hara gedir bu karvan?..

DƏRƏ QALSIN ARAMIZDA

Mən bir təpə, sənsə dağ ol,
Dərə qalsın aramızda.
Mən bir atəş, sən ocaq ol,
Kürə qalsın aramızda.

Mən bu sahil, sən o sahil,
Ötsə də ay, ötsə də il.
Nəğmə deyək hər gün dil-dil,
Bərə qalsın aramızda.

Talıboğlu, aydan-aya,
Qəlbdən sevda yaya-yaya....
Almayaq kimsəni saya,
Hərə qalsın aramızda...

İMANSIZ GÖRDÜM

Min varı, dövləti olan kəsləri,
Gözümü açandan imansız gördüm.
Bir tikə çörəkçün ona əl açıb,
Aman diləyəne amansız gördüm.

Var dövlət yığmaqçün min bəhsəbəsdə,
Sabahdan axşama eyni həvəsdə...
Onun qapısını ən son nəfəsdə,
Güman bilənləri gümansız gördüm.

Bir barlı-bəhərli bağa bənzərdi,
Danışanda ballı yağa bənzərdi...
Uzaqdan çox uca dağa bənzərdi,
Di gəl ki... həm qarsız, dumansız
gördüm.

Talıboğlu, başdan heç getmir havan,
Bir sözün Tanrıdan olmadı yavan...
Yetər bunca oldun daim dərd sovan,
Gördüm hər türüsün, mən qansız
gördüm.

GETDİYİM HƏR YERDƏ SƏNİ ARADIM

Nə gecə dedim mən, nədə ki...gündüz,
Getdiyim hər yezdə səni aradım...
Həsrətin yanqısı sinəmdə köz-köz,
Getdiyim hər yerdə səni aradım...

Axdım hicranının axını ilə.
Gahdan uzağıyla, yaxını ilə...
Elə burnumdakı o qoxun ilə,
Getdiyim hər yezdə səni aradım...

Nədən yurd-yuvanı demədin doğru,
Hər an üzür məni bu sonsuz ağrı...
Qəlbimdə min cürə həyacan sorğu,
Getdiyim hər yezdə səni aradım...

Önümdə dikilən əksin gözümdə,
Yad nəğmə oxuyur dərəm-düzüm də...
Təpər qalmasa da artıq dizimdə,
Getdiyim hər yezdə səni aradım...

Soruşdum sozalan çiçəkdən, güldən,
Ruhuma qəm səpən pərisan yeldən...
Talıboğlu, daim mən cani-dildən,
Getdiyim həz yezdə səni aradım...

POEZİYA

QABİL NƏBİ

SÖZ

Şairin könlündə söz sərvəti var,
Bir cümlə yüz zərə, yüz lələ dönər.
Bəzən şimşək kimi çaxar kəlmələr
Yandırır, yandıqca göz külə dönər.

Deyilən hər sözün öz hikməti var,
İçində eyhamı, həm minnəti var.
"Sözün də su kimi lətafəti var",
Bulanar, durduqca boz lələ dönər.

Bəzən ədəbindən susar kim isə,
Kimi ağıllıdır, gəl ki kimi səy.
Nahaqdan sancsalar sözlə kimisə,
Arifin əynində bez tülə dönər.

Korun əsasıdır, lalın əlləri,
İnsanın verdiyi sözdür dəyəri.
Ardınca aparın odur bəşəri,
Yalan iz itirər, düz yola dönər.

Hədəfə dəyəndə silah olar söz,
Nəsihət verənə günah olar söz.
Üstündə durunca matah olar söz,
Əməl olunmayan söz yelə dönər.

ON İL DƏ QALA

Necə batmışıqsa günah içində,
Heç üzə çıxmarıq on il də qala.
Axıb durulmasaq, yaxalanmasaq,
Təmizə çıxmarıq on il də qala.

Sərçəyə gün verməz quqqu, qarğalar,
Sular hər üzəni suda yırgalar,
Elə qorxudub ki, böyük dalğalar,
Dənizə çıxmarıq on il də qala.

Lövbəri bağlıdır göldə üzənin,
Qanadı qırılıb göydə süzənin.
Ayağı çidarda qalıb gəzənin,
Bir izə çıxmarıq on il də qala.

Etibar azalıb kişi sözünə,
Çoxu nə etdi ki, etsin azı nə.
At izi qarışıb itin izinə,
Üz-üzə çıxmarıq on il də qala.

Dövrən düzələrmə deyirsən, dərdiş,
Yoxlanıb hər yeriş sayılıb hər diş.
Çox bəsit sözlərə etmişik vərdis,
Qəlizə çıxmarıq on il də qala.

Dəstəmi qalıbdır düşməyək perik,
Şeytanla mələkdir hər işdə şarik.
Biz qaranlıqlara öyrənmişlərik,
Gündüzə çıxmarıq on il də qala.

İSTƏDİM

İstədim eşqimiz bir dastan olsun,
Sən məndən yatmağa nağıl istədin.
Mən səni sevirdim dəlilər kimi,
Sən ağıl öyrətdin, ağıl istədin.

Düzlükdən dərs keçdin mənə, hər zaman,
Dəcəl yşaq kimi dinləmədim heç.

Şuluq şagirdini sevən müəllim,
Sevdin sən də məni, sevdin, amma gec.

Doymadım aramsız suallarından
Verdiyin görüşə çıxanda mənə.
Gözüm qaralırdı şüalarından
Günəş gözlərinlə baxanda mənə.

Qaşlar dartınanda üzü yuxarı
Gözün qarası da göz batırmış.
Yalançı sevgilər dəbə düşəndən,
Sevginin əsili tez atılmış.

HƏLƏ NEÇƏ PAYIZ...

Daha neçə payız ömrümüz qalıb,
Bir də neçə yarpaq saralacağıq?
Daha neçə pöhrə göyərməmişkən,
Neçə kömür-kömür qaralacağıq?

Nə qədər dumana bürünüb bu baş,
Yeni xəzanlarla olacaq yoldaş?
Nə cür boranlarda donub qalacaq,
Üstünə neçə qış qar alacağıq?

Hansı boş yuvanın çöp divarında,
Hansı düşən quşun qanadlarında,
Hansı bir ananın intizarında,
Hələ neçə dəfə kor qalacağıq?

Azdıq yalanların ayaq izində,
Donduq körpələrin nəmli gözündə.
Nə qədər bir olub bizlər sizinlə,
Haracan iz qoyub, yol salacağıq?

Daha neçə payız ömrümüz qalıb?
Hansı könüllərin diləklərindən,
Hansı çiçəklərin ləçəklərindən,
Hansı bir küləkdə sovrulacağıq?

ADİ BİR AXŞAM

Adi bir axşam,
Adi bir adam əyləşib
adi bir divanda.

Adi bir masanın üstündə
adi iki boş qədəh.
Qan kimi qırmızı şərab darıxır
adi bir şüşədə.
Adi bir təzə şam durub
vaza dolusu adi meyvələrin yanında.
Adi bir qapı açıldı sehirli əllərlə.
Nur səpələndi
bir cüt qara kirpiklərin arasından
axşamın qaranlığına.
Səadət çökdü divanın üzərinə,
Şərab dolu iki qədəh öpüşdü
cingiltiyə xoşbəxt masanın üstündə.
Eşq atəşi ilə alışıb yandı şam,
İki ağızdan dada gəldi sulu meyvələr,
Özüm də mat qalmışam,
Nələr baş verir, nələr...

YAĞIŞ

Necə gözəl yağır yağış.
İnci tökülür elə bil.
Orda da yağırmı, de...
Orda da yağsaydı çıxıb gəzərdik...
Eyni səma altda gəzirik onsuz.
Eyni ulduzlara baxıb gecələr,
Gözləyirik axmasını
bəxt ulduzunun.
Görürsənmi
Ayın üzərini örtən seyrək buludu?
Pəncərənin önündəki
tülü xatırlatdı
niyəsə mənə.
Görünəncə sən arxada
çəkilirdi pərdə də.
Bu gün ulduzlar da sönüb,
gizlənidir Ay da bu gün.
Sənin kimi küsüb məndən.
Onun da bax,
yaş süzülür yanaqlarından.
Necə gözəl yağır yağış.
Orda da yağırmı, de...
Orda da yağsaydı çıxıb gəzərdik...

GÜNEYDƏN SƏSLƏR

HÜŞƏNG CƏFƏRİ

Zəncan, Güney Azərbaycan

BABƏKİN QOLLARI

Görüm zülmün evi kökdən talansın,
Tökülsün leş-leş üstündən, qalansın.
Kökündən az qalır dağ yırgalansın,
Nə cingilti salıbsan, şanlı Babək?
"Səhənd"im tək başı tufanlı Babək!

Səni azadələr dildən sevərdi,
Bütün Babək deyib düşmən döyərdi.
Qolundan əlli milyon qol göyərdi,
Gözün aç, üz-gözü al-qanlı Babək,
"Səhənd"im tək başı tufanlı Babək!

"Dədə Qorqud" deyər sazlar telində,
"Koroğlu" səslənər Çənlibelində.
Gələr bir gün dilə Türklər dilində,
Deyər hər yerdə hər iranlı Babək,
"Səhənd"im tək başı tufanlı Babək!

Sənin eşqində bayraqlar əsirlər,
Yetiblər öz kökündə bu nəsillər.
Əlan da "Mötəsim"lər qol kəsirlər,
Nə cingilti salıbsan, şanlı Babək?
"Səhənd"im tək başı tufanlı Babək!

Babək kimi dur qollarını çırmala hey-hey,
Türk ellərini yığmağa tonqal qala hey-hey!
Baş bölgü bölənlər sizi yaddan çıxarıblar,
Haqq almalıdır, dur yapışaq qol-qola hey-hey!

Qəm dev kimi dünyanı tutub ovcuna sıxdı,
Bas barmağı sinsin, boğazın parçala hey-hey!
Ay nəslə-nəsimi sizə susmaq ki, yaraşmaz,
Türk oğlu deməz ah! Dərisin soysalar hey-hey!

Dağlar dağlar, gər ucala nərəsi türkün,
...Yazmaq günüdür, bir qələm al, saxla əlində,

Həq-həq deyib, həqq üstə verək dal-dala hey-hey!

Hər şəhridə min Babəkimiz qaldıracaq baş,
Babək qalasından yaradaq min qala hey-hey!

ÇƏKƏCƏM

Bir eli boranda, qarda çəkəcəm,
Bir eli baharda, barda çəkəcəm,
Bir şəkil çəkəcəm göz giləsinə,
Arzular düzülə silsiləsinə,
Bir bahar salacam qış çiləsinə,
Bir "Lala xonçası"n qarda çəkəcəm!

Bir dağı çəkəcəm duman içində,
Bir həqqi doğruldan güman içində,
Bir dərin baxış ki, cumam içində,
Şaxtada bir ağac barda çəkəcəm!

Bir seli çəkəcəm Sara boynunda,
Bir eli yardımsız, yara boynunda,
Bir dili asılı çara qoynunda,
Bir dili dilçəksiz, darda çəkəcəm!

Tikili bir ağız çəkəcəm buma,
Dərin bir baxış ki, fikirə cuma,
Yollayam şəkili Tehrana, Quma,
Bir elin yoxluğun varda çəkəcəm!

Bir işıq çəkəcəm uzaqdan atıb,
Bir dəniz çəkəcəm dənizə batıb,
Bir eli çəkəcəm min ildir yatıb,
Varlığın bilmirəm harda çəkəcəm?

Neyniyim, dilsiz bir baş çəkəmmirəm,
Sinəmdə ürək var, daş çəkəmmirəm,
Bir eli gözündə yaş çəkəmmirəm,
Bu elin mahnısın tarda çəkəcəm!

YAR AĞLADI, MƏN AĞLADIM

Yarın boyun qucaqladım,
Yar ağladı, mən ağladım.
Yığışdı qonşular bütün,
Car ağladı, mən ağladım.

Başında qar qalan dağa,
Danışdım ayrılıq sözün.
Bir ah çəkib başındakı,
Qar ağladı, mən ağladım.

Tarımda nar ağacları,
Məni görüb danışdılar.
Boyumu zeytun oxşadı
Nar ağladı, mən ağladım.

Elə ki, əsdi bir xəzan,
Talandı güllərim mənim.
Xəbər çatınca bülbülə.
Xar ağladı, mən ağladım.

Ürək sözün dedim tara,
Simlər oldu para-para
Yavaş-yavaş sızıldadı
Tar ağladı, mən ağladım.
Dedim ki, həqq mənimkidir,
Başımı çəkдилər dara.
Tənab kəsəndə boynumu.

Dar ağladı, mən ağladım.

Cəfəriyəm, boyum bala,
Qəm sinəmdə qala-qala,
Yar canımı ala-ala,
Yar ağladı, mən ağladım.

TÜRK DÜNYASI

NURMƏHƏMMƏD YASİN

Kaşğar, Doğu Türküstan

ÇÖL GÖYƏRÇİNİ

Hekayə

Yenə mavi səmada uçuram. Gördüklərim yuxudumu, ayığamı və ya başqa bir aləmdəyəmmi, bilmirəm. Qanadlarımın altında viyılıyla küləklər əsir. Bədənim yüksək həyəcanla dolmuş, güc-qüvvətim artmışdı. Rəngbərəng səma, parlaq günəş şüalarına bürünən günahsız bir dünya... Bu nə gözəl mənzərədir? Mən bundan ruhlanaraq daha ənginliklərə doğru uçmağa başladım. Gözlərimin önündəki görüntülər getdikcə yox oldu. Dünya gözlərimin önündə getdikcə böyüdü və yamyaşıl bir süfrəyə çevrildi. Bu, daha əvvəllər mənim heç görmədiyim mənzərələr, heç görmədiyim yerlər idi. Lakin mən o yerləri öz torpağım kimi gördüm. Hər şey eyni gözəlliyi daşıyırdı.

Birdən önümdə məhəllə və evlər görünməyə başladı. Aşağıda nə isə kiçik şeylər qımıldayırdı. Mən onların anamın söylədiyi insanlar olduğunu anladım. Ancaq onlar mənə o qədər də təhlükəli görünmədilər. Yəqin anam qocalıb, deyə fikrimdən keçirdim.

Yer üzərində çarəsizlər kimi iməkləyərək hərəkət edən o canlıların səmada uçmaqda olan bizlərdən daha güclü olduqlarına qəti inana bilmirdim. Mənim onları dərk etməyə çatacaq ağılının olmaması da mümkündür. Ancaq mən insanların o qədər də təhlükəli olacaqlarını düşünmədim. Anam "insanların içi hiyləylə doludur, əgər diqqətli olmasan səni bir anda qəfəsə atarlar", - demişdi.

Birdən-birə beynimdən onların hiylələrini görmək keçdi. Onların hiylələrini niyə içlərində saxladıklarını heç cürə anlaya bilmədim. Yavaş-yavaş aşağı enməyə və məhəllələrin ətrafında uçmağa başladım. İndi hər şey daha aydın görünürdü. Burada insanlardan başqa qoyun, inək, toyuq və mənim indiyə qədər görmədiyim qəribə şeylər var idi. Havada bir dəstə göyərçin uçuşurdu. Onlardan bir qismi dincəlmək üçün düzəldilmiş tara qonaraq dincəlirdilər. Mən söhbət etmək üçün uçub onların yanına qondum. Sözü düzü söhbət etmək üçün mü və ya dincəlmək üçün mü qonduğumu yaxşı xatırlamıram. O zaman fikrim qarışıq idi. Hər necə olsa da onların vəziyyəti məni maraqlandırmışdı.

- Haradan gəldin? - deyə onların arasındakı yaşlı bir göyərçin soruşdu.

Mən onun bu göyərçin dəstəsinin başçısı olmadığını anlaya bilmədim. Doğrusu onun nə olması məni heç də maraqlandırmırdı. Bu göyərçin qrupunun üzvü olmadığıma görə onun mənimlə bağlı hər hansı bir əhəmiyyətə malik tərəfi də ola bilməzdi.

- Böyürtkən düzənliyindən gəldim, - deyə cavab verdim.

- Atamdan eşitmişdim. Bizim əcdadlarımız da oradan gəlmişlər. Amma mən o yerin neçə aylıq məsafədə olduğunu anlamışdım. Adətən, biz bir neçə günlük məsafəyə belə uça bilmirik. Bəlkə də, sən dəstədən ayrılıb azmışan və buralara gəlib çıxmısan.

Mən onun bir neçə günlük məsafəyə uça bilməməsini eşidəndə lap çaşıb qaldım. Fikirləşdim ki, bəlkə, səhv eşitmişəm. Bəlkə, qocalıqdandır, - deyə düşündüm. Onun bəhs etdiyi Böyürtkən düzənliyinin mənim gəldiyim Böyürtkən çölü olub-olmadığını başa düşə bilmədim. Əgər onun babaları həqiqətən də bizim oralardan gəlmişlərsə biz eyni xalqın övladı və qohum olmalıyıq.

- Mən yolumu azmamışam, uçmağı məşq edərkən gəlib çıxmışam. Və bir şey yemədən bir neçə gün uça bilirəm, - deyə cavab verdim. O, heyrlətlə mənə baxmağa başladı.

- Onda sən çöl göyərçini olmalısən. Onların hamısı belə danışır. Ancaq bizdə elə cəsarət yoxdur. Biz qəfəs və tardan başqa bir şey bilmirik. Mən özüm də bu məhəllədən uzağa getmədim. Getsəm sanki nə olacaq? Burada qonmaq istəsəm tarım, yatmaq istəsəm qəfəsim ola-ola boşuna yorulmağa nə ehtiyac var? Hələ bu azmış kimi, burada balalarım da var. Uçub hara gedə bilərəm? Sahibimiz də bizə yaxşı baxır. Yaşca böyük olan göyərçin dimdiyi ilə qaşınmağa başladı.

- Eşitdim ki, insanlar çox qorxunc olurlar. Bizi tutanda ruhumuzu qul etdikləri doğrudurmu?

- Ruhmu? - deyə yanımdakı bala göyərçin çaşıb qaldı.

- Ata, ruh nədir?

Ruhun nə olduğunu onların bilməməsinə bu dəfə mən çaşıb qaldım. Bu göyərçinlər balalarına necə tərbiyə verirlər? Ruhsuz yaşamağın nə anlamı var? Ruhsuz yaşamaq onları nə vəziyyətə salmışdır, İlahi? Görəsən onlar bunu niyə düşünmürlər?

Gəl bax ki, ruhi azadlığı hədiyyə vermək, istəyəndə də əldə etmək mümkün olmadığı kimi, bu yazıq göyərçinlərə ruhi azadlıq mövcud olan bir məkanın nə qədər zəruri olduğunu ürəkdən hiss etdim. Onlar ruh sözünü heç duymamış kimi hərəkət edirdilər. Yaşlı göyərçin bayaq sual verən bala göyərçinin başını oxşayaraq danışmağa başladı.

- Ruhun nə olduğunu mən də bilmirəm. Onu atamdan eşitmişdim. Atam da öz atasından eşidibmiş. İndi ikinci dəfə eşidirəm. Bəlkə, atamın atası da atasından eşidib. Atam həmişə "bizdə ruh yox olalı uzun illər oldu" deyərdi. Ola bilsin ki, indi bu göyərçinin söylədiyi ruh elə uzun illər bundan əvvəl itirdiyimiz həmin ruhdur. Ancaq indi bizdə onun kölgəsi belə qalmayıb.

Yaşlı göyərçin üzünü mənə tərəf çevirərək soruşdu:

- Oğlum, mənə başa sal görüm, ruh dediyin o şey nədir?

Mən çaşıb qaldım. Özüm söylədiyim sözə özüm cavab verə bilməməkdən qorxdum.

- İndi mən də yaxşı bilmirəm. Ancaq anam mənə "səndə atanın qəhrəmanlıq ruhu var, o gün keçdikcə inkişaf edəcəkdir" demişdi. O məndə tam inkişaf edəndə onu anlamağa çalışacağam.

- Hə, səndə atanın ruhu olduğu anlaşıldı. Ancaq ataların söylədiyi göyərçinlərdə belə ruh çoxdan yox olmuşdur. Analarımız heç vaxt bizə ruhla bağlı söz demədilər. Atalarımızdan da bir şey eşitmədik. Bizim dövrümüzdə də mən uşaqlarıma bunu söyləməyi unutdum. Biz çoxdan ruhsuzluq dövrünə qədəm qoymuşuq. Əgər yox olan bu ruhumuzun necə bir şey olduğunu öyrənə bilsəydik çox yaxşı olardı. Yaşlı göyərçin bunları söyləyib dərindən bir ah çəkdi...

- Siz bu ruhsuzluğunuz ucbatından nəsildən-nəsilə qul kimi yaşayır və istədiyi zaman sahibinizin yemi olursunuz. Onlar sizi elə qul ediblər ki, hətta azadlığa buraxsalar belə, çox da uzağa getmədən ətraflarında dövrə vurub durursunuz. Bir az yemdən məhrum olmamaq üçün öz övladlarınızı belə qul zəncirinə bağlamısınız. Sizə bizim başçı kimi bir başçı lazımdır. Ancaq bu günkü vəziyyətinizə baxanda sizdən belə bir ümid gözləmək imkansızdır. Əvvəlcə sizin bədəninizdəki o qul duyğularını yox etməyiniz lazımdır. Ən vacibi isə siz ruhun nə olduğunu öyrənməlisiniz. Bəs niyə mənimlə gəlib anamdan soruşmursunuz? - deyə yaşlı göyərçinə yazığım gələrək soruşdum. Əslində bu məsələni yaşlı göyərçinin öyrənməsi, yoxsa özümün öyrənmək istədim tam yadımda deyil. Bəlkə də, bu iki xüsusiyyətin ikisi də bədənimdə eyni qaydada tərpənirdi.

- Bir ayağım gordadır. Bu qədər etibarlı bir qəfəsim olduğu halda, ruh axtarıram deyə hara gedəcəyəm. Bundan başqa da onun necə bir şey olduğunu bilmədiyim halda tapsam da nə faydası olacaq? Bax, ruh olmasa nə olur ki? Yenə bu qəfəsdə rahat yaşamağa bir yer var. Üstəlik heç nəyə yaramayan o şeyi daşımaq çox da yorucu deyilmi?

Yaşlı göyərçinin sözlərini düşünməyə başladım. Onun sözləri bir tərəfdən doğru, bir tərəfdən də yanlış kimi gəlirdi. Ancaq həyatda heç bir məqsədi və ruhu olmayan bu göyərçinlə ruh haqqında danışmaq mənə bir az utandırıcı gəlməyə başladı. Düşündüm ki, gedib bu məsələni anamdan soruşub öyrənim.

Yanıma bir dəstə göyərçin qondu və sonra öz aralarında danışmağa başladılar. Onların bəzi kəlmələrinin (anlamadım) mənasını heç başa düşmədim. Bəlkə, öz dillərində danışirlar deyə fikrimdən keçdi. Adətən, bizim oralara da ara-sıra belə yad göyərçinlər gəlirdilər. Onlar kimdir? Yaşlı göyərçinin dostu, yoxsa dəstənin adi üzvü olduğunu təyin edə bilmədim. Bundan başqa onların öz aralarında, yoxsa mənimlə danışmaq istədiklərini də anlaya bilmədim.

- Yaxşısan, balam? - deyə yaşlı göyərçin dimdiyi ilə yanındakı bala göyərçinin tüklərini sığallayaraq soruşdu.

- Yaxşı deyiləm, çox acmışam. Anam niyə bizə dən vermir?

O dən və ya darı kimi bir şeyin adını çəkdi. Ola bilsin ki, darı və ya kəndir dedi. Düzü o mənim heç bilmədiyim yad bir kəlmə söyləmişdi. Allah, Allah! İnsanların saxladıqları göyərçinlər doğrudan da qərribə olurlar. Onlar hətta yeməklərinə belə müxtəlif adlar qoyurlar, - deyə bu dəfə də çaşıb qaldım. - Ananın təzə qardaşlarını dünyaya gətirmək üçün güc toplaması lazımdır. Sahibimiz gəlib dən verənə qədər səbr et, oldumu canım?

- Xeyr, gözləməyəcəyəm. Çölə gedib yem axtaracağam, yeyib gələcəyəm.

- Can bala, sözümə qulaq as. Oralar çox qorxulu yerlərdir. Pis niyyətli insanlar səni tutub yeyərlər. O tərəflərə getmə, yaxşımı?

Bala göyərçin quruldayaraq susdu. Bu dəstədəkilərin yaşlı göyərçinin sözünü eşitdiyi göz qabağındaydı. Onların özlərini tutub yeyə bilən insanlar ilə bir yerdə yaşaya biləcəklərini heç cürə anlaya bilmirdim. Görəsən bu "yem" kəlməsini yanlışımı anladım? Bəlkə, o "qara", yaxud yaxşı kimi normal bir söz idi. Yad söz olduğu üçün səhv də başa düşə bilərdim. Amma mənə görə bu, bütün göyərçinlərin bilməli olduğu vacib sözlərdən biri idi. Anam həmişə insanlara diqqət etməyimi, onların bizi tutub yeyə biləcəklərini söyləyirdi. Ancaq sözün bu yerdəki mənası sanki dəyişmişdi. Belə ki, bu göyərçinlər insanların onları tutub yeyəcəklərindən bu qədər qorxsaldı, onlarla bir yerdə yaşamazdılar. Qanadları olduğu üçün uçub istədikləri yerə gedə bilərdilər. Ancaq onlar qanadlarının olduğunu unutmuş kimi idilər. Bəlkə də, qəfəs həyatına alışdıqları üçün buradan getmək istəmirlər.

- Bəs bizim sahibimiz yaxşıdı?

Bala göyərçin yaşlı göyərçinə sual verməyə başladı.

- Əlbəttə.

- Ancaq o da digər insanlar kimi, bizi istədiyi zaman tutub yeyir.

- Bu ona oxşamır. Sahibimiz isə bizi qəfəsdə bəslədiyi üçün yemək də onun haqqıdır. Bizim buna qarşı çıxma bilmərik.

Nəhayət, mən "yem" sözünü ötəri deyilmiş olduğunu başa düşdüm. Bayaقدan bəri nəhaq yerə bu söz barədə şübhəyə düşmüşəmmiş.

- Axı sahibimiz verən yemi böyüklər yeyir, bizə çatmır. Mən indi neyləyim? Çox zəiflədim və yaşam həvəsimi itirməkdəyəm.

- Sən də beləcə, yavaş-yavaş böyüyəcəksən. Necə yemək lazım gəldiyini, özün yeyəcəyin şeyləri başqalarına qapdırmamağı öyrənəcəksən. Bizim yaşam mühitimiz belədir, oğlum.

- Amma ata...

- Yetər canım, həddindən artıq sual verirsən. Göyərçinlər qənaət etməyi bilməlidirlər. Həddindən artıq tamahkar olmaq yaxşı şey deyil. Başa düşdün?

Onun azadlığını artıqlamasıyla azaltmışsınız. Bir az fürsət verin o da azadlığı istədiyi kimi yaşasın, - deyə mən söhbətə müdaxilə etdim.

Yaşlı göyərçinin söhbətinə qarışmaq istəməsəm də artıq dayana bilmədim. Bu şərait göyərçinlərin arasında mövcud olan mehribanlığın yox olmasına gətirib çıxara bilərdi.

- Sən bizim vəziyyətimizi yaxşı bimirсэн. Əgər sahibimizi hirsəndirsək və ya bizlərdən bir neçəsi onun qoyduğu həddədən kənara çıxsın o hamımızı qəfəsə atacaq. Bir neçə ay bayıra çıxmağımız mümkün olmayacaq və indi sakitcə oturduğumuz tardan da məhrum olacağıq.

Düzü, qəfəsin necə bir şey olduğunu heç anlama bilmədim. Bu göyərçinlər ona məhkum olunmaqdan nə qədər qorxurlarsa, ondan ayrı qalmaqdan da bir o qədər qorxurlar. Göyərçinlərin içində ən ağılsızlarının insanların arasında yaşayan göyərçinlərdir, - deyə ağılımdan keçdi. Fikirləşdim ki, bunları atama danışım. Ancaq bunları ona anladım-anlatmadığımı bu an xatırlamıram. Bəlkə də, bir kəlmə razılıq və ya etiraz bildirmədi.

Mən ona: "Sizdə güclülər zəiflərin yemini əlindən alır. Onların buna qarşı çıxmalarını da qadağan edirsiniz. Ayrıca, etdiklərinizin də sanki doğru olduğunu göstərməyə çalışırsınız. Bu mühit göyərçin balalarının böyüməsi və yaşamına heç də uyğun deyil. Siz hansı vəziyyətdə olduğunuzun fərqi nə varmayacaq hala gəlmiş və insanlar kimi, rəzilləşməyə başlamısınız", - dedim.

- İnsanlar haqqında belə söz söyləyə bilməzsən. Əgər onlar olmasaydı bizim bu günümüz də olmazdı. Bu yanlış fikirlərini başqa yerə saxla, - deyə yaşlı göyərçin bir az hirsli dilləndi.

Mənim yaxşı niyyətlə söylədiyim bu sözlərə onun sərt münasibət göstərməsini heç cürə anlama bilmədim. Ola bilsin ki, məni səhv anlayıb. Əgər doğrudan da məni səhv başa düşübsə, gərək ona təkrar başa salım.

Mən: - Sizdə məsuliyyət deyilən şey yoxdur. Balalarınızı bilə-bilə oda atırsınız, - dedim və ürəyimdən keçirdim ki, fikrimi daha duyğulu kəlmələrlə sona çatdırım. Elə bu zaman "taraqq" deyə bir səs gəldi və o anda da ayağım ağrımağa başladı. Uçmaq üçün qanadlanmaq istəsəm də qanadlarım havada asılı qaldı. Yanımdakı göyərçinlər pırıltı ilə uçub havaya qalxdılar və ətrafımda uçuşmağa başladılar.

- "Ha, ha, ha... azad yaşamaq həvəslisi, axırda sən də qəfəsə düşdün. İndi də yekə-yekə danış, görək".

Burada minlərlə göyərçin yuva qurub bala çıxarırdı. Aşağıdan axan şəffaf sulu çay ruhumuzu oxşarmış kimi bizə sanki layla çalırdı. Bizim nəzərimizdə bu torpaqlar dünyada tayı-bərabəri olmayan bir məkan idi. Əgər insanlar olmasaydı biz xoşbəxtliyin hökm sürdüyü bu torpaqlarda dünya durduqca yaşayacaqdıq. Ax, insanlar sizin - bax, bu sənin məkanın və əcdadlarının yaşadığı torpaqlardır. Sənin atan, baban bu torpaqları yaşayacaq hala gətirmiş, buradakı göyərçinlərə başçılıq edərək yaşayıblar. Elə ona görə də göyərçinlər arasında etibarımız yüksək, bu torpaqlarda vəzifəmiz ağırdır. Səni atan kimi qəhrəman olasan deyə hər səhər tezdən oyadıb uzaq məsafələrə aparır, uçuş məşqi keçirəm.

Qanadlarının gücünü artırır, əzələlərini gücləndirir, ağıl-dərrakə və həmişə ayıq-sayıq olmağı öyrədirəm. İndi sağlamlıq baxımından fiziki vəziyyətin çox yaxşıdır. İnsanlara görə həmişə ehtiyatlı olmağı öyrənməlisən. Onlar yerdə hərəkət etdikləri halda bizə zərər verə bilməzlər, - deyə düşünmə. Tüfəng dedikləri şeylə səni neçə min metr ənginlikdən belə rahatlıqla vura bilərlər. Sən atanın necə öldüyünü bilirsən?

- Xeyr, siz mənə hələ vaxtı gəlməyib, - deyə anlatmadınız.

- Artıq anlatma vaxtı gəldi. Hələ bir neçə gün əvvəl buralarda hərlənən bir neçə insan gördüm. Deyəsən onlar göz qoymaq üçün bizim arxamızca düşüblər. Onlar gəlməmişdən əvvəl daha təhlükəsiz bir yer tapmalıyıq. Atan da o insanların əlində canından olmuşdu.

- Ana, danış görüm, atan necə olub onların əlinə düşmüşdü?

Anam azacıq susdu. Mən, bəlkə, qüssələndi, - deyə düşündüm.

- O gün atan bizə yem tapmaq üçün bir dəstə göyərçinlə birlikdə çıxmışdı. Adətən, biz göyərçinlər həmişə bir zərər görməyəcəyimiz, təhlükəsiz və yemi bol olan yer seçirik. Atan göyərçinlərin başçısı olduğu üçün təbii olaraq bu ağır vəzifə də onun çiyinlərinə düşürdü. Atan həmin gün yuvadan çıxdıqdan sonra bir neçə gün geri dönmədi. Mən onun geri dönməməsindən bərk narahat oldum. Adətimizə görə biz yarım gündən artıq məsafəyə uçanda yuvalarımızı da köçürürdük. Atanın yem dalınca daha uzaqlara getməsi imkansızdı. Ürəyim onun başına pis bir iş gəldiyini hiss etməkdəydi. O zaman sən qardaşlarınla yumurtadan təzə çıxmışdın. Ona görə də sizi buraxıb atanızı axtarmağa gedə bilmədim. Aradan bir neçə ay keçdikdən sonra atanla bərabər gedən göyərçinlərdən biri qayıdıb gəldi. Ancaq bundan sonra mən hisslərimin doğruluğunu və atanın insanların tələsinə düşdüyünü anladım. Sonralar onun həyatda qalan dostları bir-bir geri döndülər. Amma atan o gedən getdi, bir daha geri qayıtmadı.

Mən indi anam özünü saxlaya bilməyib ağlayar, - deyə düşündüm. Lakin onun gözlərindən bir cəsarət parlayırdı.

- Bəs atan niyə geri qayıtmamışdı ki, - deyə mən hirsle soruşdum.

- Atan göyərçinlərin rəbəriydi. Onda liderliyə layiq bir ruh olmalıydı. Əgər o özünü qoruya bilmirsə, bu göyərçinləri necə qoruyacaqdı? Bir lider başqalarına əsir düşdükdən və qul kimi yaşadıqdan sonra geri qayıdıb bu cəmiyyətə necə liderlik edə bilər? Onun tək çıxış yolu başqalarının qabağında boyun əyməkdir. Atan insanlar tərəfindən tutularaq qəfəsə atıldıqdan sonra, biz çöl göyərçinləri cəmiyyəti liderlərinin adətinə görə dimdiyi ilə dilini kəsib qopartmış, qəfəs həyatını bir dəqiqə belə özünə rəva bilməmişdir. Qəfəs onun qızıl qanına bələnmişdir. Atan insanların verdiyi dəni-suyu yemədən-icmədən bir həftə dözmüş, sonra da onların əlində qəhrəmanlıqla can vermişdir. Bu, bizdəki azadlıq ruhudur, oğlum. Sən də atan kimi ömrünün sonuna qədər azadlıq müdafiçisi olmalısən.

- Ana, atan niyə başqa göyərçinlər kimi, fürsət tapıb qaçmamışdı?

- Atan balalarının qul olmasını istəməmişdi. İnsanlar atanı tutduqdan sonra onu digər göyərçinlərlə cütləşdirərək bala almaq istəmişlər. Amma atan gələcək nəsli üçün bunun namuslu yaşam mühiti olacağını düzgün saymamış, vicdanı buna yol verməmişdir. Sənin yuxuda gördüyün göyərçinlər balalarını qul həyatına tərk edərək öz canlarını qurtaran o göyərçinlərin balalarıdır. Onlar bu günə qədər insanların əlində qul ruhuyla yaşamaqdadırlar. Elə yaşamaqdan ölüm min dəfə yaxşıdır. Sən elə qəhrəman göyərçinin balasısan və o böyük ruhu heç yaddan çıxartma.

Anamın sözləri ruhumu sarsıtdı və mən elə qəhrəman bir atanın övladı olduğuma görə çox sevindim. Sadəcə mənim payıma düşən, iftixar duyulacaq çox ehtişamlı bir duyğunun içimdə böyüməyə başladığını hiss etdim. Bütün bədənim və qəlbim güc və sevgiylə doldu, içimi dolduran sevgiylə anama sarıldım.

- Hə, indi get oğlum. Səni göyərçinlərin mübarizəsinə başçılıq etmək üçün yetişdirdim. Onlar başçısız qalmasınlar. Onu da deyim ki, insanlar xeyli vaxtdır ki, müxtəlif yollarla bizi

ələ keçirməkdədirlər. Buna görə də sən bizə təhlükəsiz bir yer tapmalısən. Sənə yaxşı yol, oğlum.

Qanadlarım anamın göz yaşlarıyla islandı. Gördüyüm yuxunun bu səfərin işarəsi olduğunu başa düşdüm. Əsla insanların tələsinə düşməyəcəyəm deyə ürəyimdən keçirdim.

Əvvəlcə çayın axınıni istiqamət götürərək çox uzaqlara uçdum. Sonra bir məhəlləyə girdim. Bu, yuxuda gördüyüm o məhəllə deyildi və ora kimi də qorxunc görşənmirdi. Belə görünməsinə baxmayaraq, mən daha da yüksəkdən uçdum. Qanadlarım yetərinçə güclüydü. Qulaqlarım insanların yox, küləyin gur-gur gurulduyan səsinə duymağa başladı, bu uçuşumla öz məqsədimdən çox uzaqlaşmağım heç də doğru deyildi. Çünki bu, köç etməyimizə təsir edəcəkdə. Əgər düzünü desəm, anamın köç haqqındakı fikirlərinə çox da qoşulmurdum. Bizim yerimiz çox yüksək və sərt qayalı uçurumların üstündəydi. Ora nəinki insanlar, hətta quşlar belə güclə gəlib çatırdılar. Sən bir işə bax ki, biz dədə-babadan orada yaşamağımıza baxmayaraq, indi köçməyə məcburduq. İnsanların o qədər güclü olması imkansızdı. Bu an onların üstündə uçurdum, lakin heç bir təhlükə görmürdüm. Bəlkə də, anam həddindən artıq narahat olmuşdu.

Axşam oldu. Hər yer qatı qaranlığa büründü. Bütün günü uçduğuma görə yorulmuşdum. İnsanlar olan yerlərə qonmaq istəməsəm də gecə qaranlığında yolumu itirməmək üçün dincəlməliydim. Şimal, cənub və qərb istiqamətlərinə baxmış, oralarda yaşamağımıza uyğun gələn bir yer tapa bilməmişdim. Düşündüm ki, bəlkə, bir az yüksəkdən uçmuşam. Sabah şərqə doğru və daha da alçaqdan uçmağı qərara aldım. Başımın üstündə gecə ulduzları parlamaqdaydı. Belə gözəlliklərlə dolu olan dünyada o cür qorxuyla yaşamağın da çox axmaqlıq olduğunu düşündüm. Asta-asta aşağı enərək bir budağa qondum. Sabah necə bir mənzərəyə qarşılaşacağım naməlum idi. Çox ehtiyatkarlıq göstərərək daha yüksəkdən uçduğum üçün hələ istədiyim kimi bir yer tapa bilməmişdim. Ona görə də sabah üsulumu dəyişərək daha alçaqdan uçağımı qərarlaşdırdım.

Şirin bir səs məni şirin yuxudan oyatdı. Yorğunluqdan çox ağır yatmışdım. Lap yaxınlığımda bir dəstə göyərçin uçuşurdu. Onların qanadlarından cəzbedici bir səs çıxırdı. Çəşib qaldım. Onlar tamamilə mənə bənzəyən göyərçinlərədi və bir növ də yuxuda gördüyüm göyərçinlərə bənzərləri vardı. İlk baxışda çox da bənzəmiridilər. Dünən bütün günü heç nə yemədən uçduğuma görə qarnım bərk acmışdı. Onlardan bu yaxınlarda yem tapa biləcəyim təhlükəsiz bir yer olub-olmadığını soruşmaq istəyirdim ki, göyərçinlər birdən istiqamətlərini dəyişərək məhəllədən kənara uçmağa başladılar. Mən də onların arxasına düşdüm.

- Hara gedirsiniz? - deyərək arxada qalan birindən soruşdum.

- Xırmana.

- Orada nə edəcəksiniz?

- Dən axtaracağım.

- O dən dediyin sizin yeməyinizdir?

O, sanki vəhşi bir canlı görmüş kimi, gözlərini bərəldərək mənə baxdı.

- Sən çöl göyərçinisən?

- Bəli, mən böyütkən vadisindən gəldim, - deyərək cavab verərək onların arxasınca uçub yerə qondum. Burada doğrudan da yerə əkilib qalan buğdalar vad idi, dadları da lap ləzzətliydi. "Bura tam bizə görə bir yerdir", - deyərək ürəyimdən keçdi. Buralarda insanların heç kölgəsi də görünmürdü. Başqa göyərçinlərin rahat hərəkətlərinə baxaraq mən də bir şey düşünmədən qarnımı doyurmağa başladım. Kənar dünya heç də anamın söylədiyi kimi, təhlükəli deyildi. Çox rahat halda qarşımdakı iri buğda dənəsini götürmək üçün boynumu irəli uzatdım. Anıdan güclü bir şey şiddətlə boynumu sıxmağa başladı. Elə o dəqiqə özümü kənara atmağa, havaya qalxmağa çalışdım. Amma bilmədiyim bir güc məni çəkib yerə saldı. Özümü o yan-bu yana vurmağa başladım. O biri göyərçinlər birdən uçub getdilər. Nəhayət, çırpınmaqdan yorulub yerə düşüb qaldım. Bu, yuxuda gördüklərimə çox

bənzəyirdi. Görəsən insanların əlinəmi düşdüm? - deyə düşünməyə başladım. Ancaq bu vaxt yaxın ətrafda kimsə gözə dəymirdi. Nə qədər vaxt keçdiyini bilmirəm. Birdən başımın üstündə iki insan göründü. "Ah, insanların əlinə keçmişəm" - deyə bildim. Onlar bayaqdan boynumu sıxan o bərk şeyi boşaltdılar.

Onlardan gənc olanı dedi:

- Bu ki, çöl göyərçiniymiş.

- Bərk tut, qaçıb getməsin, qanadlarını bağlayacağam.

Onlar qanadlarımı bağlayandan sonra boynumdan tutaraq gözlərimə baxmağa başladılar.

- Nə gözəldir? Bu dəfə bəxtimiz gətirdi, - deyə adamlardan yaşca böyük olan tayı məni əlinə alaraq baxmağa başladı.

- Bunun bizə bir tük qədər xeyri olmaz, gəl buraxaq. Həm də baxsana, dişlərilə dilini çoxdan üzmüşdür. Bu tipli göyərçinləri tutanda buraxmaqdan başqa çarəmiz yoxdur. Adətən, göyərçinlərin liderləri belə olur.

- Heç olmasa onu birilə cütləşdirim.

- O artıq yem yeməyəcək, su içməyəcək, ölənə qədər sənə qarşı dirənəcəkdir.

- Elə-belə buraxım? - deyə gənc olanı mızıldandı.

- İxtiyar sahibi sənsən. Söylədiklərimin doğruluğunu çox keçməyəcək ki, özün görəcəksən. Mən də xeyli müddət əvvəl oxşar bir göyərçin tutmuşdum. Əvvəlcə buraxmağa qıymadım, amma heç bir həftə də keçmədən öldü.

Lakin o: - Mən bunu mütləq alısdıracağam, - dedi.

- Əsla sənə alışmayacağam, bir yol tapıb qaçaacağam, - deyə düşündüm. Anamın sözlərini unudaraq bu günə düşdüyüm üçün çox xəcalət çəkdim. Güclə silkinərək onun əllərindən çıxıb uçmağıma baxmayaraq, çox da uzaqlaşmadan bir parça daş kimi yerə düşdüm.

- Yaxşı ki, qanadlarını bağlamışam. Yoxsa haralara qaçardın?

O məni çuval kimi bir şeyin içinə ataraq bilmədiyim bir yerə apardı. Sonra qanadlarımı bərk-bərk bağlayaraq məftildən toxunmuş bir qəfəsin içinə buraxdı. Qəfəsin içindəki bir neçə göyərçin o dəqiqə pırıltı ilə bir küncə çəkildilər.

- Belə baxanda ac qalana oxşayırsan, yoxsa bir buğda dənəsi üçün tələyə düşməzdin. O qəfəsə bir ovuc dən səpdi, su qoydu. Göyərçinlər pırıltı ilə yığışib başladılar dənə dimdikləməyə. Ancaq mən o qədər hirsələnmişdim ki, əlimdən gəlsəydi özümü qəfəsin divarlarına çırpıb öldürməyim gəlirdi. Qanadlarım çox bərk bağlandığına görə heç cürə qımıldana bilmirdim. Başımı zorla qaldıraraq yüksəlməkdə olan günəşə baxdım. Eh... Evdən ayrıldığım bir gün belə olmadan insanların əlinə düşmüşdüm. - Görəsən anam məni bu halda görsə nə deyər? - deyə düşündüm və yorğun, imkansız halda böyrümü yerə verərək yatdım.

Yuxuda anamı gördüm. O mavi səmada uçaraq məni yanına çağırırdı. Anidən onun yanında atam da peyda oldu. Onun görkəmi çox qorxuncdu və mən heyran-heyran baxıb qalmışdım. Onlar sanki məni çağırırdılar. Bəlkə də, mənə belə gəlirdi. Mən onlara tərəf uçdum. Onlara doğru uçduqca məndən uzaqlaşır, mən duranda onlar da dururdular. Uçarkən ağzım qurumağa başladı. Ana su, ... - dedim və dediyimdən də utandım. Başımın üstündə yenə o kişi danışdı.

- Bu çox cahil göyərçinmiş, beş gündür bir loxma belə yemədi.

- Ona baxmağın bizə faydası olmadığını sənə söyləməmişdim?

Bu, o günkü yaşlı kişiydi.

- Belə getsə öləcək. Ondan uşaqlarıma şorba hazırlasam daha yaxşı olar.

- Ondan nə qədər şorba olar ki? İndi yesən, bəlkə, sənə ziyanı da dəyər. Ən yaxşısı burax onu getsin. Gəl, heç nədən belə gözəl göyərçinin ölümünə səbəb olmayaq.

- Axı onu buraxsaq bizə nə xeyri dəyəcək ki?

- İndi də sənə bir xeyri olduğunu düşünmürəm.
- Gərək elə əvvəlcədən ondan şorba bişirməliydik.

O mənim sarıqlı vəziyyətdə duran qanadlarımı bir az düzəltmədən sonra qəfəsə buraxdı.

Səmada günəş parıldaırdı. Mən bütün gücümü toplayaraq göyə doğru uçmağa çalışdım. Ancaq qəfəsin dəmir çubuqları yolumu kəsmişdi. Bu neçə gündə davamlı olaraq özümü qəfəsə çırpdığımdan onu deşib keçə bilməyəcəyimi anlamışdım. Ancaq bədənimdə bir az güc toplanan kimi, yenə də cəhd edəcəkdım. Mənim deşib keçmək istədiyim bu dəmir məftillərdən düzəldilən qəfəs elə məharətlə toxunmuşdu ki, sanki ona insanların bütün zəkası sərf olunmuşdu. Onun deşiklərindən bayırdakı bütün azadlıqları görə bilirdim.

Ancaq o azadlıqlara qovuşmaq mümkün deyildi.

Qəfəsin içindəki hava ilə bayırdakı hava eyni, ancaq həyat tərzı fərqlıydı. Bu tor qəfəsi düzəldənlər o qədər pis niyyətli, o qədər qəddar idilər ki, azadlığı üçün yorulmadan mübarizə aparan bu kiçik varlığın çırpıntıları onlara əsla təsir etməzdi. Bu an onlara heç bir xeyrim dəyməyəcəyini bildikləri halda mənim ruhumu belə qul etməyə çalışır və kiçik canından başqa bir şeyi qalmayan bədənimə işgəncə verərək məqsədlərinə çatmaq istəyirdilər. Ən pisi də özümü öldürmək istəsəm də bunu edə bilməyəcək hala salınmağım idi. Öz-özümə deyirdim: "Ey azadlığın düşməni olan rəhmsiz insan, ya mənim intihar etməyimə izin ver, ya da azadlığımı geri qaytar!"

Birdən tanış bir qoxu duydum. Bədənim anıdən güclə doldu. "Ana!"... Mən həyəcanla başımı qaldırdım. Anamın gözləri qərıbə bir ciddiyyətlə parıldaırdı. O mənim yolunmuş, köhnə kağız kimi bürüşmüş qanadlarıma, qırılmış dimdiyimə bir təəssüf hissi ilə baxdı.

- Ana, bağışla. Mənə olan etibarınızı yerə vurdum. Sizin oğlunuz olmağa layiq deyiləm, - dedim və günahkarlar kimi başımı aşağı saldım. Utandığımdan bütün bədənim yanırdı. Anam gələnə qədər intihar etmədiyimə görə peşiman oldum.

- Xeyr, oğlum. Sən əlindən gələni etdin, indi onu axıra çatdır.

- Ancaq ana, mən bu an bir əsirəm. O qədər gücsüzəm ki, ölmək istəsəm də ölə bilməyəcək halda düşüb qalmışam.

- Bunu bilirəm, oğlum. Mən məhz ona görə, səni azadlığa qovuşdurmaq üçün bura gəldim.

- Mən artıq azadlıq istəmirəm, ana. Bu halımla mən artıq sizin oğlunuz olmağa layiq deyiləm.

- Mən sənə azadlıq gətirəcəyəm, oğlum. Sən yenə mənim qəhrəman oğlum olacaqsan. Sən qul kimi deyil, qəhrəman kimi ölməlisən, - deyib anam ağzından yem çıxartdı.

- Bu zəhərli böyürtkandır, yeyən kimi onların əlindən xilas olacaq və cəmiyyətimizin şan-şərəfini, namusunu qoruyacaqsan. Bunu da unutmamalısan ki, daimi azadlığı başqalarının sənə yazığı gəlmə hisslərini qazanmaqla əldə edə bilməzsən. Onu əldə etmək üçün qan tökməlisən. Hə, indi dimdiyini mənə yaxınlaşdır.

Mən son dəfə anamın cəsəət saçan qətiyyətli gözlərinə baxdım. O nə qədər sakit və cəsür görünürdü... Mən qırılıb əzilmiş dimdiyimi ona yaxınlaşdırdım. Bu, azadlığıma sərhəd qoyan maneələrdən keçməyimə yardım edəcək son silahım idi. Ancaq o bu rəhimsiz maneələri dimdikləməkdən sınıb bugünkü hala düşmüşdü. Zəhərli böyürtkanlar azadlıq carçısı bədənimə kimi keçdi. Ən sonda intihar edərək azadolma imkanı əldə etdiyim üçün xoşbəxtdim. Ruhum azad bir tərzdə yanmağa başladı. Səma yenə də mavi, ətraf səssiz və sakitdi, dünya yenə də gözəl görünürdü. Qəfəsin küncünə sıxılıb qalan bir topa göyərçin də heyranlıqla mənə baxırdılar.

24 mart 2004,

Uyğur türkcəsindən çevirəni: Vüqar Mustafə

ƏDƏBİ TƏHLİL

AYPARA BEHBUDOVA

*Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Naxçıvan Dövlət Universiteti*

VAQIF MƏMMƏDOVUN POEZİYASININ MÖVZU ƏLVANLIĞI

Naxçıvan ədəbi mühitinin tanınmış nümayəndələrindən biri, 20-yə yaxın elmi və bədii əsərin müəllifi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, şair-publisist Vaqif Məmmədovun yaradıcılığı mövzu dairəsinin genişliyi, həyat hadisələrinə real müdaxilə, müraciət etdiyi mövzuların aktuallığı və yığcam ümumiləşdirmə bacarığı ilə həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Vətənpərvərlik, milli birlik, azərbaycançılıq ideyasının tərənnümü onun yaradıcılığının ana xəttini təşkil edir. Vaqif Məmmədovun poeziyası xalqdan, torpaqdan güc aldığı üçün daha əzəmətli və müqayisəolunmazdır. Doğma vətəninə, yurd-yuvasına bağlılıq, vətəndaşlıq pafosu onun poeziyasında aydın şəkildə əks olunur. “Ürəyimə təkcə vətən yerləşir” şeirində yazdığı kimi:

Mən ürəksiz ağlamıram, gülmürəm,
Hər istəyim ürəyimdə birləşir.
Böyükmüdür, kiçikmidir, bilmirəm
Ürəyimə təkcə Vətən yerləşir.

Bu misralar onun vətənə cismən, ruhən nə qədər bağlı olduğunu bir daha təsdiq edir. Çünki o, bu vətənin torpağından, suyundan yoğrularaq vətən kürəsində əsl vətəndaş kimi bişmişdir. “Vətənim”, “Qara çadırlar”, “Bu kənd niyə yetimdir?”, “Səderək harayı”, “Azərbaycan”, “Qürbətdə yaşamaq yamandı, qardaş” və s. şeirlərin hər biri şairin tükənməz vətən məhəbbətindən xəbər verir. Həm də o, sadəcə vətən torpağını tərənnüm etmir, bu torpağın qədrini bilməyə, onu qorumağa, ona dikilən yad gözlərə qarşı amansız olmağa çağırır.

Vaqif Məmmədov xalqın faciəsini bütün varlığı ilə duyan, onun alovu ilə alışıb yanan şairdir. O, 90-cı illərdə xalqın ağır günündə əyilmədi, acizləşmədi, əksinə əlinə silah alıb döyüşə getdi. Meydanda döyüşü həm sözlə, həm silahla apardı. Vətən yolunda canlarını qurban verən oğulların qeyrəti önündə diz çökməyi bacaran şair, bu

döyüşdən boyun qaçıran bir qrup həmvətənlərinə “Bu torpağın ahı səni tutacaq” deyə, öz kəskin nifrətini bildirməkdən çəkinmədi. Elinə, obasına, doğma torpağına cismən, ruhən bağlı olan şair ömrünün son anlarında belə “Nə vətən məndən doydu, nə mən vətəndən “deyərək əbədi olaraq həyata göz yumdu.

Şairin bənzərsiz poeziyası sanki ağıllı və məğrur qəlbin etirafıdır. Bu, həm onun öz-özünə, həm də hər birimizə, sözün tam mənasında, bu dünyadan köçənlərin hamısına ünvanlanmış bir etirafdır. Vaqif Məmmədov öz poeziyası ilə oxuculara xəbər göndərir. Ölüm labüddür, qaçılmazdır, amma ölərkən yox olmamaq, əbədi yaşamaq üçün onu necə yaşamaq haqqında düşünün, fani dünyanın mal-mülkünə güvənməyin, çünki, insanı yaşıdan yalnız xeyirxah əməlləridir:

Varına güvənib qalxma sən zilə
Nadantək düşərsən ağıza, dilə.
Çoxunu göndərib axır mənzilə
Qalacaq dövləti-malı dünyanın.

Vaqif Məmmədovun əksər şeirlərində əsas məna misraların altında gizlənir. Təkcə bir misrasında böyük bir məna ifadə olunur. Məsələn, “Dərd vətəndə şərbət kimi içilir”, “Vətənsizi qızıla bük, dərd olar”, “Bu torpağın ahı səni tutacaq”, “Dünya böyük deyil, şair böyükdür”, “Həyat kitablarda gördüyün deyil”, “Ürəyim bir qitə, sənə fatehi” və s. misralarında böyük bir məna var. Bu qələm sahibi üçün əsas göstəricidir. Vaqif Məmmədov az sözlə çox fikir ifadə etmək istedadına malik olan şairdir. O, hər şeirində oxucusuna yeni söz deməyə, yeni fikir aşılamağa çalışır, eyni zamanda, hər misraya çox diqqətlə yanaşır. Müharibəyə nifrət oyadan “Qara kağız” şeiri bu cəhətdən çox uğurludur:

Nədənsə öz adı “qara” olsa da,
Çoxunun saçını ağ eyləyibdir...

Verdiyi xəbərdən xəcalət çəkib
Kağız da qaralıb bəlkə nə bilim?!

Dönməsə Vətənə qara kağızlar,
Qara gün Vətəndən dönə bilməzdi...

Şair beş bəndlik şeirdə nə qədər poetik fikirlər söyləyir. Şübhəsiz ki, oxucu bu poetik tapıntıların onu bir şair kimi ədəbiyyat tarixində yaşadacağına şübhə etmir. Vaqif Məmmədovun güclü müşahidə qabiliyyəti, insan psixologiyasını duymaq, gördüklərini, duyduqlarını mənalandırmaq bacarığı vardı. İlk baxışdan diqqəti o qədər də cəlb etməyən, bəlkə də, çoxlarımızı düşündürməyən, narahat etməyən hadisələr Vaqif Məmmədovu düşündürüb və narahat edib. Bu narahatlıqsa şeirə çevrilib. Həm də çox təsirli, mənalı, oxucunu da düşündürən bir şeirə çevrilib. “Xarici xəstəlik” şeirində olduğu kimi:

Xarici musiqi xoş idi ona,
Muğam dinləməyi arzulamazdı.
Fəxr ilə divara, evə, hər yana
Xarici dillərdə adını yazdı.

Bir gün xəstələndi, həkim çağırdı,
Endi gözlərinə dünyanın çəni.
Həkim çox yoxladı, dedi: -ağırdı,
Xarici xəstəlik tutubdur səni.

Sözü gülləyə çevirən Vaqif Məmmədov bu səpgili şeirləri ilə oxucunu düşündürür, milli-mənəvi dəyərlərimizi qorumağa, xalqın tarixi, taleyi haqqında düşünməyə və nəticə çıxarmağa sövq edir. Yaxud "Mənim kişilərə yazığım gəlir" adlı şeirində müasir dövrdə kişilərin daha çox çörək dalınca qaçması onu çox narahat edir:

Əzmindən alçalıb enəndə kişi,
Xəbis tənəsindən sönəndə kişi,
Çörək ağacına dönəndə kişi,
Mənim kişilərə yazığım gəlir.

Gördüyümüz kimi, şair ictimai ruhlu poeziya nümunələrində də çox ciddi məsələlərdən bəhs edir, bunları fəlsəfi mövqedən ziddiyyət və incəlikləri ilə işıqlandırır.

Təbiətdən, onun gözəlliyindən az yazılmayıb. Ancaq Vaqif Məmmədovun təbiət şeirlərində də özünəməxsus müşahidə üsulu, tapıntılar, obrazların tərəvətliliyi diqqəti cəlb edir. O, təbiət hadisələrini də bədii təxəyyül süzgəcindən keçirir, mənalandırır, adi həyat həqiqətlərindən bir poeziya duyur:

Lay buludlar zirvələrə qovulub,
Xəzan vaxtı işvə olmaz, naz olmaz.
Payız gəlib, gül-çiçəklər sovulub,
Köç çiçəyi, bir çiçəklə yaz olmaz!

Şeirdə payızda gül açan köç çiçəyi təsvir edilsə də, bu hadisəyə verilən məna, ondan çıxarılan nəticə son dərəcə ibrətamizdir. Vaqif Məmmədov həmişə daxili mənanı kəşf etməyə can atır və uğurlu haldır ki, çox vaxt da buna nail olur.

Əlbəttə ki, bu məqalədə onun çoxcəhətli yaradıcılığı haqqında danışmaq qeyri-mümkündür. Çünki Vaqif Məmmədovun yaradıcılığı, xüsusilə onun poeziyası zəngin və rəngarəngdir. Burada vətən sevgisi, təbiətin əsrarəngiz gözəllikləri, milli adət-ənənələrimiz, bəşəri mövzular, məhəbbət mövzusu, dogma torpağa, insanlara olan sevgi və s. öz əksini tapır. Buna görə də şairin yaradıcılığı ilə ətraflı tanışlıq üçün onun insanı düşündürən və narahat edən poeziyasına üz tutmağı sizlərə tövsiyə edirəm.

QƏNBƏR AĞAYEV

*Azərbaycan Respublikasının Əməkdar
Jurnalisti*

DAŞ DƏLƏR AHIM OXU....

*Yazıçı Meyxoş Abdullahın "Əsir qadın"
əsərinin dəhşət doğuran faciəsi*

“Ə sir qadın” romanının ilk səhifələrini oxuyanda faciənin dəhşətinin hələ qarşıda olduğunu hiss etdim. Əsərin qəhrəmanı Səidənin bənzərsiz faciəsinin bənzərinin olmayacağını öncədən duydum. Qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun “Gün var əsrə bərabər” və atam əvəzi böyük qardaşım Fərzalının “Yüz il firavan yaşa, bir gün zəlalət çəksən bəs edər” fikirləri, ruhumu silkələdi. Ancaq başqa səhifələrə keçəndə Səidənin ərşə bülənd olan ahına nə ad qoyum, sualı qarşısında aciz qaldım.

Dünya ədəbiyyatının faciə əsərlərini yaddaşımdan keçirəndə, böyük Füzulinin “Daş dələr ahım oxu” fikri, Səidənin faciəsinin, yazıçı Meyxoş Abdullahın qələmində anatomiyaşının və fəlsəfəsinin dərinliyini əks etdirən, elə daş dələn ifadəsiylə eyniləşdirdim!...

“Əsir qadın!...” Yüz minlərin bir ailənin timsalında faciə dramı. XX əsrin doxsanıncı illərin əvvəllərində erməni faşizminin Azərbaycan xalqının taleyində yaratdığı növbəti vəhşətin canlı faciəsi:

... “Elə bu vaxt güclü partlayış dalğası komanı kibrit qutusu kimi götürüb kənara tulladı. Düşmənlər komanı mühasirəyə alırlar. Gözlərimi açanda həyat yoldaşım Əlini qan içində çabalayan gördüm. Onun sağ qolu dirsəkdən yuxarı, özündən beş-altı metr aralıda düşüb qalmışdı. O, sol əlini yarasaşının üstünə basaraq zarıyırdı. Ətrafında qan göllənmişdi. Onun yaralı qolunu sarımağa çalışdım. Axan qanı saxlamaq olmurdu, üzölmüş damarlardan qan fışqırırdı.

Ərim isə susurdu. O bizi qorxutmamaq üçün canını dişinə tutub birtəhər dözürdü. Əlinin başını dizimin üstünə qoyub hönkürdüm.

Küləşin üstünə düşüb qalmış südəmər uşaq da, dayanmadan qışqırırdı. Onun səsini sanki eşitmirdim.

Komaya onbeş nəfərə yaxın erməni faşisti daxil oldu. Onlardan biri çəkməşinin dabanı ilə Əlinin yaralı qolunun üstünə qoyub təpiklədi. Əli güclə eşidiləcək səslə ufuldadı”.

“Ali...Ali... – deyə ermənilərdən birisi ona diqqətlə baxıb qışqırdı.

Dəstənin komandiri kəməmindən bıçağı çıxarıb, başına yüksək məbləğdə pul qoyulan Azərbaycan zabitinin, Əlinin başını soyuqqanlıqla kəsdi. Əlinin başı bədənindən üzöləndən sonra, onun başsız bədənini yerdə çabalamağa başladı. Qucağımdakı uşaq, elə bil bunları “duyurmuş kimi” qışqıraraq fəryad qoparırdı”.

Bir az bundan öncə; - “görəsən bundan da artıq vəhşət varmı?” sualının cavabı, islam dünyasaşının matəm saxladığı Kərbəlada baş verən İmam Hüseyn müsibəti, Qarabağ torpağında, Vətəninini qoruyan Əlinin taleyində təkrar olunurdu. Səidənin isə qucağında

körpəsi əsir aparılır. Oradan uzaqlaşdıqca dönüb geri baxırdım. Ərimin başsız bədəninin torpaq üzərində get-gedə kiçildiyini görürdüm”.

Bu anda Səidənin təsəllisi Kərbəla müsibətini də qat-qat üstələyir; “Böyürümcə yeriyan erməni əsgərinin əlində ərimin qanlı başı yırğalanırdı. Mən o kəsilməş başa baxıb azacıq da olsa təsəlli tapırdım. Düşünürdüm ki, Əli bizimlə birlikdə gedir”.

Düşmənlərdən daha bir qandonduran vəhşilik:

- “Bu anda düşmənlərdən biri Əlinin qanlı başını götürüb ağlayan körpənin başının üstündə saxladı və gülə-gülə:

- “Ağlama it kücüyü... Bax, xoxan gəlib səni yeyər”. Uşaq isə ağlamağına davam edirdi. Erməni bu dəfə kəsilməş başın saçlarından yapışaraq, başdan süzülən qanı uşağın geniş açılmış ağzına axıtdı. Körpə bərk acdığından ağzına tökülən laxtalanmış qanı acgözlülüklə soraraq səsinə kəsdi”.

Romandakı bu sətirləri oxuduqca, Bermud üçbucağının ölüm maqnitinə düşmüş kimi dərya ilə səma arasında qalmışdım. Vətəninə qoruyan əsgərin, Əlinin hünərinə, dözümlünə heyran qalmamaq mümkün deyil. Ərini və körpəsini qoruyan Səidənin göylərə bülənd olan fəryadına qan ağlayırdım. Üç aylıq körpənin ata-anasının faciəsini hiss edib qışqırığının görünməyən tüstüsünün altında köz kimi yanırdım. Və bu faciənin real mənzərəsini yaradan ustadın qələminə; - heyran ey qələm!.. - deyirdim. Fikirləşirdim, görəsən, bundan da artıq dəhşət varmı?!

Hiss-həyacan bir oxucu kimi məni boğur. Fikirləşirəm. Allah eləməmiş, Səidənin başına bir iş gəlsəydi, Azərbaycan ədəbi nəsrində dünyaya məlum olmayan yeni erməni faşist işgəncələrini bəşərə çatdıracaq əsər yarımçıq qalmazdı?!.. Əgər belə olsaydı, dünya ədəbiyyatında faciə janrında yazılmış romanların zirvəsində duracaq “Əsir qadın” kimi bir əsər, yəqin ki, yarımçıq qalardı.

İstedadlı və zəkali sənətkarlar zamana və məkana sığmır. Romanın müəllifi Meyxoş Abdullah da bu keyfiyyəti ilə tarixləşir. Hadisələrin arxasında sənətkarlıqla dirijorluq edən yazıçının məharəti heyret doğurur.

Əsərdə psixoloji fəlsəfənin dərinliyi o həddə çatır ki, səbrli oxucu uzun müddət bu dərinlikdən çıxıb bilmir. Əsərdə baş verən hadisələri yazıçı sadəcə nəql eləmir. Real durumun ən gizli detallarını məharətlə incələyir və təhlildən keçirir ki, bu da böyük istedadın xəbər verir. Əsərin sujet xətti bir ailənin faciəsi üzərində qurulur və bütün əsirlərin faciəsini ümumiləşdirir. Romanı oxuduqca insanın qəzəbini alovlandırır, onu qisas... qisas... deyər intiqama səsləyir. Həm də, bu yazıçının söz xatirinə çağırışı deyil, faciə səhnələrinin təqdimatıdır.

Səidə çox ağır və təhlükəli məqamlarla (bütün əsrlik dövründə) ölümlə üz-üzə qalır. Fikirimcə Allah Səidəni ona görə saxlayır ki, ermənilərdən çəkdiyi əzabları zamanəyə danışib yaddaşları oyatsın. Yazıçı Səidəni Azərbaycan-Şərq Dünya ədəbiyyatında yeni faciə obrazı kimi təqdim edir. Bu müstəvidə, yazıçı, həm də, ermənilərin dünyaya hələ məlum olmayan işgəncə üsullarını təqdim edir. Ermənistan, - daşı da, torpağı da, adama qənim kəsilən bir yer. Göz qırpımında onlarla Səidə kimiləri və əsirləri uf demədən didib parçalayan mühit. Erməni zabiti olan “Ohan” obrazı tipikləşdirilmiş erməni xislətinin əzəzil ünsürüdür. Əsərin dili ayrıca təqdimata layiqdir. Sadəliyi, oxucunun qəlbinə ehtizasa gətirməsi, ayrı-ayrı parçaların poetik təsiri və yaddaşa höpməsinə heyran qalırsan.

... Səidənin körpəsi ölür. O dərin izzəti keçirir: - “O gecə səhərə qədər oğlumu qucağımdan yerə qoymayaraq, ana-bala baş-başa verərək dərdləşdik... Ona arzularımı, istəklərimi danışdım. Məni bu qərib yerdə, düşmənlərin arasında tək qoyduğuna görə, onu qınadım. - Biz belə danışmamışdıq, - dedim, oğul. Sən ananı beləcə tərk edib gedirsən? Bu boyda dünyada bircə ümid yerim, bircə təsəllim sən idin, ay oğul. Sən də anana beləmi

dönük çıxdın?- deyib, hönkür-hönkür ağladım. “Daş dələn ah...” Bu aha başqa nə ad vermək olar? Söz acizdir.

Dünya nəsrinin şah əsəri L.Tolstoyun “Hərb və Sülh”, F.Dostoyevskinin “Alçaldılmış və təhqir edilmiş insanlar” əsərlərində, V.Şekspirin faciə dramlarında fiziki ölümlər, mənəvi işgəncələr hakimdirsə, yazıçı Meyxoş Abdullahın “Əsir qadın” əsəri, həm mənəvi, həm fiziki, həm də, ağla gələn və gəlməyən işgəncələrlə müşaiyət olunur. Səidə hər üç işgəncənin dəhşətini “yaşayır”. Müəllif də bu dəhşətləri Səidə ilə birlikdə çəkir.

Meyxoş Abdullahın əsərinin təsiri o qədər güclüdür ki, oxucu qəti əmin olur ki, qiyamət qopsa belə, “Əsir qadın” romanının baş əzabkeşinin faciəsini yer üzündən silməyə gücü çatmayacaq. Həyat büsbütün məhv olsa da, dünya yenidən yaransa da, mələkləri belə ağladan Səidə kədəri insanlıq tarixinin əbədi acısı olaraq qalacaqdır.

Füzuli dədə “Leyli Məcnun” poemasını yazanda, özündən dörd əsr əvvəl yaşamış ustadı Nizami Gəncəvinin qarşısında imtahana çıxdı. Yazdı və nöqtəni qoyanda “İnşallah ki, qalibəm mən!..” - dedi. Ədəbiyyatda qəzəl kimi çətin janrın əlçatmaz pramidasını yaradan dahi, bizim günlərdə yaşayan yazıçı Meyxoş Abdullahın “Əsir qadın”-ını oxusaydı, faciəvi əsərlərin zirvəsində duran bu romanın müəllifinə “inşallah ki, qalibsən sən!..” - deyərdi.

Füzuli dədənin zamanəsini yandıran “Daş dələn ahım oxu” kədəri, dörd əsrdən artıq yol gəlib Meyxoş Abdullahın qələmində əsrin ən böyük faciəsini yaşamış Səidənin taleyinə yazıldı, Füzuli kədrini Füzuli qüdrətində.

Səidənin sözlə ifadə edilməsi mümkün olmayan faciəsini, “Sözün qəlbində gizlənmiş /bütün dahilərin eşqi, göyün eşqi, yerin eşqi”. (S. Vurgun), sözün tilisimi ilə yaradandan vergili olan Meyxoş Abdullah qələminə heyran etməmək mümkün deyil. Pərvanə şam üstündə necə yanırsa, yazıçı “Əsir qadın” əsəri üstündə də beləcə yanır.

Xatırlatma: - Əziz oxucu “Əsir qadın” romanına (206 səhifədir) elə özü həcmdə resenziya yazılmalıdır ki, onu tam təqdim edəsən. Mən əsərin bir hissəsini təhlilə gətirdim. Oxu, yadda saxla və gələcək nəsllə ötür. Onu da fikirləşirəm ki, yazıçı Səidənin bu cəhənnəm əzabını qələmə alanda necə dözüb? Belə qənaətə gəldim ki, bu, yaradanın Meyxoş Abdullaha peyğənbərlərə göndərilən bir kitab timsalıdır. Seçilmiş bəndəsi Meyxoşa, səhvən yaratdığı erməni bəşərə tanıtmək fürsəti verib. Səidənin çəkdiyi əzabı, söylədiyi faciə səhnələrini qələmə alanda müəllifə dözümlü verib. Deyib ki, yaz, yer üzünün insanlarına xatırlat ki, onların yanında adam cildində erməni adlı bir iblis də var. Onu da xatırlat ki, mənim yaratdığım iblis, şeytan erməni vəhşiliklərinə mətəəl qalır.

Səidənin faciəsini yazıçı yaranışa üsyan məqamında heyranedicə sənətkarlıqla təqdim edir. Sanki bu vəhşətin içindən Səidə yox yazıçı özü keçib.

“Əsir qadın” əsərində yazıçının ideali:

- Ayıq olun, insanlar, bu dünyada erməni adlı kabus var.

Sənətkarlıq:

Yazıçının qəhrəmanı ilə etik dialoqu, müsahib mədəniyyəti məktəb yaratmaq nümunəsidir.

- Əsərin sujet xəttinin sadəliyindən dərin fəlsəfi xətt keçir.
- Əsərin dili – nəsrin poeziyası kimi oxunur.
- Estetik hiss-həyacan. Vətən... Vətən... Vətən... əhvalı hayqırımı. Düşüncə, özünüdərk əsərdə bu yazıçının idealıdır.

- Yazıçı Səidə obrazında Azərbaycan qadınının vətənpərvərlik abidəsini yaradır.

- Əsər, “Qarabağnamə” nin qızıl səhifəsi, - yeni faciə fəlsəfəsidir.

- Əsərdə Meyxoş Abdullah “Yazıçı əxlaqı”nın yeni institutunu yaradır.

Əsər azərbaycanlı ailənin erməni faşizm tərəfindən məruz qaldığı bəşəri faciəni dünyaya ünvanlayır.

- Füzuli kədrini, Füzuli qüdrətində yaşamadan sənətkar.

- Hər bir obrazın bitkin təqdimatı sənətkarlıqla müşayət olunur.
- Əsərin konkret zamanı yoxdur bütün zamanların yaddaşındır.

Haşiyə:

“Xəyalım məni 3 il əvvələ apardı... Yazıçı Meyxoş Abdullaha zəng vurub əsərdəki xalça barədə ondan soruşuram. - “Səidənin anasının cehizidir!.. - dedi. - Ohan Səidənin atasını öldürüb, evi yağmalayıb, yandırdıqdan sonra, atasının tüfəngini, anasının xalçasını öz evinə aparmışdı. Səidə əsirlikdən qurtulduqdan sonra, xalçanı Stavropola gələndə özül ilə bərabər gətirmişdi”.

Susuram... Daha heç nə soruşmuram...

Xəyal məni ikinci dünya müharibəsi illərinə aparır. “Atam 1943-cü ildə orduya çağrılır. Anam köməksiz, maddi imkansız və üç körpə uşaqla qalır. Evimiz “Təzəkənd” adlı yerdə daş üstə güney və qüzeyə açılan qapılar və hər iki tərəf balkonlu dörd otaqlı ev.

Bu kənddə yeni ailə quran gənclərin də sanballı evləri var. Kişilər hamısı müharibəyə cəlb olunur. Hamısının da gənc arvadları və körpə uşaqları başsız qalır. Təzəkənd kişisiz qalır. Ailələri köhnə kəndə qohumlarının yanına qayıdır. Biz də köhnə kəndə qayıdıb, ana babam Nuruş kişinin əl damına yığışırıq. Bir-iki həftə keçir, Təzəkənddəki evimiz yanır. Anamın cehizlik xalçası da içində, hər şey kül olur. Anam üç il cəhənnəmi ayaqlayır. Üç ildən sonra 1946-cı ildə atam müharibədən qayıdır. Doqquz gündən sonra, anam elə Səidə yaşında vəfat edir. Oxşar talelər. Bir cehiz xalçası cəbhədən min kilometrə uzaqda alman faşizminin müharibə alovunda yandı, bir cehiz xalçası isə erməni faşizminin qurbanı olmuş ananın, əsir qızının cənazəsinə büküldü.

- Faciəli xatirə məni dondurub. Bir müddət susuram.

- Qənbər müəllim sizə nə oldu? Meyxoşun səmindən ayılıram və bu da “Əsir qadın” nın son faciəsi”.

“Vətəni sevmək imandandır” – deyib peyğənbərimiz. Azərbaycan Şərq və Dünya ədəbiyyatının ən müqəddəs mövzusu Vətəndir. Bütün sənətkarların, şairlərin, yazıçıların, rəssamların, bəstəkarların, heykəltaraşların ilhamının baş mövzusu Vətən olub.

...Vətənpərvərlik.

Səidənin Vətən torpağına qovuşmaq həsrəti dünya ədəbiyyatında bu mövzuda yazılmış hər hansı bir tərənnüm təhlil, təsvir təqdimatın fəvqündədir.

Yazıçı qələmində, elə yazıçıya ünvanlanmış kiçik bir məktubun məzmunu bir epopeya əsərə bərabərdir.

Hər hansı insan əhvalına təsir edən sözləri seçsəm belə, yazıcının Səidənin məktubunu oxuyandan sonar keçirtməyi əhvalı təsvir edə bilməyəcəyim üçün, söz ustasının öz sözlərinə söykəndim: - “Məktubu oxuyandan sonar gözyaşlarımı saxlaya bilməyib hönkür-hönkür ağladım. Mən ömrüm boyu belə bir ağrıyla rastlaşmamışdım. Bu ağrı yox, sadəcə olaraq bir cəhənnəm əzabı idi”...

Bu da əsərin kulminasiya nöqtəsi...

“Təyyarə Vətənin hava sərhədini keçəndə təyyarənin yük yerindən salona doğru bənövşəyi rəngdə bir parça bulud axını gəldi... Həmin bənövşəyi rəngli bulud axınının təyyarənin salonunda görünməsiylə, gözdən itməsi ildırım sürətindən də ani oldu. Salondakıların hamısı heyran və qorxu içində bir-birlərinin üzünə baxdılar. Mən də yaranmış vəziyyətdən qorxu hissi keçirtdim. Ürəyim həyacandan əsim-əsim əsirdi.

Özümə gələndə isə anladım ki, bu bənövşəyi rəngli bir parça bulud Səidənin vətən torpağına qovuşan narahat və nigaran ruhudur...”

“Narahat” və “nigaran” ruhun ədəbi və əbədi heykəlini ucaldan ustad. Briliyant hərflərlə yazılmış insan, xalqın layiqli ziyalı, dövlətinə ürəkdən bağlı vətəndaş!... Əminəm ki, nə vaxtsa milli ruhlu bədii təfəkkürlü bir heykəltaraş, bədii qəhrəmanın Səidə ilə sənin qoşa monumentini yaradıb əsrlərin və nəsillərin yaddaşına ərnağan edəcəkdir!..

Sonda:

Müəllifin Vətənpərvərliyinə, uzaqgörənliyinə heyrət etməyə bilmirsən. Qələbədən 11 il öncə yazdığı "Əsir qadın" romanının epigrafi:

"... Ey, Soydaşım!.. Ey, Həmvətənim!.. Nə qədər çətin də olsa etiraf etməliyik ki, biz savaşa tək-cə torpaq deyil, bir çox mənəvi dəyərlərimizi də itirmişik. Düşmən əsirliyində neçə-neçə qız və gəlinlərimiz, ana və bacılarımız olmanın işgəncələr çəkirlər. Onların acı fəryadları vətən oğullarını intiqama səsləyir. Bizi qarşıda ağır, ağır olduğu qədər də şərəfli bir döyüş gözləyir. Yalnız bu döyüş alnımıza vurulan damğanı, vicdanımızın ləkəsini silib təmizləyə bilər.

Öldürsək, - namusumuzu, öləriksə, özümüzü gələcək nəsillərin qınağından və xəcalətindən xilas edə bilərik!..."

Budur yazıçı gücü, yazıçı böyüklüyü, yazıçı uzaqgörənliyi və yazıçı inamı...

Meyxos Abdullah

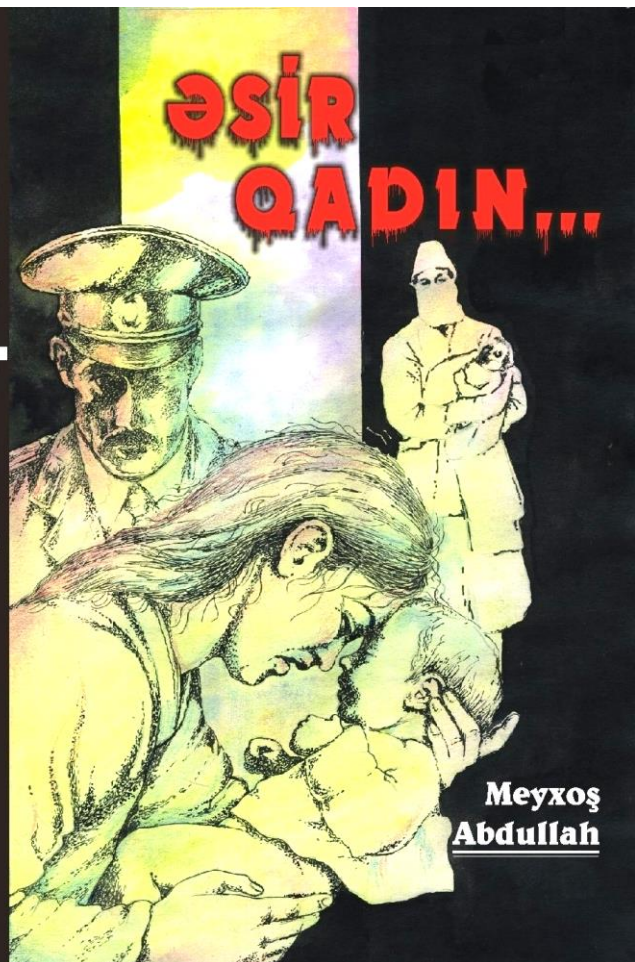
1962-ci il fevral ayının 2-də Azərbaycanın Respublikasının Cəlilabad rayonunun Xəlilabad kəndində anadan olmuşdur.

1980-ci ildən dövrü mətbuatda şeirləri, publisistik yazıları və hekayələri ilə çıxış edir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, «Doktor Qəzənfər», «Didərgin ruhlar», «Alagöz», «Şeytan gülüşü», «Anakonda ovu» kitablarının müəllifidir.

Qarabağ mövzusunda yazdığı çoxsaylı hekayə və povestlərindən sonra «Əsir qadın» əsəri onun bu mövzuda yazdığı ilk romanıdır.

ƏSİR QADIN...

Meyxos Abdullah

GÜNAY RZAYEVA

*İsmayılı Regional Turizm İdarəsinin
rəisi. Araşdırmaçı, yazar*

**“QƏLBİMDƏ SALAM VAR,
ANA XƏZƏRDƏN”:
POEZİYADA TARİXİ
YADDAŞIN BƏDİİ
İFADƏSİ**

Azərbaycan ədəbiyyatının XX əsrdə yetişdirdiyi ən parlaq simalardan biri olan Nəbi Xəzri milli poeziyanın inkişafında, ictimai fikrin formalaşmasında və mədəniyyətimizin dünyaya tanıtılmasında mühüm rol oynamış söz ustasıdır. Şair, nasir, dramaturq, publisist, tərcüməçi və ictimai xadim kimi çoxşaxəli fəaliyyəti ilə tanınan Nəbi Xəzri yarım əsrdən artıq müddətdə Azərbaycan ədəbiyyatına sədaqətlə xidmət etmişdir.

Nəbi Xəzri 1924-cü il dekabrın 10-da Bakının Xırdalan kəndində tacir ailəsində dünyaya göz açmışdır. Orta təhsilini başa vurduqdan sonra əmək fəaliyyətinə başlayan şair 1942-1943-cü illərdə İkinci Dünya müharibəsi dövründə arxa cəbhədə çalışmışdır. Müharibədən sonra, 1943-1945-ci illərdə “Kommunist” qəzetində korrektor, Azərbaycan radiosunda isə diktör vəzifəsində fəaliyyət göstərmişdir. Gənc yaşlarından poeziyaya dərin maraq göstərən Nəbinin istedadı böyük şair Səməd Vurğunun diqqətindən yayınmamış və onun təşəbbüsü ilə 1945-ci ildə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinə üzv qəbul olunmuşdur.

O, yaradıcılıq fəaliyyəti ilə paralel olaraq müxtəlif illərdə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqında, mətbuat orqanlarında, televiziya və radio sahəsində, eləcə də mədəniyyət qurumlarında məsul vəzifələrdə çalışmış, uzun illər Azərbaycan mədəniyyətinin həm ölkə daxilində, həm də xaricdə təbliği istiqamətində əhəmiyyətli xidmətlər göstərmişdir.

Onun yaradıcılığı müasir Azərbaycan poeziyasının ən zəngin və sanballı səhifələrindən hesab olunur. Şeirləri və poemaları mövzu genişliyi, fəlsəfi dərinlik, yüksək humanizm və milli ruhu ilə seçilir. Şair insanın mənəvi aləmini, zamanın mürəkkəb suallarını, Vətən sevgisini və vətəndaşlıq məsuliyyətini böyük sənətkarlıqla ifadə etmişdir.

Nəbi Xəzri poeziyasında lirika ilə epika üzvi şəkildə qovuşur. Müasir insanın taleyindən tutmuş tarixi şəxsiyyətlərin obrazlarına qədər geniş mövzu spektrini əhatə edən poemaları dərin lirizmi, emosional təsir gücü və orijinal üslubu ilə fərqlənir. Şairin

dili rəvan, axıcı və musiqilidir; bu xüsusiyyət onun şeirlərinin bəstələnərək xalq arasında sevilməsinə zəmin yaratmışdır.

O eyni zamanda dramaturq və tərcüməçi kimi də uğur qazanmışdır. Onun pyesləri Azərbaycan teatrlarında tamaşaya qoyulmuş, bədii tərcümələri isə oxucuları dünya ədəbiyyatının qiymətli nümunələri ilə tanış etmişdir. Şairin əsərləri bir çox xarici dillərə tərcümə olunaraq nəşr edilmişdir.

Nəbi Xəzrinin müəllifi olduğu əsas əsərlər sırasında “İllər və sahillər”, “Ulduz karvanı”, “Nəsillər-əsrlər”, “Ağ şimşəklər”, “Torpaq, sənə and içirəm”, “Ömür çinarından yarpaqlar”, “Əsrin qanlı laləsi” və digər kitablar xüsusi yer tutur. Onun seçilmiş əsərləri 1988-ci ildə Piruz Dilənçinin vasitəçiliyi ilə ərəb əlifbasına köçürülərək Tehranda nəşr edilmişdir.

Bu zəngin poetik irs içərisində şairin 1996-cı ildə qələmə aldığı “Qəlbimdə salam var, ana Xəzərdən” şeiri xüsusi diqqət cəlb edir. Azərbaycan poeziyasında Vətən anlayışı təkcə coğrafi məkanla məhdudlaşmır, o, tarix, yaddaş, kök və mənəvi bağlılıq kimi çoxqatlı mənə daşıyır. Bu baxımdan “Qəlbimdə salam var, ana Xəzərdən” şeiri yalnız bir səfərin və ya bir gölün təsviri deyil, Xəzər adı ətrafında formalaşan tarixi-mədəni yaddaşın poetik ifadəsidir. Şair Türkiyənin Elazığ şəhəri yaxınlığında yerləşən Xəzər gölünə müraciət etməklə, minilliklər boyu davam edən köçlərin, izlərin və ruhani bağların izinə düşür.

Şeirin ilk misralarından etibarən liriki qəhrəman özünü qədim çağlardan gələn bir yolçu kimi təqdim edir. “Babaların doğma eli” ifadəsi oxucunu tarixin dərin qatlarına aparır və Xəzər adının yalnız bir su hövzəsi deyil, bütöv bir etnosun, mədəniyyətin və taleyin simvolu olduğunu göstərir. Burada ana Xəzərdən Xəzər gölünə ünvanlanan salam, əslində, parçalanmış coğrafiyaların mənəvi birliyinin rəmzidir.

Şair tarixi prosesini “karvan-karvan igidlər, ərənlər” obrazı ilə təqdim edir. Bu misralarda köç, fəth və məskunlaşma motivləri ön plana çıxır. “Vətəndən -Vətənə köçüb gələnlər” ifadəsi xüsusilə diqqətəlayiqdir. Burada köç bir itki deyil, əksinə, Vətənin Vətənə qovuşması kimi təqdim olunur. Xəzər adı ilə bağlılıq nəsil-dən-nəslə ötürülərək bu torpaqlarda yeni bir kimlik – “xəzərli” kimliyi formalaşdırır.

Şeirdə su obrazı mühüm semantik yük daşıyır. Xəzər gölünün suyunun “Xəzər kimi düz dadlı” olması fiziki xüsusiyyətdən daha çox, mənəvi doğrmağın ifadəsidir. Şairin vurğuladığı kimi, göllərin şirinliyi kimyəvi tərkibindən deyil, onların daşdığı yaddaşdan və bağlılıqdan qaynaqlanır. Bu, poetik düşüncədə suyun yaddaş daşıyıcısı kimi təqdim olunmasının bariz nümunəsidir.

Gecə təsvirləri – Ay işığı, ulduzlar və nurlu axşam obrazları – şeirə lirizm və mistik çalar qatır. Xəzərlə Xəzərin dialoqu isə əsərin kulminasiya nöqtələrindən biridir. Ana ilə övlad arasındakı sadə, lakin dərin məzmunlu sual-cavab (“Necəsən? - Yaxşıyam!”) poetik dillə mənəvi bütövlüyü ifadə edir. Burada “kiçik damla” ilə “sonsuz dərya” arasında qurulan münasibət fərdin xalq və tarix qarşısındakı yerini simvolizə edir. Şairin fikrincə, Xəzərə məxsus olan hər bir damla, ölçüsündən asılı olmayaraq, bütövün dəyərini daşıyır.

Şeirin son hissəsində təbiət obrazları – göy düzlər, qayalar, gur çaylar və Xəzri küləyi – vahid bir məkanda birləşir. Xəzri küləyinin belə Xəzər özü ilə gətirilməsi ideyası, mənəvi bağlılığın coğrafi sərhədləri aşdığını göstərir. Bu, şeirin əsas ideyasını yekunlaşdırır: Vətən yalnız yaşanılan yer deyil, insanın qəlbində daşdığı dəyərdir.

Nəticə etibarilə, “Qəlbimdə salam var, ana Xəzərdən” şeiri tarixi yaddaş, milli kimlik və mənəvi Vətən anlayışını dərin poetik dillə ifadə edən sanballı bir əsərdir. Şair Xəzər obrazı vasitəsilə türk dünyasının ortaq köklərini, ayrılıq içindəki birliyi və zamanlar üstü mənəvi əlaqəni oxucuya duyğusal və düşündürücü şəkildə təqdim edir. Bu şeir Azərbaycan poeziyasında Vətən mövzusunun fəlsəfi-estetik təcəssümünün uğurlu nümunələrindən biridir.

Şairin ədəbi və ictimai fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilmiş, o, Azərbaycan xalq şairi fəxri adına layiq görülmüş, SSRİ (1973) və Azərbaycan SSR (1982) Dövlət mükafatlarını almış, həmçinin “Şöhrət” və “İstiqlal” ordenləri ilə təltif edilmişdir.

15 yanvar 2007-ci ildə Bakıda vəfat etmiş, I Fəxri Xiyabanda dəfn olunmuş şairin zəngin ədəbi irsi bu gün də yaşayır və Azərbaycan poeziyasının inkişafında mühüm rol oynamaqdadır. Onun yaradıcılığı milli düşüncənin, vətəndaşlıq mövqeyinin və humanist idealların bədii ifadəsi kimi Azərbaycan ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olmuşdur. 2024-cü ildə 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev sərəncam imzalayıb.

MİLLİ BAYRAMLARIMIZ

SEVDA AXUNDOVA

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci,
direktor müavini*

NOVRUZ VƏ SOSIAL HARMONİYA

Hər bir xalqın tarixində müxtəlif bayramlar, el şənlikləri olmuşdur. Onlardan bəziləri xalqa yad müəyyən bir ideologiya ilə bağlı olduğundan zaman keçdikcə unudulmuş, yaddaşlardan silinmişdir. Yalnız o bayramlar əsrlərin sınağından keçir ki, onların əsasında humanist milli və bəşəri ideyalar durur.

Azərbaycan xalqının uzaq qədimlərdən bu günədək sevə-sevə qeyd etdiyi belə bayramlardan biri də NOVRUZ bayramıdır. Bayramlar sırasında Novruz xüsusi yer tutur. Belə ki, çox qədim zamanlardan başlayaraq dünya xalqlarının bir çoxu yazın gəlməsini təbiətin oyanmasını əkin işlərin başlanmasını bahar bayramı kimi qeyd etmişlər. Bu münasibətlə şənliklər keçirmir, onu yeni ilin başlanğıcı kimi qarşılamışlar. Qədimdə bir sıra Şərq xalqları, o cümlədən Mərkəzi Asiya və Azərbaycan türkləri də baharın gəlişini bayram etmişlər. Bu bayram Novruz adlandırılmışdır. Novruz bayramı martın 21-də və ya 22-də keçirilir. Bu da gecə – gündüz bərabərliyinə təsadüf edir.

Xalqımızın minilliklər boyu yaşatdığı Novruz adət-ənənələri – çərşənbələr, tonqal qalamaq, papaqatdı, küsülülərin barışdırılması – sosial harmoniyanın və mənəvi təmizlənmənin ifadəsidir. Bu bayramda insanlar təkcə evlərini deyil, qəlblərini də təmizləyir, köhnə inciklikləri aradan qaldırır, yeni ilə saf niyyətlə qədəm qoyurlar.

Mədəni irs dedikdə biz yalnız maddi abidələri – qalaları, məscidləri, sarayları nəzərdə tutmuruq. Mədəni irs həm də şifahi xalq ədəbiyyatı, musiqi, folklor, mərasimlər və adət-ənənələrdir. Novruz bu baxımdan mədəni irsin canlı daşıyıcısıdır. O, nəsildən-nəslə ötürülən yaddaşdır. Əgər bir xalq öz bayramlarını yaşadırsa, deməli, o xalq öz kimliyini qoruyur.

Bayramlarımızı yaşatmaq sadəcə ənənəni təkrarlamaq deyil, onun mənəvi məzmununu dərk etməkdir. Novruz bizə təbiətlə harmoniya içində yaşamağı, bir-birimizə mərhəmət və sevgi ilə yanaşmağı, yenilənməyi və ümidli olmağı öyrədir.

Xalq şairi, baharda dünyaya gəlmiş Səməd Vurğunun “Təbiətin gözəl qızı” adlandırdığı bahar öz nəfəsi ilə ellərə əzəli və bəşəri bayramın – Novruzun yaxınlaşdığını soraq verir.

Azərbaycan alimlərinin böyük bir qismi bu bayramın salnaməsini ibtidai icma quruluşunun inkişaf mərhələsi ilə bağlayır. Akademik T.Bünyadov yazır ki, Novruz bayramı Şərq ölkələrində yaşayan, oturaq güzəran keçirən və yüksək əkinçilik mədəniyyətinə malik xalqların kəşfidir, bəşəriyyətə bəxş edilmiş zəngin mənəvi dünyadır.

Mütəxəssislər qeyd edirlər ki, Novruz qədim türklərin əski maldarlıq, əkinçilik, bolluq və firavanlıq etiqadları və təqvim görüşləri ilə bağlıdır. Nəşr olunmuş bir əsatirdə göstərilir ki, Oğuz oğlu qurd balasına rast gəldiyi gündən – Böyük çillənin 30-cu günündən bayrama hazırlaşmağa başlayıb. Firavanlığa çıxdığı günü türk oğlu bayram etmək ənənəsini qoyub.

Əbdülqazi Bahadır xan “Şəcareyi-türkü” əsərində yazıb ki, türklər Ərgənəkondakı dağları yarıb, Bozqurdun rəhbərliyi ilə qurtuluşa günü dür sonralar hər il bayram elədilər.

Yaxın və Orta Şərqdə doğulmuş səyyahlar öz əsərlərində daha çox Azərbaycanda bu əbədi bayramla bağlı epizodlara geniş yer veriblər.

Professor N.Qasımlı yazır:

Novruz bir mövsüm mərasimi kimi coğrafi hədudlara yayıldığından və hər il istinasız olaraq uyğun təqvim məqamında böyük coşğuyla keçirildiyindən müxtəlif tarixi mənbələrdə hakim ideoloji sistemlər ondan siyasi məqsədlər üçün istifadə etməyə səy etmişlər. Belə ki, atəşpərəstlər Novruzu Zərdüslüklə əlaqələndirməyə çalışmış və hətta böyük nüfuz sahibi olduqları zamanlarda bu bayrama özlərinin bir sıra cizgilərini (səməni, şam yandırmaq və s.) daxil də edə bilmişlər. İranda Novruza sırf İran hadisəsi anlamı vermək məqsədi ilə onu mifik Cəmsidin taxta oturduğu gün sayaraq bu gündə çox saylı rəvayətlər yaradılmışdır.

Geniş coğrafi məkanda qeyd olunan bu bəşəri bayram türk xalqlarının o cümlədən Azərbaycan xalqının mənəviyyatı haqqında özündə zəngin məlumatlarla nəsillər boyu yaşayacaq.

SSRİ-də mühüm ideoloji amil olan beynəlmiləçilik qədim xalqların milli simasızlaşdırılmasının qarşısını nəinki almış, əksinə, “vahid rus xalqı” yaratmaq prosesinə yaxşı xidmət etmiş və “qarşılıqlı mədəni zənginləşmə” şüarı altında planları həyata keçirilmişdir.

Nəhayət, Şıxəli Qurbanovun böyük fədakarlığı sayəsində 1967-ci ildə Novruz Bayramı ölkəmizdə geniş miqyasda, təntənəli şəkildə qeyd edildi.

Bizim bir çox mədəni nailiyyətlərimizin kökündə Şumerlərin ilkin tapıntıları, nailiyyətləri göstərir. Onlardan biri də Novruz bayramıdır.

Beləliklə, aşkar edilmişdir ki, bahar girəndə çöl – tarla işlərinin başladığı vaxtda (martın 22-də), göydə şir adlı ulduzlar topası göy qübbəsinin zirvəsini fəth edərək orada qərar tutur.

Qədim Şumerlər bu astral hadisəni, şir ulduzlar bürcünün öküz və bürclərini üzərindəki qələbəsi kimi təsəvvür edərək onu simvolik rəsm motivləri vasitəsi ilə təsvir etmişlər.

Sovet dövründə Novruz bayramının qeyd olunması müxtəlif illərdə məhdudlaşdırılmış, bəzi hallarda isə qeyri-rəsmi xarakter daşmışdır. Lakin xalq yaddaşında yaşayan bu bayram milli kimliyin ayrılmaz hissəsi olaraq qorunmuşdur. 1969-cu ildə Azərbaycan rəhbərliyinə gələn Heydər Əliyev milli-mənəvi dəyərlərin dirçəldilməsi istiqamətində ardıcıl siyasət yürütməyə başladı.

Məhz onun təşəbbüsləri nəticəsində Novruzun geniş və açıq şəkildə qeyd olunmasına şərait yaradıldı. Bu addım təkcə mədəni tədbir deyildi; bu, milli şüurun gücləndirilməsi, xalqın tarixi köklərinə qayıdışı demək idi.

Tarixi mənbələr və elmi araşdırmalar göstərir ki, Novruz qədim Şərq sivilizasiyalarında formalaşmış, zamanla müxtəlif xalqların mədəni təcrübəsində zənginləşmişdir. Bu bayramın kökləri ilə bağlı araşdırmalarda Zərdüşt dünyagörüşünə istinad edilir; burada işıq və qaranlıq, xeyir və şər qarşıdurması təbiətin oyanışı ilə simvolik əlaqədə təqdim olunur.

Müasir dövrdə isə Novruz beynəlxalq səviyyədə də tanınmışdır. UNESCO tərəfindən bəşəriyyətin qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilməsi və BMT Baş Assambleyasında 21 martın Beynəlxalq Novruz Günü kimi qəbul edilməsi onun

ümumbəşəri dəyər daşdığını təsdiqləyir. Lakin Novruzun ən dərin mənası məhz milli dəyərlər sistemində üzə çıxır.

Novruz və milli-mənəvi dəyərlərin tarixi konteksti

Novruzun formalaşması insanın təbiət hadisələrini müşahidə etməsi və onlara mənəvi məna verməsi ilə bağlıdır. Günəşin bərabərləşməsi, torpağın oyanması, suyun hərəkətə gəlməsi — bütün bunlar qədim insan üçün həm fiziki, həm də metafizik hadisə idi.

Azərbaycan xalqının mədəni yaddaşında Novruz torpaq kultu, suya hörmət, oda inam və küləyin təmizləyici gücü ilə bağlı təsəvvürlərlə zəngindir. Dörd çərşənbə – Su, Od, Yel və Torpaq – təbiət ünsürlərinin harmoniyasını və insanın bu harmoniya içində yerini ifadə edir. Bu sistem xalqın kosmoqonik düşüncəsinin, yəni kainatın quruluşu haqqında ilkin fəlsəfi təsəvvürlərinin göstəricisidir.

Beləliklə, Novruz milli-mənəvi dəyərlərimizin ilkin təməllərini — təbiətə ehtiramı, həyatın dövrü xarakterini və yenilənmə ideyasını özündə birləşdirir.

Novruzun fəlsəfi mahiyyəti: yenilənmə və harmoniya

Fəlsəfi baxımdan Novruz “başlanğıc” anlayışının simvoludur. Burada zaman xətti deyil, çevridir. Hər son yeni başlanğıca çevrilir. Bu, Şərq düşüncəsinə xas olan dövrü zaman konsepsiyasını əks etdirir.

Novruz və milli identiklik

Milli identiklik təkcə dil və ərazi ilə deyil, həm də ortaq simvol və rituallarla formalaşır. Novruz Azərbaycan xalqının ortaq simvolik kodudur.

Qloballaşma prosesləri fonunda milli mədəniyyətlərin assimilyasiya riski artdığı bir dövrdə Novruz kimi ənənələr mədəni davamlılığın təminatçısına çevrilir. Bu bayram həm keçmişə yaşıdır, həm də gələcək nəsillərə ötürülən mənəvi körpü rolunu oynayır.

Novruzun dövlət səviyyəsində qeyd olunması, təhsil və mədəniyyət proqramlarında yer alması onun milli ideologiya və mədəni siyasətdə xüsusi mövqeyə malik olduğunu göstərir. Bu baxımdan Novruz milli özünüdərkini və tarixi şüurun qorunmasında mühüm faktordur.

Elmi yanaşma: antropoloji və kulturoloji aspekt

Antropoloji baxımdan Novruz keçid mərasimi (rite of passage) xüsusiyyətlərinə malikdir. Köhnə ilin yola salınması və yeni ilin qarşılanması kollektiv şüurda transformasiya aktıdır.

Novruz çərşənbələri və milli-mənəvi irsimiz

Azərbaycan xalqının təqvim-mərasim sistemində Novruz bayramı təkcə bir günə məhdudlaşmır; o, bütöv bir mərasimlər silsiləsidir. Bu silsilənin ən mühüm mərhələsini isə Novruza aparan dörd çərşənbə təşkil edir: Su, Od, Yel və Torpaq çərşənbələri. Bu çərşənbələr yalnız təbiət hadisələrinin poetik təəcəssümü deyil, həm də xalqın minilliklər boyu formalaşmış kosmoqonik düşüncəsinin, dünyagörüşünün və estetik zövqünün ifadəsidir.

Çərşənbələr qədim türk təbiət kultlarının, zərdüşti inancların və xalq mifologiyasının vəhdətində yaranaraq milli-mədəni kimliyimizin ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir.

Novruz keçmişdən gələcəyə uzanan mədəni körpüdür. O, bizə kim olduğumuzu xatırladır, köklərimizə bağlayır və gələcəyə ümidlə baxmağı öyrədir. Bu baxımdan Novruz təkcə bayram deyil – milli varlığımızın fəlsəfi və mənəvi manifestidir.

Mədəni irsimizin qorunması hər birimizin vətəndaşlıq borcudur. Bayramlarımızı yaşatmaqla biz təkcə keçmişə hörmət göstərmir, həm də gələcək nəsillərə sağlam mənəvi miras ötürürük.

Qoy Novruzun işığı hər zaman qəlbimizdə ümid, birlik və sevgi duyğularını yaşatsın.

CƏNNƏTİM QARABAĞ

GÜNAY TEYMUROVA

*Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan
Dövlət Teatr Muzeyinin böyük elmi
işçisi*

MAHİR TAR İFAÇISI

Rubrika çərçivəsində növbəti məqalə Azərbaycan peşəkar musiqi sənəti tarixində özünəməxsus yeri olan, xalqın görkəmli tar ustası, Xalq artisti Qurban Pirimova həsr olunur.

Qurban Baxşəli oğlu Pirimov 1880-ci ilin oktyabr ayında indiki Ağdam rayonunun Gülablı kəndində dünyaya göz açıb. Keçmiş Şuşa qəzasının tərkibinə daxil olan Abdal-Gülablı kəndi hələ o vaxtlardan Qarabağ mahalında xalq aşıqlarının yetişdiyi məskənlərindən biri kimi tanınırdı. Qarabağ hər zaman Qafqazın ən böyük musiqi mərkəzlərindən biri olub. Bir çox görkəmli xanəndələrimizi, məşhur musiqiçilərimizi yetirən bu torpaqda milli-mənəvi irsimiz illərlə şəcərədən-şəcərəyə ötürülüb. Bu qan yaddaşı Q.Pirimovun da taleyində özünü göstərirdi. Əslən XVIII əsrin adlı-sanlı saz-söz sənətkarı Aşıq Valehin şəcərəsinə mənsub olan Q.Primovun atası da el aşığı idi. Balaca Qurban hələ uşaq yaşlarından musiqiyə həvəs göstərərək saz, balaban, nağara, zurna kimi çalğı alətlərimizdə ifa etməyi öyrənmişdi. Oğlunun bu bacarığını görən Baxşəli kişi onu Şuşa şəhərinə – müasir Azərbaycan tarının yaradıcısı Mirzə Sadıqın (Sadıqcanın) yanına şagirdliyə göndərir. Ustadı Sadıqcandan tarda sərbəst çalmağı öyrənən yeniyetmə Qurban artıq 15 yaşından Qarabağda tarzəni kimi tanınmağa başlayır. 1903-cü ildən musiqi məclislərində xanəndə İslam Abdullayevi tarda müşayiət edərək ölkənin bir çox bölgələrinə toylara gedir. Həmin toylardan birində dövrünün ən nüfuzlu xanəndəsi olan Cabbar Qaryağdıoğlu ilə tanış olur və onun dəvəti ilə 1905-ci ildə Bakıya köçür. Tezliklə xanəndə mükəmməl ifası ilə sənət xiridarlarının rəğbətini qazanan bu gənc tarzəni özünün yaratdığı üçlüyə qəbul edir. Çox çəkmir ki, həmin bu üçlüyün səs-sorağı, nəinki bütün Qafqaza, hətta onun hüdudlarından kənara yayılır. Həmin muğam üçlüyü 20 ilə qədər öz fəaliyyətini davam etdirərək müxtəlif yerlərdə – Zaqafqaziya, Orta Asiya, Kiyev, Moskva və İranda qastrol səfərlərində olur. Onların ifa etdiyi muğamlar 1906–1916-cı illər ərzində Riqa, Varşava və Kiyev şəhərlərində müxtəlif səs yazma şirkətləri tərəfindən qrammofon vallarına yazılır.

Ömrünün 40 ilini Azərbaycan Opera və Balet Teatrına sərf edən Q.Pirimov milli opera sənətinin yaranmasında bilavasitə yaxından iştirak edib. O, əsl bir dost kimi dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyliyə həyatının ilk sınağında böyük mənəvi dəstək göstərüb. Belə ki, 1908-ci il yanvar ayının 12-də Tağıyev teatrında oynanılması nəzərdə tutulan "Leyli və Məcnun" operasının ilk tamaşasına hazırlıq prosesində heyət ciddi maneələrlə rastlaşıb. Bir çoxlarının bildiyi kimi həmin çətinliklər yalnız qadın rolları üçün aktyor axtarışı, kostyum tədarükü, dekorasiyalar və s. deyil, həm də musiqiçiləri bir araya yığmaqda idi. Xalq artisti Əfrasiyab Bədəlbəyli öz xatirələrində yazır ki, tamaşa qoyulduğu gün orkestrdə tar partiyasını çalmalı olan tarçı dəstəsi gündüz öz aralarında baş verən bir mübahisəni bəhanə gətirib axşam tamaşaya gəlməkdən boyun qaçıırıblar. Bu xəbəri eşidən bəstəkarın dostları onu tək qoymayaraq tamaşanın ərsəyə gəlməsi üçün öz yardımlarını əsirgəməyiblər. Hüseyn Ərəblinskiyin quruluş verdiyi operanın tamaşasına dirijorluğu Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev edib. Orkestrdə skripkanı Üzeyir bəyin özü, tarda soloları isə tarzən Qurban Pirimov ifa edib.

Fotolar Cəfər Cabbarlı adına Azərbaycan Dövlət Teatr Muzeyinin fonduna məxsusdur.

Q.Pirimovun yaradıcılığının xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bir çox məşhur əsərlər məhz onun bənzərsiz ifasının təsirindən yaranıb. O, məharətlə ifa etdiyi muğamlarla hər kəsin qəlbinə yol tapa bilib. Azərbaycan operasının təşəkkül dövründən başlayaraq görkəmli tarzən-solist kimi tanınan Q.Pirimov öz çalğısı ilə bütün bir orkestrin işini görür, vokalistləri məharətlə müşayiət edirdi. 1934-cü ildə səhnəyə qoyulan “Şahsənəm” operasının bəstəkarı Reynqold Qliyer öz əsərinin ən gözəl leytmotivlərini Q. Pirimovun “Arasbarı” və “Qarabağ şikəstəsi” çalğısından ilhamlanaraq yaradıb. Həmçinin Üzeyir Hacıbəyli özünün şah əsəri “Koroğlu”, Müslüm Maqomayev isə “Nərgiz” və “Şah İsmayıl” operalarında bir çox musiqi parçalarını tarzənin bənzərsiz ifasına uyğun bəstələyiblər. Bundan əlavə bəstəkar Fikrət Əmirov da “Şur” və “Kürd-Ovşarı” simfonik muğamları üzərində işləyərkən bir peşəkar kimi Q. Pirimovun köməyinə müraciət edib.

Sənətkarın yaradıcılığında klassik ifaçılıq sənətinin ali cəhətləri ilə müasir musiqi mədəniyyətinin ənənələri çox parlaq şəkildə birləşmişdi. Dahi bəstəkarımız SSRİ xalq artisti Qara Qarayev Q.Pirimovun sənətini belə səciyyələndirirdi ki, onun tarı sanki adi taxtadan və sümükdən düzəldilmiş bir alət deyil, xalqımızın ürəyinin atəşindən yaranmışdı. Bəstəkar ardınca tarzənin çalğısında füsunkar bir gözəllik olduğunu, vurduğu hər mizrabda neçə ürəyin arzularından xəbər verdiyini, neçə qəlbin tellərini titrətdiyini ifadə edərək yazır ki, bu qocaman sənətkarın ifasına həyəcansız qulaq asmaq mümkün deyildi.

Q.Pirimov mahir bir tarzən olduğu kimi, həm də uzun illər peşəkar müəllim kimi də fəaliyyət göstərmiş. 1925-ci ildə Ü.Hacıbəylinin rəhbərliyi ilə muğam proqramının hazırlanmasında yaxından iştirak edərək öz sənət dostları ilə birlikdə milli musiqimizin fəal təbliğatçılarından biri olub. Onun Xan Şuşinskinin, Şövkət Ələkbərovanın, Sara Qədimovanın və başqa görkəmli xanəndələrin, Hacı Məmmədov, Məmmədağa Muradov, Həbib Bayramov, Zərif Qayıbov, Əliağa Quliyev, Sərvər İbrahimov kimi Azərbaycan tar ifaçılığı məktəbinin görkəmli nümayəndələrinin yetişməsində xidməti danılmazdır.

Yaradıcılığının ilk illərindən başlayaraq ömrünün sonuna kimi vətəninə, xalqına ləyaqətlə xidmət edən sənətkar 1929-cu ildə Əməkdar artist, 1931-ci ildə isə Xalq artisti fəxri adlarına layiq görülüb.

Yetmiş illik yaradıcılıq yolunda mədəniyyət tariximizdə unudulmaz izlər qoymuş Qurban Pirimov 29 avqust 1965-ci ildə Bakı şəhərində vəfat edib və I Fəxri Xiyabanda dəfn olunub.

Onu da qeyd edək ki, Q.Pirimovun qızı Sara xanım Azərbaycanın ilk qadın pianoçularındandır. Sara xanımın həyat yoldaşı dramaturq və ictimai xadim, Xalq yazıçısı Mirzə İbrahimov, övladları isə bəstəkar, professor, Xalq artisti Sevda İbrahimovadır.

MÜSAHİBƏ

“KİÇİK XALQLAR HƏR ZAMAN BÖYÜK GÜCLƏRİN ÇİRKİN OYUNLARININ QURBANI OLUBLAR”

Ə *dəbiyyat — uca söz sənətidir; qəlbləri bir-birinə bağlayan qızıl körpüdür. Ədəbiyyat millət seçmir, sərhəd tanımır.*

Bu dəfəki müsahibimiz tanınmış alban şairi, yazıçı və jurnalist, Durrës Yazarlar və Sənətçilər Evinin prezidenti, çoxsaylı milli və beynəlxalq ədəbi mükafatlar laureatı, iyirmiə yaxın şeir, nəsr və publisistik kitabın müəllifi — Agim Bajramidir.

- Siz zorla qovulmuş Çam alban qaçqınları ailəsində doğulmusunuz. İnsan taleyini seçmir, amma ona məna verə bilər. Taleyinizə necə məna vermişiniz?

- Ailəmin taleyi Çameriya bölgəsindən olan minlərlə günahsız ailənin taleyi ilə eynidir. Bərəkətli və zəngin bir torpaq olan bu diyar ana dövlətdən zorla qoparıldı və onilliklər boyu Yunan dövləti tərəfindən dəhşətli soyqırma məruz qaldı. 1945-ci il Albaniyanın cənub sərhədindən o tayda yaşayan insanlar üçün qaranlıq bir il idi. Necə ki, Qəzzada minlərlə günahsız insan qətlə yetirildi, Çameriyada da eynisi oldu.

Bir neçə həftə içində minlərlə günahsız sakin - qadınlar, kişilər, uşaqlar amansızcasına öldürüldü. İşğalçının qəddarlığı o həddə çatmışdı ki, anaların bətnindəki körpələr belə bağışlanmadı. İnsan heç vaxt evini, torpağını tərk etmək istəməz. Lakin elə məqamlar olur ki, artıq taleyinin sahibi ola bilmir. Kiçik xalqlar hər zaman böyük güclərin çirkli oyunlarının qurbanı olublar.

Bu şəraitdə ailələrimiz sağ qalanları xilas etmək üçün əsrlər boyu yaşadıkları torpaqları tərk etməyə və Vətənlərinin digər hissəsində — Albaniyada sığınacaq tapmağa məcbur oldular. Bu, çiyində bir kisə çörək və bir yorğanla edilən sürətli və məcburi köç idi. Üstəlik, müharibədən yenidən çıxmış bir ölkə bizi qarşılayırdı və o da yardım etmək imkanına malik deyildi.

Aylarla kəndbəkənd dolaşdıq, bəzən tox, bəzən ac qaldıq. Anam ağır həyat şəraiti və aclıq ucbatından yeganə qardaşını və atasını itirdi, atam isə çoxlu qohumlarını.

Buna baxmayaraq, ailəm taleyə boyun əymədi. Zəhmət və böyük səylə Cərrik qəsəbəsində məskunlaşdıq, iş tapdıq və yeni mühitə uyğunlaşdıq. Mən həmin şəhərdə orta məktəbi bitirdim, daha sonra Elbasanda tarix və filologiya fakültəsində — alban dili və ədəbiyyatı ixtisası üzrə, işimi tərk etmədən ali təhsil aldım.

Məhz o illərdə anladım ki, insan həyat və tale ilə üzləşmək üçün möhkəm olmalı, kövrək qalmamalıdır. Əlimə keçən hər kitabı oxumağa, qeydlər aparmağa başladım. Deyirlər, mütaliə insanın ruhunu yumşaldır, onu həyatı dərk etməyə, daxili düşüncəyə və cəmiyyətdə öz yerini axtarmağa sövq edir.

Elə həmin dövrdə ilk yazılarımı mətbuatda dərc etdirdim və yaradıcılığın sehrini içimdə hiss etdim.

- *Sizcə, Albaniya ədəbiyyatı bu gün hansı mərhələdədir?*

- Albaniya ədəbiyyatı uzun və qorxulu bir dövrdən - sosialist realizmi adlanan dövrdən çıxmışdır. Bu dövrün məqsədi ədəbiyyatı bolşevik diktaturasının xidmətinə vermək idi. Beləliklə, bu ədəbiyyat vicdansız və həqiqi bədii formadan məhrum idi. İfadə azadlığının olmaması və sərt mühitdə bu ədəbiyyat öz dövrünün və cəmiyyətin səsi və aynası olmağı iddia edə bilməzdi. Ölkəmizdə bir qədər fərqli forma və səs gətirməyə cəsarət edənlər həbs və digər ciddi cəzalarla qarşılaşırdılar.

Demokratiya küləyi onun fizionomiyasını və xarakterini xeyli dəyişmiş kimi görünür. Bu gün yazıçılarımız daha sərbəst və açıq formada düşüncələrini əks etdirməyə çalışırlar.

Bu gün artıq yalnız rəhbərliyin əmrlərinə və istəklərinə görə yazan bir neçə yazıçı və şair yoxdur. Əksinə, biz maraqlı və geniş dünyagörüşlü yazıçılar və şairlər qrupu görürük: Besnik Mustafaj, Bashkim Hoxha, Viktor Canosinaj, Rifat Ismaili, Vahid Hyzoti, Mujo və Skënder Buçpapaj, Rudolf Marku və başqaları. Onlar fərqli üslub və konseptual yanaşmalar gətirərək, yalnız oxucular tərəfindən deyil, xarici oxucular tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişlər. Belə yaradıcılar artıq yazı diapazonlarını genişləndirməkdən çəkinmirlər, dünənə qədər rejim və onun tərəfdarları tərəfindən qadağan və tabu sayılan mövzular və ideyalar üzərində də təcrübələr aparırlar.

- *Uşaqlar üçün yazdığınız əsərlər vasitəsilə gənc oxuculara hansı dəyərləri və həyat dərslərini çatdırmaq istəyirsiniz?*

- Mən uşaq ədəbiyyatı üçün məhsuldar bir dövrdə böyümüşəm. O zaman uşaqlar yazıçısı hesab olunmaq, indiki kimi, demək deyildi ki, cəmiyyət üçün adi bir işdir; əksinə, insanlar və cəmiyyət tərəfindən hörmətlə qarşılanırdı. Simpoziumlar təşkil olunurdu, oxucularla görüşlər keçirilirdi, antologiyalar nəşr olunurdu, müsabiqələr təşkil olunurdu və s. Bu gün isə bu ədəbiyyata laqeydlik hakimdir və dövlətin marağı demək olar ki, sıfıra bərabərdir.

Mənim şeir, nağıl, dastan, tapmaca, hekayələr yazıram. Bir qrup həmkarımla gənc oxuculara tərbiyə dəyərlərini çatdırmaq üçün çalışırıq: əməyə hörmət, sağlam əxlaq, təşəbbüskar və kollektiv ruhun yetişdirilməsi, Vətən sevgisi, valideynlərə hörmət və s.

Təbii ki, uşaqlar üçün yazmaq sadə görünə bilər, amma bu elə deyil.

- *Uşaq ədəbiyyatında ən vacib qorunmalı və saxlanmalı məqamlarda nəyi görürsünüz?*

- Uşaq ədəbiyyatında tanınmış adların olmaması bu sahəni saxta, həqiqi ədəbiyyatla əlaqəsi olmayan insanlar üçün fürsətə çevirmişdir. Əslində, onların çoxu yazıçı deyil, ədəbiyyat impostorlarıdır – pul acısı ilə yaşayan, mənfəəti gənc oxucuların ehtiyaclarından, təhsilindən və dəyərlərinin yetişdirilməsindən üstün tutan insanlar.

Bu şəxslər uşaqların gözəl dünyasını, ümumiyyətlə tanımırıqlar; Astrid Lindgrenin məşhur postulatını oxumayıblar ki, uşaqlarımıza cəsarət verən kitablar lazımdır, xəyallarını məhv edən yox. Yaxşı kitablar uşaqlar tərəfindən deyil, həm də böyüklər tərəfindən qiymətləndirilməlidir. Kitab oxucusunun qarşısında öz dünyasını açmalı, onun təsəvvürünü və yaradıcılıq ruhunu stimullaşdırmalıdır. Gənc oxucu dünyanı kəşf etməyə həvəsli olduğundan, hər səhifədə həm öz araşdırma və macəra ruhundan bir şey tapmalı, həm də dünyanın böyük ruhundan bir pay görməlidir.

- *Albaniya ədəbiyyat irsi ilə müasir Albaniya ədəbiyyatı arasındakı əlaqəni necə qiymətləndirirsiniz?*

- Ədəbiyyat irsi ilə müasir ədəbiyyat arasındakı əlaqəyə dair fikirlər çox müxtəlifdir. Bəziləri üfüqi davamlılıq xətlərini üstün tutur, bəziləri isə irsdən ayrılmanı. Mən həmişə birinci qrupa aid olmuşam. İnanmışam ki, yaxşı ədəbiyyat boşluqda inkişaf edə bilməz, yalnız kökləri ilə sıx əlaqədə ola bilər. Albaniya poeziyası, əgər möhtəşəm cənub və şimal folklorumuzdan, eləcə də Jeronim de Rada, Ndre Mjeda, Gavril Dara və başqalarının möhtəşəm poetik irsindən kəsilsəydi, bu günkü səviyyəsinə çata bilməzdi.

- *Sizcə, mədəniyyətlərarası ədəbi əlaqələr insanlığa necə müsbət töhfə verir? Müasir ədəbiyyat ölkələr arasında sülh və dostluğu təşviq etməkdə hansı rol oynayır?*

- Mənim fikrimcə, müxtəlif ölkələr və xalqlar arasında mədəniyyətlərarası ədəbi əlaqələr çox vacib və zəruridir. Əvvəlcə, xalqlar bir-birinin nailiyyətləri ilə tanış olmalı, müxtəlif təcrübə və düşüncə məktəblərindən faydalanmalıdır. Ölkələr arasında mədəniyyət institutlarının rolu artırılmalıdır.

- *İstedad təbii olaraq öz yolunu tapır, yoxsa inkişafı üçün dəstək və təşviqə ehtiyacı vardır?*

- Ədəbiyyat bir ehtiras və ömür boyu ruhu isidən oddur, amma istedad nə qədər təbii olursa-olsun, təkə bu kifayət etmir. Harda oxudum xatırlamıram, amma deyilir ki, istedad ən erkən mərhələdə, kiçik bir uşaq kimi, rəhbərlik və dəstəyə ehtiyac duyur.

Onun ətrafında isti bir mühit yaratmaq, uzun və davamlı söhbətlər aparmaq, dostca məsləhətlər, iradlar və təkliflər vermək - bütün bunlar müsbət enerji yaradır, sabah isə bu, uğur və nailiyyətə çevrilə bilər. Biz keçmişin böyük ədəbi nəhənglərinin əməkdaşlıq nümunələrindən öyrənməli və bu nümunələri bu gün gənclərlə münasibətlərimizdə həyata keçirməliyik.

“Bugünkü vədli istedad sabah böyük yazıçı ola bilər” şüarı ilə irəliləmək vacibdir.

Başqalarına qarşı mehribanlıq yalnız xeyir gətirir.

Söhbətləşdi:

Cahangir NAMAZOV,

Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü

DÜNYA ƏDƏBİYYATI

QABRİEL QARSİA MARKES

“MARİA DOS
PRAZERES”*Hekayə*

Dəfn bürosunun əməkdaşı elə dəqiq vaxtında gəldi ki, Maria dos Prazeres hələ də hamam xalatındaydı, başında da biqudilər vardı; öz-özünü hiss etdiyi qədər cazibəsiz görünməsin deyə qulağının ardına qırmızı bir qızılgül sancmağa güclə vaxt tapdı. Qapını açanda isə vəziyyətinə görə daha da xəcalət çəkdi. Çünki qarşısında dayanan adamın təsəvvür etdiyi o qaraqabaq ölüm tacirləri – tutqun sifətli məmurlarla əlaqəsi belə yox idi; gələn damalı pencək geyinmiş, qalstukunun üzərində rəngli quş şəkilləri olan utancaq bir gənc idi. Barselonanın çəpəki əsən küləyin gətirdiyi narın yağışlarla qışdan daha dözülməz olan aldadıcı baharına baxmayaraq, gəncin əynində palto yox idi. Ömrü boyu saysız-hesabsız kişini istənilən saatda qəbul etmiş Maria dos Prazeres, bəlkə də, həyatında ilk dəfə belə pərt olurdu. Yetmiş altı yaşını təzəcə tamamlamışdı və Milad bayramından əvvəl öləcəyinə tamamilə əmin idi; buna rəğmən, qapını örtmək və bu ölüm satıcısından bir anlıq gözləməsini xahiş etmək keçdi ürəyindən, istəyirdi ki, geyinib-kecinsin və onu layiqli şəkildə qarşılansın. Lakin sonra gəncin qaranlıq pilləkən meydançasında donacağını düşünüb onu içəri dəvət etdi.

– Eybəcər görünüşüm üçün mənə bağışlayın, – dedi, – amma əlli ildən çoxdur Kataloniyada yaşayıram və ilk dəfədir ki, kimsə tam deyilən vaxtda qapımı döyür.

O, katalan dilində bir qədər köhnəlmiş sayılsa da, saf və mükəmməl ləhcəylə danışdı, baxmayaraq ki, unudulmuş portuqal dilinin melodiyası hələ də səsində hiss olunurdu. Yaşına rəğmən, o öz tel-tel qıvrılan cod saçları, kəskin ala gözləriylə hələ də nazik bədənli və qıvraq bir mulat qadın idi; kişilərə qarşı mərhəmət hissini çoxdan itirmişdi. Küçənin işığından gözləri hələ də qamaşan satıcı heç nə demədi, sadəcə ayaqqabılarının altını kəndir lifli həsirdə təmizlədi və baş əyib ehtiramla qadının əlindən öpdü.

– Sən elə mənim dövrümün kişilərinə oxşayırsan, – deyə Maria dos Prazeres dolu saqqıltısına bənzər bir qəhqəhə çəkdi. – Otur.

Gənc satıcı bu işdə yeni olsa da, səhər saat səkkizdə bu cür təntənəli bir qarşılanma gözləməyəcək qədər təcrübəli idi; üstəlik, ilk baxışdan Latın Amerikadan qaçmış dəliyə

bənzəyən bir qoca qarıdan bunu heç ummazdı. Maria dos Prazeres pəncərələrin qalın, məxmər pərdələrini kənara çəkərkən, gənc nə deyəcəyini bilmədən qapının ağzında donub qalmışdı. Aprel ayının zəif parıltısı antikvar vitrininə bənzəyən qonaq otağının o sərrast nizamını güclə işıqlandırır. Bunlar gündəlik istifadə olunan əşyalar idi, nə bir əskik, nə bir artıq; hər biri sanki öz təbii yerində qərar tutmuşdu. Barselona kimi qədim və sirli bir şəhərdə belə, bundan daha zövqlə düzülmüş ikinci bir ev tapmaq çətin olardı.

– Bağışlayın, – dedi gənc. – Deyəsən, qapını səhv salmışam.

– Kaş ki, – dedi qadın, – amma ölüm səhv etmir.

Satıcı yemək masasının üzərinə dənizçilərin xəritəsini xatırladan, qat-qat bükülmüş, müxtəlif rəngli sahələr, hər rəngin üzərində saysız-hesabsız xətlər və rəqəmlərlə dolu olan bir çertyoj sərdi. Maria dos Prazeres başa düşdü ki, bu, nəhəng Montjuik qəbiristanlığının tam xəritəsidir və o, çox keçmişdən qalma bir dəhşət hissi ilə oktyabr yağışlarına qərq olmuş Manaosdakı qəbiristanlığı xatırladı; orada tapirlər adsız məzarların və florensiyalı vitrajlarla bəzənmiş macəraçı məqbərələrinin arasında palçıqlı suları şappıldada-şappıldada dolaşırdılar. Bir səhər, hələ balaca qız olanda, daşan Amazon çayı iyrənc bataqlığa çevrilmişdi və o, evinin həyatında dağlıb parçalanmış tabutların üzduyünü görmüşdü; onların yarıqlarında cırıq-cındır parçalar və ölümlərin saçları ilişib qalmışdı. Məhz bu xatirə onun əbədi hüsur tapacağı son mənzil kimi niyə çox yaxın və tanış San-Gervazio qəbiristanlığını deyil, Montjuik təpəsini seçməsinin əsl səbəbi idi.

– Suların heç vaxt çatmayacağı bir yer istəyirəm, – dedi qadın.

– Bax, elə bura həmin yerdir, – deyən satıcı cibində gəzdirdiyi polad qələmə bənzər açılıb-yığılan göstəricisi ilə xəritədəki bir nöqtəni nişan verdi. – Bu qədər yuxarı qalxa biləcək bir dəniz hələ yoxdur.

Qadın ərazinin əsas girişini tapana qədər rəngarəng çertyoja göz gəzdirdi; vətəndaş müharibəsində həlak olmuş Buenaventura Durruti¹ və digər iki anarxist rəhbərin yanaşı basdırıldığı, bir-birinin eynisi olan o üç adsız məzar məhz orada idi. Hər gecə kimlərsə o ağappaq başdaşlarının üzərinə sahiblərinin adlarını cızırdı. Bu adları karandaşla, rənglə, kömürlə, qaş qələmi və ya dırnaq boyası ilə – hər bir hərfini öz yerinə qoyaraq, düzgün ardıcılıqla yazırdılar; hər səhər isə gözətçilər o yazıları silib yox edirdilər ki, bu dilsiz-ağızsız mərmərlərin altında kimin uyuduğunu kimsə bilməsin. Maria dos Prazeres Durrutinın dəfnində – Barselonada keçirilən ən kədərli, ən səs-küylü mərasimdə iştirak etmişdi və onun məzarı yaxınlığında basdırılmaq istəyirdi. Amma bu ucsuz-bucaqsız, artıq ağzınacan dolmuş qəbiristanlıqda bir dənə belə boş yer qalmamışdı. Buna görə də o, mümkün olan variantla razılaşdı. “Bir şərtlə, – dedi, – məni adamın poçt qutusundakı kimi saxlanıldığı o beşillik siyirmələrdən birinə soxmasınlar”. Sonra birdən ən vacib tələbi yadına düşdü və sözünü belə tamamladı:

– Ən əsası isə məni uzanıqlı vəziyyətdə dəfn etsinlər.

Həqiqətən də, əvvəlcədən ödəniş edilərək satılan məzarların o gurultulu təşviqatına qarşılıq olaraq, şəhərdə belə bir şayiə dolaşırdı ki, yerə qənaət etmək üçün ölümlər şaquli

¹ İspan anarxist (1896-1936) – tərc.

vəziyyətdə dəfn olunur. Satıcı əzbərlənmiş və dəfələrlə təkrarlanmış bir nitqin dəqiqliyi ilə izah etdi ki, bu şeyi, yeni “məzarların hissə-hissə ödənişlə satılması” layihəsini nüfuzdan salmaq üçün köhnə dəfn şirkətlərinin uydurduğu xəbis bir yalandır. O bunları danışarkən qapı üç dəfə nəzakətlə, astadan döyüldü; satıcı tərəddüdlə dayandı, lakin Maria dos Prazeres ona davam etməyi işarə verdi.

– Narahat olma, – çox alçaq səslə dedi. – Noidir.

Satıcı sözüünə qaldığı yerdən davam etdi və Maria dos Prazeres verilən izahatdan razı qaldı. Lakin qapını açmazdan əvvəl, Manaosun o əfsanəvi daşqınından bəri illər boyu qəlbində yetişdirdiyi, ən incə detallarına qədər ölçüb-biçdiyi fikirlərini son bir cümlədə ümumiləşdirmək istədi.

– Demək istədiyim odur ki, – dedi, – mən torpağın altında rahat uzanacağım, sel təhlükəsi olmayan və əgər mümkündürsə, yayda ağacların kölgəsi düşən, müəyyən müddətdən sonra çıxarılıb zibilə atılmayacağım bir yer axtarıram.

Qadın küçə qapısını açdı və çiskinli yağışdan islanmış, evin ümumi ab-havası ilə heç bir əlaqəsi olmayan səfil görkəmli kiçik bir ispan su iti² içəri daxil oldu.

O, məhəllədəki səhər gəzintisindən qayıdırdı və içəri girən kimi böyük bir coşqu yaşadı. Boş-boş hürüb palçıqlı pəncələri ilə masanın üstünə tullanaraq, az qala, qəbiristanlıq xəritəsini korlayacaqdı. Sahibəsinin bircə baxışı onun həyəcanını sakitləşdirməyə kifayət etdi.

– Noi! – o, qışqırmadan dedi. – *Baixa d'ací!*³

Heyvan büzüşdü, qorxu dolu nəzərlərlə ona baxdı və burnunun ucundan iki damla dupduru yaş süzüldü. Maria dos Prazeres yenidən satıcıya tərəf dönəndə onun heyrətdən donub qaldığını gördü.

– *Collons!*⁴ – deyə oğlan qışqırdı. – Ağladı ki!

– Bu saatda burada kimisə gördüyü üçün həyəcanlıdır sadəcə, – Maria dos Prazeres alçaq səslə itinə bəraət qazandırdı. – Əksər vaxtlarda, o, kişilərdən daha diqqətli şəkildə girir evə. Sən istisna olmaqla, bayaq gördüyüm kimi.

– Amma ağladı e, lənət şeytana! – satıcı təkrarladı, sonra dərhal nəzakətsizliyinin fərqi vararaq qızarıb üzr istədi. – Bağışlayın, amma belə bir şeyi heç kinoda da görmək olmaz.

– Öyrədən olsa, bütün itlər bunu bacarar, – dedi. – Məsələ burasındadır ki, sahibləri itlərinin bütün ömürlərini onları boşqabda yemək yemək və ya ehtiyaclarını müəyyən saatda, eyni yerdə ödəmək kimi əziyyətli vərdislərə alışdırmaqla keçirirlər. Bunun yerinə onlara gülmək və ağlamaq kimi sevdikləri təbii şeyləri öyrətmirlər. Hə, harada qalmışdıq?

Daha danışılacaq nəşə qalmamışdı. Maria dos Prazeres ağacsız yay ayların ilə razılaşmalı oldu, çünki qəbiristanlıqdakı tək-tük ağacların kölgələri yüksək vəzifəli şəxslər üçün ayrılmışdı. Bunun əvəzində, müqavilənin şərtləri və rəsmi qaydaları artıq

² İng. Spanish Water Dog – İspaniyada formalaşmış, kiçik ölçülərə, qıvrım tüklərə sahib, çobanlıq və su ilə bağlı işləri bacaran xüsusi it cinsi

³ Portuqal dilində “Düş aşağı”

⁴ Bu, katalon dilində çox geniş yayılmış bir nidadır (hərfi mənada bir az kobud səslənsə də, təəccüb bildirmək üçün işlədilir). Azərbaycan dilində bu emosiyayı ifadə etmək üçün “Lənət şeytana!” və ya “Aman Allah!” kimi ifadələr yerinə düşər.

əhəmiyyətini itirmişdi, çünki o, ödənişi əvvəlcədən və nağd şəkildə edib endirimdən yararlanmaq istəyirdi.

Artıq işlərini bitirdikdən sonra, sənədləri yenidən çantasına yerləşdirərkən satıcı evə diqqətli bir nəzər yetirdi; evin gözəlliyindən süzülüb gələn sehrli ab-hava onu ürpətdi. Maria dos Prazeresə sanki onu ilk dəfə görürmüş kimi yenidən baxdı.

– Sizə nəzakətdən kənar bir sual verə bilərəm? – deyə soruşdu.

Qadın onu qapıya doğru yönəltdi.

– Əlbəttə, – dedi, – bir şərtlə ki, sualın yaşımlla bağlı olmasın.

– İnsanların evindəki əşyalara baxıb peşələrini təxmin etmək kimi bir vərdişim var, amma indi burada heç nə ağılıma gəlmir, – satıcı dedi. – Siz nə işlə məşğul olursunuz?

Maria dos Prazeres qəhqəhə çəkərək cavab verdi:

– Mən fahişəyəm, oğul. Yoxsa artıq mənə baxanda bu hiss olunmur?

Satıcı qızardı.

– Təəssüf edirəm.

– Gərək mən daha çox təəssüf edim, – o, qapıya çırpılıb özünü əzməməsi üçün satıcının qolundan tutaraq dedi. – Ehtiyatlı ol! Məni qaydasınca dəfn etməmiş baş-gözünü dağıtma.

Qapını bağlayan kimi balaca iti qucağına alıb əzizləməyə başladı və həmin anda qonşuluqdakı uşaq bağçasından eşidilməyə başlayan uşaq xoruna öz gözəl Afrika səsi ilə qoşuldu. Üç ay əvvəl yuxusunda ona agah olmuşdu ki, öləcək və öz tənhalığını bölüşdüyü bu yeganə varlığa o vaxtdan bəri daha da çox bağlandığını hiss edirdi. Ölümdən sonrakı əşyaların paylanmasını və öz cisminin təqdiratını o qədər böyük diqqətlə planlaşdırmışdı ki, həmin an heç kimə yük olmadan, rahatca ölə biləcəkdə. O, hər daşını bir-bir üst-üstə yığsa da, çox da acı fədakarlıqlara qatlanmadan topladığı bir sərvətlə könüllü olaraq təqaüdə çıxmışdı və son sığınacaq yeri kimi artıq şəhərin genişlənməsi nəticəsində udulmuş, lakin hələ də çox qədim və nəcib bir yer olan Qrasiya məhəlləsini seçmişdi. Burada daim hissə verilmiş siyənək balığı iyi verən, dağılmış vəziyyətdə olan bir asma mərtəbə⁵ almışdı; binanın divarları şoranlıqdan yeyilmişdi və hələ də hansısa uğursuz, fərəhsiz döyüşün güllə izlərini daşıyırdı. Binaanın qapıçısı yox idi; rütubətli və qaranlıq pilləkənlərin bəzi pillələri qırılıb düşmüşdü, amma buna baxmayaraq, bütün mənzillərdə adam yaşayırdı. Maria dos Prazeres hamamı və mətbəxi təmir etdirmiş, divarlara parlaq rəngli divar örtükləri çəkirmiş, pəncərələrə isə cilalanmış şüşələr və məxmər pərdələr taxdırmışdı. Sonda isə bura nəfis mebellərini, qab-qacaq və bəzək əşyalarını, həmçinin ipək və tirmə parçalarla dolu sandıqlarını gətirmişdi, bütün bunlar vaxtilə məğlubiyyət xofuna düşüb qaçan respublikaçıların tərk edilmiş mülklərindən faşistlərin qarət etdikləri əşyalar idi; Maria onları uzun illər boyu tək-tək, münasib qiymətə, gizli hərraclardan yığmışdı. Keçmişlə arasında qalan yeganə bağ hər ayın son cümə günü onunla şam etmək və yeməkdən sonra süst bir eşq yaşamaq üçün gələn Kardona qrafı ilə dostluğu idi. Hətta gənclik illərindən qalan bu dostluq belə gizli saxlanılırdı: qraf üzərində xüsusi nişan olan avtomobilini ehtiyat naminə xeyli aralıda saxlayar, həm özünün, həm də Marianın

⁵ antresol

ləyaqətini qorumaq üçün onun asma mərtəbəsinə qədər kölgəliklərlə piyada gəlirdi. Maria dos Prazeres üzbəüz evə yeni köçmüş doqquz yaşlı qızları olan gənc cütlükdən başqa binada heç kəsi tanımırdı. Bu ona inanılmaz görünürdü, amma həqiqətən də, pilləkənlərdə başqa heç kəslə heç vaxt rastlaşmamışdı.

Buna baxmayaraq, mirasının bölüşdürülməsi, milli qururu həya üzərində qurulmuş bu sərt katalan cəmiyyətinə özünün güman etdiyindən daha dərin kök saldığını ona sübut etdi. Hətta ən əhəmiyyətsiz xırda əşyaları belə qəlbinə ən yaxın olan insanlara, yəni evinə ən yaxın yaşayanlara paylamışdı. Ən sonda, ədalətli davrandığına tam əmin deyildi, amma mirasına layiq olmayan kimisə unutmamış olduğuna möhkəm inanırdı. Bu o qədər böyük dəqiqliklə hazırlanmış bir iş idi ki, hər şeyi gördüyü ilə öyünən Arbol küçəsindəki notarius Marianın öz mülkünün ən xırda detalına qədər olan ardıcılığını, hər bir əşyanın adını dəqiq orta əsr katalan dilində, varislərin isə tam siyahısını – peşələri, ünvanları və qəlbində tutduqları yerləri ilə birlikdə – katiblərə əzbərdən diktə etdiyini görəndə gözlərinə inanmamışdı.

Dəfn xidməti əməkdaşının gəlişindən sonra o da qəbiristanlığın çoxsaylı bazar günü ziyarətçilərindən birinə çevrildi. Qonşu məzarların sahibləri kimi gül ləklərinə dörd fəsil çiçəkləri əkdə, təzəcə cücərən otları sulayıb budama qayçısı ilə elə hamarladı ki, bələdiyyə binasının xalçaları kimi dümdüz olsun; buraya o qədər öyrəşdi ki, axırda vaxtilə bu yerin ona niyə belə kimsəsiz və kədərli göründüyünü özü də anlaya bilmədi.

İlk ziyarətində darvazanın yanındakı adsız üç məzarı gördüyü an ürəyi çırpınmışdı, lakin bir neçə addım kənarda göz qırpmadan dayanan gözətçini görüb o tərəfə boylanmadan keçib getmişdi. Amma üçüncü bazar günü fürsət tapıb ən böyük arzularından birini həyata keçirdi: dodaq boyası ilə yağışın yuyub təmizlədiyi ilk başdaşına “Durruti” yazdı. O vaxtdan bəri hər imkan tapanda bunu təkrarlayırdı; gah bir məzarda, gah ikisində, gah da hər üçündə; və hər dəfə bunu titrəməyən əllər, lakin burnunun ucunu göynədən bir həsrətlə edirdi.

Sentyabrın sonlarında bir bazar günü o, təpədəki ilk dəfn mərasiminin şahidi oldu. Üç həftə sonra, buz kimi küləklərin əsdiyi bir günorta çağ, onun məzarının düz yanındakı qəbirdə yenicə ailə qurmuş gənc bir qadını dəfn etdilər. İlin sonunda artıq yeddi qəbir yeri tutuldu, lakin bu qısamüddətli qış onun özünü sarsıtmadan keçib getdi. Heç bir narahatlıq hiss etmirdi; istilər artdıqca və açıq pəncərələrdən həyatın coşqun gurultusu içəri dolduqca, yuxularındakı o müəmmaları dəf edib sağ qalmaq üçün özündə daha çox güc tapırdı. İlin ən isti aylarını dağda keçirən Kardona qrafı geri dönəndə Marianın hətta əlli yaşlarındakı o heyvətamiz cavan çağlarına nisbətən daha çox cazibədarlaşdığını gördü.

Bir çox uğursuz cəhdədən sonra Maria dos Prazeres, nəhayət, bir-birinə bənzəyən sonsuz məzarlar arasından öz məzarını seçməyi Noiyə öyrədə bildi. Bundan başqa, onun ölümündən sonra da bunu bir vərdiş kimi davam etdirməsi üçün itə boş məzarın başında ağlamağı öyrətməyə başladı. Onu evlərindən qəbiristanlığa qədər bir neçə dəfə piyada apardı; Ramblas avtobusunun marşrutunu əzbərləməsi üçün ona yolüstü nişanları göstərdi və axır ki, itin buralara təkbaşına gələ biləcək qədər yolu yaxşı mənimsədiyinə əmin oldu.

Son bazar günü məşqində, günorta saat üçdə, yay yaxınlaşdığı üçün isti olmasın və daha az diqqət çəksin deyərək itin əynindən yazlıq jiletini çıxardıb onu sərbəst buraxdı.

İtin kölgəli səki boyunca, quyruğu dik, budları titrəyən kədərli bir yerişlə uzaqlaşmasını izlədi. Maria həm özünə, həm itinə, həm də paylaşıqları o qədər acışirin illərin xatirəsinə görə ağlamamaq üçün özünü güclə saxladı; ta ki itin əsas küçənin küncündən dənizə tərəf döndüyünü görəndə qədər. On beş dəqiqə sonra qonşuluqdakı Lesseps meydanından Ramblas avtobusuna minib pəncərədən itini gizlicə izləməyə çalışdı; həqiqətən də, onu gördü; bazar günü gəzintisinə çıxmış uşaq dəstələrinin arasında, uzaqda və ciddi bir görkəmlə Paseo de Qrasiya küçəsində piyadalar üçün işıqforun rənginin dəyişməsinə gözləyirdi.

– İlahi, – qadın ah çəkdi. – Necə də tənha görünür.

Montjuik qəbiristanlığının qızmar günəşi altında təxminən iki saat itinin gəlməsini gözləməli oldu. Digər, daha az yadda qalan bazar günlərindən tanıdığı bir neçə yaşlı adamla salamlaşdı, baxmayaraq ki, onları indi güclə tanıya bilirdi, çünki ilk qarşılaşmalarından o qədər vaxt keçmişdi ki, onlar artıq nə matəm paltarı geyinir, nə ağlayır, nə də çiçəkləri məzarların üstünə qoyarkən öz ölümlərini düşünürdülər. Bir az sonra, hamı gedəndə, qağayıları hürküdən kədərli bir gəmi nərəsi eşitdi, ucsuz-bucaqsız dənizdə Braziliya bayrağı altında üzən ağ bir transatlantik gördü; bütün qəlbi ilə arzuladı ki, kaş bu gəmi ona vaxtilə Pernambuko həbsxanasında onun uğrunda ölmüş birindən məktub gətirəydi. Saat beşdən bir az keçmiş, tam on iki dəqiqə tez, Noi təpədə göründü; yorğunluqdan və istidən ağzının suyu axırdı, amma görkəmində qalib gəlmiş bir uşağın qüruru vardı. Həmin an Maria dos Prazeres məzarının başında ağlayacaq heç kimi olmayacağı qorxusuna birdəfəlik qalib gəldi.

Növbəti payızda o, müəmmasını açə bilmədiyi, lakin ürəyinə yük olan qorxulu əlamətlər duymağa başladı. Saat meydanındakı qızılı akasiyalar altında yenidən qəhvə içməyə çıxdı; əynində tülkü quyruğundan yaxalığı olan paltosu, başında isə dövr edib yenidən dəbə düşəcək qədər köhnə süni çiçəkli papağı vardı. İntuisiyası kəskinləşirdi. Öz daxili narahatlığını anlamağa çalışaraq, Ramblasdakı quşsatan qadınların çərənçiliyini, uzun illərdən bəri ilk dəfə futboldan başqa nələrsə haqqında pıçıldaşan kitab piştaxtalarındakı kişilərin pıçıltılarını, göyərçinlərə çörək qırıntıları atan müharibə əlillərinin dərin susqunluğunu diqqətlə müşahidə edir və hər yerdə ölümün şübhə doğurmayan işarələrini tapırdı. Milad bayramında akasiyalar arasında rəngbərəng işıqlar yandırıldı, eyvanlardan şən musiqi və sevinc səsləri yüksəldi, yerlilərin taleyindən xəbərsiz turist yığınları açıq hava kafelərini doldurdu, amma bu şənliyin içində vaxtilə anarxistlərin küçələrin sahibinə çevrildiyi dövrdən əvvəlki həmin o boğuş gərginlik hiss olunurdu. Həmin böyük ehtiraslar dövrünü yaşamış Maria dos Prazeres daxilindəki narahatlığa qalib gələ bilmirdi və ilk dəfə idi ki, yuxusunun tən ortasında dəhşətli qorxu sancıları ilə oyanırdı. Bir gecə dövlət təhlükəsizlik agentləri onun pəncərəsinin düz önündə, divara iri fırça ilə “Yaşasın azad Kataloniya!” yazmış bir tələbəni güllələyib öldürdülər.

– İlahi, – deyə qadın heyranət içində öz-özünə dedi, – sanki hər şey mənimlə birlikdə ölür!

O, bənzər həyəcanı bundan əvvəl yalnız bir dəfə, hələ uşaqkən Manausda yaşamışdı; dan yeri sökülməzdən bir dəqiqə əvvəl gecənin çoxsaylı səsləri birdən-birə kəsilmiş, sular dayanmış, zaman çaş-baş qalmışdı və Amazon cəngəllikləri yalnız ölümün səssizliyinə bərabər olan o dərin sükuta qərq olmuşdu. Bax, belə bir qarşısızlınmaz

gərginliyin ortasındaykən aprelin 10-u, həmişə olduğu kimi, cümə günündə Kardona qrafı onun evinə şam yeməyinə gəldi.

Bu ziyarət artıq bir rituala çevrilmişdi. Qraf axşam saat yeddi ilə doqquz arasında, diqqət cəlb etməmək üçün axşam qəzetinə bükülmüş bir şüşə yerli şampan və bir qutu içi doldurulmuş trüfel şokoladı ilə tam vaxtında gəlirdi. Maria dos Prazeres onun üçün o keçmiş gözəl dövrlərdəki əsilzadə katalanların ən sevimli təamları olan südlü sousda bişmiş kaneloni və öz şirəsində pörtlədilmiş təzə toyuq hazırlayırdı. Süfrəyə həmçinin bol çeşidli mövsüm meyvələri də qoyardı. O, mətbəxdə xörək bişirərkən, qraf qramofonda italyan operalarının tarixi ifalarından fraqmentlərə qulaq asar, vallar bitənə qədər bir qədəh portveyn şərabını kiçik qurtumlarla yavaş-yavaş içərdi.

Uzun və səmimi söhbətlərlə keçən şam yeməyindən sonra, onların arasında hər ikisi üçün fəlakət çöküntüsü yaradan qəlibləşmiş, süst bir sevimlə yaşayırdılar. Gecə yarısının yaxınlaşmasından həmişə təşvişə düşən qraf getməzdən əvvəl yataq otağındakı külqabının altına iyirmi beş peseta qoyardı. Bu, qrafın Marianı Paralelo küçəsindəki o ötəri mehmanxanalardan birində tanıdığı zamankı qiymətiydi və zamanın pası içində toxunulmaz qalan yeganə şey də elə məhz bu idi.

Onlardan heç biri bu dostluğun nəyə əsaslandığını nə vaxtsa özünə sual verməmişdi. Maria dos Prazeresin ona bir neçə kiçik xeyirxahlıq borcu var idi. O, qadına yığımını necə düzgün idarə etməyi vaxtında məsləhət vermiş, varidatının həqiqi dəyərini ayırd etməyi və onların oğurlanmış əşyalar olduğunu heç kimin üzə çıxarmaması üçün necə saxlamağı öyrətmişdi. Amma hər şeydən əvvəl, ömür sürdüyü fahişəxana onu “müasir zövqlər üçün artıq çox qocalmış” hesab edib beş pesetaya uşaqlara sevimləyi öyrədən gizli bir təqaüd evinə göndərmək istəyəndə, qadına Qrasiya məhəlləsində ləyaqətli bir qocalıq yolunu göstərən də məhz o olmuşdu. Maria anasının onu hələ on dörd yaşında Manaos limanında necə satdığını, bir türk gəmisinin birinci zabitinin Atlantik okeanı boyunca onu rəhmsizcə istismar etdiyini, sonra isə Paralelo məhəlləsinin işıqlı bataqlığında beş qəpiksiz, dilini və ad-sanını bilmədiyi yerdə tərək etdiyini qrafa danışmışdı. Hər ikisi ortaq cəhətlərinin çox az olduğunu o qədər fərqləndirirdilər ki, heç vaxt özlərini birlikdə olduqları anlardakı kimi tənha hiss etmədilər, amma heç biri də ənənəni pozmağa cəsarət göstərmirdi. Bu qədər il ərzində bir-birlərinə necə nifrət bəslədiklərini, həm də bunu necə bir şəfqətlə etdiklərini eyni anda anlamaq üçün onlara milli bir sarsıntı lazım gəldi.

Sanki qəfil bir partlama baş verdi. Kardona qrafı Liçia Albaneze və Benyamino Cilyinin ifasında “*La Bohème*” operasının eşq duetini dinləyərkən, Maria dos Prazeresin mətbəxdə qulaq asdığı radio xəbərlərinin təsadüfi bir dalğası ona çatdı. Ayaqlarının ucunda yaxınlaşıb o da qulaq kəsildi. İspaniyanın əbədi diktatoru general Fransisko Franko, yenidən ölüm hökmü almış üç bask separatçısının son taleyi barədə qərar vermək məsuliyyətini öz üzərinə götürmüşdü. Qraf dərindən rahat bir nəfəsi aldı.

– Deməli, onları mütləq şəkildə güllələnəcəklər, – dedi, – çünki Kaudilo⁶ ədalətli kişidir.

⁶ Sözüün kökü olan “*caudillo*” ispan dilində hərbi rəhbər və ya siyasi lider mənasını verir. Azərbaycan dilində bu söz çox vaxt tərcümə olunmadan, lakin böyük hərflə “*Kaudilo*” kimi saxlanılır. Çünki bu, general Fransisko Frankonun rəsmi titulu idi (almanlardakı “*Führer*” və ya italyanlardakı “*Duce*” sözlərinin tam qarşılığıdır).

Maria dos Prazeres kral kobrasının kimi alovlu gözlərini qrafın üzərinə dikdi və onun qızılı çərçivəli eynəyinin arxasındakı hissiyyatsız gözlərini, yırtıcı dişlərini, rütubət və qaranlığa öyrəşmiş bir heyvanın oxşar eybəcər əllərini gördü. Əsl onu gördü.

– Sən Allaha dua elə ki, güllələməsinlər, – dedi, – çünki onlardan bircəsini belə vursalar, sənın şorbanın içinə zəhər qatacağam.

Qraf qorxmışdu.

– Axı niyə?

– Çünki mən də ədalətli fahişəyəm.

Kardona qrafı bir daha geri qayıtmadı və Maria dos Prazeres həyatının son dövrünün məhz indi başa çatdığına tam əmin oldu. Yaxın keçmişə qədər insanlar avtobusda ona yer verib qalxanda, yolu keçmək üçün kömək etməyə çalışanda və ya pilləkənləri qalxarkən qolundan tutanda o qəzəblənərdi, amma indi bunları nəinki qəbul etməyə, hətta mənfur bir ehtiyac kimi arzulamağa başlamışdı. Beləcə, o, üzərində nə ad, nə də tarix olan anarxistlərin kimi bir başdaşı sifariş verdi və əgər yuxuda ölərsə, Noi çölə çıxıb dərhal xəbər verə bilsin deyərək, qapının sürgülərini bağlamadan yatmağa başladı.

Bir bazar günü məzarlıqdan qayıdarkən evinin girişində, pilləkən meydançasında üzbəüz mənzildə yaşayan balaca qızla qarşılaşdı. Bir neçə küçə boyunca onunla birlikdə yeridi, nənə səmimiyyəti ilə hər şeydən söhbət açdı və bir yandan da qızın Noi ilə köhnə dostlar kimi oynamasını izlədi. Diamant meydanına çatanda, əvvəlcədən planlaşdırdığı kimi, qızçıqazı dondurmaya qonaq etdi.

– İtləri xoşlayırsan? – deyərək soruşdu.

– Onları çox sevirəm, – balaca qız dedi. Onda Maria dos Prazeres çoxdan bəri hazırladığı təklifi dilinə gətirdi.

– Əgər bir gün mənə nəsə olsa, Noiyə sən baxarsan, – dedi, – bir şərtlə ki, bazar günləri nədənsə narahat olmadan onu sərbəst buraxarsan. O nə edəcəyini özü biləcək.

Qız çox xoşbəxt oldu. Maria dos Prazeres isə öz növbəsində, illərdir qəlbində böyütdüyü bir arzusun gerçəkləşməsinin sevinci ilə evinə qayıtdı. Lakin bu arzu çin olmadı, səbəb isə nə qocalığın yorğunluğu, nə də ölümün gecikməsi idi. Qərarı verən heç özü belə deyildi. Dondurucu bir noyabr günortasında qəbiristanlıqdan çıxarkən qəfil qopan tufanla həyat onun yerinə öz qərarını vermişdi. Üç başdaşının üzərinə adları yazıb avtobus dayanacağına tərəf piyada düşürdü ki, yağışın ilk dalğası onu sümüyünə qədər islatdı. Dağılmış zirzəmiləri, tozlu fabrikləri və fırtınanın gurultusunu daha da dəhşətli edən nəhəng yük vaqonları ilə sanki başqa bir şəhərə məxsusmuş kimi görünən bu kimsəsiz məhəllənin qapı taxçalarında sığınmağa güclə vaxt tapdı.

İslanmış balaca itini öz bədənini ilə isitməyə çalışarkən Maria dos Prazeres ağzına qədər dolu avtobusların, “boşdur” işığı söndürülmüş taksilərin ötüb keçdiyini görürdü, lakin heç kim onun kömək üçün etdiyi işarələrə məhəl qoymurdu. Birdən, artıq bir möcüzənin imkansız göründüyü anda, tünd boz rəngli, dəbdəbəli bir avtomobil su basmış küçədən, demək olar ki, səssizcə keçdi, küncdə qəfil dayandı və geri-geri onun dayandığı yerə qayıtdı. Şüşələr sanki sehrli bir pıçıltı ilə aşağı endi və sürücü onu aparmağı təklif etdi.

– Çox uzağa gedirəm, – deyə Maria dos Prazeres səmimi şəkildə dedi. – Amma yolun bir hissəsini apara bilsəydiniz, mənə böyük yaxşılıq etmiş olardınız.

– Haraya getdiyinizi deyin, – deyə sürücü israr etdi.

– Qrasiyaya, – qadın dedi.

Qapı öz-özünə açıldı.

– Yolumun üstüdür, – dedi. – Minin.

Maşının soyuq dərman qoxulu salonunda yağış sanki gerçəkliyini itirib uzaq bir hadisəyə çevrildi, şəhər rəngini dəyişdi və o özünü hər şeyin əvvəlcədən qaydasına salındığı, ona yad olan xoşbəxt bir dünyada hiss etdi. Sürücü tıxacın xaosu içində qərribə bir sehlə, rahatca yol açdı. Maria dos Prazeres həm öz pərişan halına, həm də qucağında mürgüləyən islanmış yazıq itinə görə xəcalət çəkirdi.

– Bu ki lap transatlantik gəmisidir, – qadın dedi, çünki nəse ləyaqətli bir şey deməli olduğunu hiss edirdi. – Heç belə bir şey görməmişdim, hətta yuxularımda belə.

– Əslində, bu maşının yeganə pis tərəfi odur ki, mənimki deyil, – sürücü qırıq-qırıq katalan dilində dedi, bir anlıq fasilədən sonra isə ispan dilində əlavə etdi: – Bütün ömrüm boyu maaşlarımı yığsam, yenə də bunu almağa pulum çatmaz.

– Təsəvvür edirəm, – qadın ah çəkdi.

İdarə panelinin yaşıl parıltısı ilə üzü işıqlanmış sürücünü oğrun-oğrun süzdü; onun qısa, qıvrım saçlı, az qala yeniyetməlik çağlarında bir gənc olduğunu və profilinin Roma bürüncündən tökülmüş heykəlləri xatırlatdığını gördü. Düşündü ki, yaraşlıq deyil, amma fərqli bir cazibəsi var; əynindəki köhnəlib yeyilmiş ucuz dəri gödəkçə ona çox yaraşır və yəqin ki, anası onun evə gəldiyini eşidəndə özünü çox xoşbəxt hiss edir. Təkcə zəhmətkeş əllərinə baxanda inanmaq olardı ki, o, həqiqətən də, bu avtomobilin sahibi deyil.

Bütün yol boyu bir daha danışmadılar, amma Maria dos Prazeres dəfələrlə özünün diqqətlə izlənildiyini hiss etdi və bu yaşda hələ də sağ qalmasına görə bir daha peşman oldu. Yağış başlayanda başına necə gəldi bağladığı mətbəx yaylığı və ölüm düşüncələri ilə məşğul olduğu üçün dəyişməyi ağına belə gətirmədiyi bərbad payız paltosu ilə özünü çirkin və acınacaqlı hiss edirdi.

Qrasiya məhəlləsinə çatanda yağış kəsməyə başlamışdı, artıq gecə idi və küçə fənərləri yandırılmışdı. Maria dos Prazeres sürücüyə onu yaxınlıqdakı döngədə düşürməsinə işarə etdi, lakin oğlan onu düz evin qapısına qədər aparmaqda israr etdi. O, təkcə israr etməklə kifayətlənməyib, hətta Marianın islanmadan düşə bilməsi üçün maşını səkinin düz üstündə saxladı. Qadın iti buraxdı, bədəninin imkan verdiyi qədər ləyaqətlə avtomobildən çıxmağa çalışdı və təşəkkür etmək üçün geri çevriləndə onu nəfəssiz qoyan bir kişi baxışı ilə qarşılaşdı. Kimin kimdən nə gözlədiyini tam anlamadan bir anlıq o baxışda ilişib qaldı və elə həmin an oğlan qətiyyətli bir səslə soruşdu:

– Yuxarı qalxım?

Maria dos Prazeres özünü alçaldılmış hiss etdi.

– Məni bura gətirdiyiniz üçün həqiqətən minnətdaram, – dedi, – amma məni lağa qoymağınıza imkan verməyəcəyəm.

– Kiməsə lag etmək üçün heç bir səbəbim yoxdur, – o, ispan dilində ciddi bir simayla dedi. – Xüsusən də, sizin kimi bir qadına.

Maria dos Prazeres onunkimiləri çox görmüşdü, bundan daha cəsur olan bir çoxunu intihardan xilas etmişdi, amma uzun ömrü boyunca heç vaxt qərar verməkdən bu qədər qorxmamışdı. Onun israr etdiyini eşitdi, səsində cüzi bir dəyişiklik belə olmadan:

– Yuxarı qalxım?

Qadın maşının qapısını belə bağlamadan uzaqlaşdı və başa düşüləcəyindən əmin olmaq üçün ispan dilində cavab verdi.

– Nə istəyirsiniz, edin.

Küçənin çəpəki işığı ilə güclə aydınlanan qaranlıq dəhlizə daxil oldu və dizləri titrəyə-titrəyə, yalnız ölüm anında mümkün ola biləcəyini düşündüyü bir dəhşətin içində pilləkənlərin ilk qatını qalxmağa başladı. Asma mərtəbədəki mənzilinin qapısı önündə dayanıb həyəcan içində cibində açarları axtararkən küçədən avtomobilin bir-birinin ardınca bağlanan iki qapısının səsinə eşitdi. Ondan irəli qaçmış Noi hürmək istədi. “Sus!” deyə qadın can çəkişən bir pıçıltı ilə əmr etdi. Elə həmin an pilləkənlərin boşalmış taxtalarında ilk addım səslərini eşitdi və ürəyinin partlayacağından qorxdı. Saniyənin mində biri qədər qısa bir vaxtda, üç il boyunca həyatını dəyişdirən o xəbərdaredici yuxunu tamamilə başdan təhlil etdi və öz yozumundakı səhvi anladı.

– İlahi, – deyə öz-özünə heyrətləndi. – Demək, ölüm deyilmiş!

Nəhayət, zülmətin içində bir-bir sayılan addımları, ən az onun qədər qorxmış halda yaxınlaşan birinin qaranlıqda getdikcə sürətlənən nəfəsini eşidərək açar yerini tapdı və həmin an anladı ki, hətta bircə bu anı yaşamaq üçün belə olsa, o qədər uzun illər gözləməyə, qaranlıqlar içində o qədər əzab çəkməyə dəyərmiş.

İspan dilindən çevirəni:
İLƏHƏ ƏHMƏDOVA

YENİ KİTABLAR

“MEHMET SADIQ ARAN VƏ TÜRKÜN ALTUN KİTABI “KUTADQU BİLİG”

Azərbaycan mühacirət ədəbiyyatının görkəmli təmsilçilərindən biri olan Mehmet Sadıq Aranın “Türkün altın kitabı Kutadqu bilig” adlı əsəri Quzey Makedoniyadakı Beynəlxalq Vizyon Universitetinin müəllimi Sevil İrəvanlı tərəfindən hazırlanaraq 2025-ci ildə İstanbuldakı Doğu Kütüphanesi nəşriyyatı tərəfindən yayınlanmışdır. Kitabın elmi redaktoru dr.Yusif Gədiklidir. Bu, Sevil İrəvanlının Mehmet Sadıq Aran haqqında ikinci əsəridir. Bundan öncə, o, Aranın Finlandiyada mühacirətdə ikən iki dildə yayınladığı “Yeni Turan” qəzetindəki məqalələrini toplayaraq nəşr etdirmişdir. Bu məqalələr əsasında Sevil İrəvanlı və Atilla Jorma tərəfindən birgə müəllifliklə hazırlanan “Turan Yolunda Mehmet Sadıq Aran” adlı əsər 2020-ci ildə nəşr olunmuşdur.

“Kutadqu bilig” 1069–1070-ci illərdə Yusuf Xas Hacib Balasaqunlu tərəfindən Qaraxanlılar dövründə qələmə alınmış mühüm bir abidədir. Bu əsərdə dövlət idarəçiliyi, ədalət, əxlaq və ictimai nizamla bağlı dəyərli nəsihətlər yer alır. Müəllifin məqsədi dövlət adamlarına və cəmiyyətin digər təbəqələrinə yol göstərmək, onların idarəçilik və davranış prinsiplərinə işıq tutmaq olmuşdur.

Əsər Türk mədəniyyətinin və düşüncə sisteminin öyrənilməsində əsas mənbələrdən biri hesab olunur. O, dövlət adamlarına yol göstərəcək bilgiler təqdim etməklə yanaşı, fərdi əxlaq və mənəvi dəyərlər haqqında da geniş məlumat verir. Əsərin yazılma məqsədi həm siyasi idarəçiliklə bağlı tövsiyələr vermək, həm də insanın mənəvi kamilliyi və əxlaqi keyfiyyətləri üzərində düşünməyə yönəltməkdir.

“Kutadqu bilig” günümüzə üç nüsxə şəklində gəlib çatmışdır. Vyana nüsxəsi uyğur əlifbası ilə, Qahirə və Fərqanə nüsxələri isə ərəb qrafikası ilə yazılmışdır. Mehmet Sadıq Aran bu üç nüsxədən hər birinin səhifələrində yer alan hikmətləri – əxlaq, intizam, vəfa, böyüklərə hörmət, bilik, dəyanət, dözümlülük, güc, siyasət, xalqçılıq kimi mövzuları seçərək və ona “Türkün altın kitabı Kutadqu bilig” adını vermişdir.

Əsərin müqəddiməsində də vurğulandığı kimi, “Qutadqu bilik” XI əsrin ən böyük ədəbi nümunəsi hesab olunur. Sadə türk dili ilə yazıldığı üçün geniş türk coğrafiyasında sevilərək oxunmuş, həmin dövrün Türkünstan bölgələrinin ən mükəmməl ədəbi xəzinəsi kimi dəyərləndirilmişdir. Mehmet Sadıq Aran Türk millətinin əsrlərdən süzülüb gəlmiş milli varlığı və ənənələrindən, mədəni həyat təcrübələrindən çıxarılan dərslərlə möhkəmlənmiş atalar sözləri ilə bəzədilmiş “Qutadqu bilik”dəki nəsihətlərdən seçmələr etmiş, onları xülasə edərək müasir türk dilinə uyğunlaşdırmışdır.

Sevil İrəvanlı bu əsəri Finlandiyada Atilla Jormanın diqqətlə qoruduğu əlyazmalar kitabxanasında saralmış və vərəqləri tökülmüş halda tapmışdır. Müəllif əsəri yayına hazırlayarkən Mehmet Sadıq Aranın üslubunu qoruyub saxlamağa çalışmışdır.

“Qutadqu bilik” yazıldığı dövrdən bu günə qədər çoxsaylı tədqiqatçılar və tərcüməçilər tərəfindən Türkiyə türkcəsinə çevrilmişdir. Bu tərcümələr bəzən tam mətn, bəzən isə seçilmiş parçalar şəklində təqdim olunmuşdur. Mehmet Sadıq Aranın “Türkün altın kitabı Kutadqu bilig” kitabı da əsərin seçmə tərcümələrindən ibarətdir.

“Qutadqu bilik” ulu babalarımızdan, nəsillərimizdən bizə miras qalmış mədəniyyət xəzinəsidir. Bu əsər soyumuzun və millətimizin mənəvi mayasında möhkəmlənmiş fəzilət, nəciblik, insanpərvərlik, demokratlıq və ümumilikdə bütün insani keyfiyyətləri özündə ehtiva edir. Ona görə də hər bir mütərəqqi türk gənci bu kitabı öyrənməli, onun hikmətlərini yadda saxlamalıdır.

RƏFƏİL TAĞIZADƏ

OXUCU RƏYLƏRİ

LƏMAN MƏMMƏDOVA

*Bakı Qızlar Universitetinin 3-cü kurs
tələbəsi*İLAHİ EŞQDƏN
BƏŞƏRİ KAMİLLİYƏ

Orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatının mühüm bir hissəsini təşkil edən təriqət ədəbiyyatı nümunələri çox əsrlik bir dövrü əhatə edir. Ədəbiyyatımızda iki mühüm dini-fəlsəfi təriqət mövcud olub:

- Sufizm
- Hurufizm

İstər sufilik, istərsə də hurufilik panteist təlimdən irəli gəlir. Hər iki təlimdə Allahın varlığı qəbul edilir və daim Allahın mövcudluğu bildirilir.

XIII-XIV əsr sənətkarlarımızın yaradıcılığında təriqət ideyaları öz bədii əksini tapıb. Mahmud Şəbüstəri, Nəimi, İmadəddin Nəsimi və başqaları təsəvvüf ideyalarını öz əsərlərində məharətlə əks etdiriblər.

Nəsiminin əsərlərində öncə sufilik, daha sonra hurufilik ideyalarının ifadəsi başlıca yer tutur. Şair məşhur "Sığmazam" qəzəlində bəşərin başlanğıcını və varlığını insanda görür. Sənətkar insana yeni münasibət bəsləyir, onu daim uca, kamillik zirvəsində görmək istəyir. Nəsiminin, demək olar ki, bütün əsərləri insan və onun gözəlliyinə həsr olunub. O, sufi-panteist şeirlərində ali eşqi tərənnüm edir. Şairin düşüncələrinə görə, ilahi eşq dünyəvi eşqdən üstündür. Nəsimi Allahın yaratdığı bütün varlıqlarda Yaradanın zərrəsi olduğunu və hər zərrədə Allahın təcəssüm etdiyini söyləyirdi. Şairə görə, bütün kainat insan üçün yaradılıb və hər zərrədə Günəş təcəssüm olunur.

Mütəfəkkir şair Şəbüstərinin də əsərlərində Nəsimiylə eyni mövqedə dayandığını görürük. Şairə görə, hər zərrədən bir Günəş boylanır. Yəni Allah dünyadakı hər zərrədən bizə tamaşa edir. Hər iki şair Allahı Günəşə, nura bənzədir və onu sonsuz güc sahibi kimi görürdü.

Can haqqın məğzidir, bədən paltarın,
Qəlbin keşiyində seyr et o yarı.
Hər nədə vardırsa varlıq nişanı,
Ya onun özü bil, ya əksi, barı.

Şair Allahı öz yaratdıqlarında təzahür edən, onlarda yaşayan varlıq kimi təsvir edir. Biz bu fəlsəfi düşüncəyə şairin başqa bir şeirində rast gəlirik:

Surəti nəqşində hər kim görmədi nəqqaşını,
Vahibi-surət onun gözsüz yaratmış başını.

Bəşər bir-birlərinin simasına baxanda Tanrının naxışını görmədisə, onların başları var, gözləri yox.

Şəbüstəri şeirlərində təbiəti, insanı ilahiləşdirir. “İnsan dünyanın təzahürüdür. Bütün dünya insanda cəmləşib. İnsan bir dünyadır” – fikirləri onun şeirlərində bədii əksini tapıb. Şəbüstəriyə görə, dünyanın zahiri aləmi ilə insanın daxili aləmi vəhdət təşkil edir, həmçinin insanın öz daxilində kiçik bir aləm var.

Elə Nəsiminin “Sığmazam” qəzəlində də bu fikir ifadə edilib:

Məndə sığar iki cahan, mən bu cahanə sığmazam,
Gövhəri-laməkan mənəm, kövnü məkanə sığmazam.

Şairin fəlsəfi düşüncəsinə əsasən, insan istər mənən, istər də ruhən öz daxili aləminə sığmır və Allahlıq səviyyəsinə yüksəlir.

Şəbüstəri və Nəsimi şeirlərində Allaha və Allahın yaratdıqlarına sevgi-rəğbət bəslənilməsindən bəhs edir. Hər ikisi cənnətin və cəhənnəmin insanın öz daxili aləmində olduğunu bildirib: “İnsanı cəhənnəm atəşi yox, qəlb atəşi yandıracaq. Yalnız kamil insan bu atəşdən can qurtara və dünya-aləmin sirrini aşkar edə bilər”.

Hər iki şair Allahın yaratdığı nizamdan və uca insanın gözəlliyindən bəhs edib. Təsadüfi deyil ki, “Tin” surəsində “Biz insanı ən gözəl surətdə yaratdıq” deyilir (Ləqad xələqnə-l-İnsəənə fii əhsəni təqviim).

Həmçinin, hər iki şair fəlsəfi görüşlərinə uyğun olaraq insanları Həllac Mənsur kimi “Ənəlhəqq” deməyə çağırır, haqq yoluna, haqqa səsləyir. Haqqı isə yalnız kamil və yetkin insan görə bilər, ancaq belə insan Allah kimi sevilib alqışlanmağa layiqdir. Kamil insanlar və əsl aşıqlar Allahın dili ilə danışirlər.

Elə Nəsiminin “Sığmazam” qəzəlində də bu fikir ifadə edilib:

Məndə sığar iki cahan, mən bu cahanə sığmazam,
Gövhəri-laməkan mənəm, kövnü məkanə sığmazam.

Şairin fəlsəfi düşüncəsinə əsasən, insan istər mənən, istər də ruhən öz daxili aləminə sığmır və Allahlıq səviyyəsinə yüksəlir.

Şəbüstəri və Nəsimi şeirlərində Allaha və Allahın yaratdıqlarına sevgi-rəğbət bəslənilməsindən bəhs edir. Hər iki şair cənnətin və cəhənnəmin insanın öz daxili aləmində olduğunu bildirib: “İnsanı cəhənnəm atəşi yox, qəlb atəşi yandıracaq. Yalnız kamil insan bu atəşdən can qurtara və dünya-aləmin sirrini aşkar edə bilər”.

Hər iki şair də Allahın yaratdığı nizamdan və uca insanın gözəlliyindən bəhs edib. Təsadüfi deyil ki, “Tin” surəsində “Biz insanı ən gözəl surətdə yaratdıq” deyilir (Ləqad xələqnə-l-İnsəənə fii əhsəni təqviim).

Hər iki şair fəlsəfi görüşlərinə uyğun olaraq insanları Həllac Mənsur kimi “Ənəlhəqq” deməyə çağırır, haqq yoluna, haqqa səsləyir. Haqqı isə yalnız kamil və yetkin insan görə bilər, yalnız belə insan Allah kimi sevilib alqışlanmağa layiqdir. Kamil insanlar və əsl aşıqlar Allahın dili ilə danışirlər.

AYSUN MOTUXOVA

*Bakı Qızlar Universitetinin
3-cü kurs tələbəsi*

EŞQ VƏ HƏSRƏT ŞAİRİ

Azərbaycan poeziyasında sevgi lirikası həm klassik aşiqanə ənənələrin davamı, həm də yeni ictimai-psixoloji və fəlsəfi axtarışların ifadəsi kimi formalaşmış. Bu dövrdə sevgi artıq yalnız iki insan arasındakı hisslərin bədii təsviri deyil, insanın daxili aləmini, həyatın mənasını və cəmiyyətlə münasibətlərini əks etdirən geniş məzmunlu poetik dəyərə çevrilir. Mühəribələr, siyasi hadisələr, sürətli ictimai dəyişikliklər və modernist düşüncə tərzli şairlərin dünyagörüşünə təsir etmiş, sevgi mövzusunda daha dərin psixoloji qatların açılmasına səbəb olmuşdur. Sevginin sevinci və ülvəi gözəlliyi ilə yanaşı, ayrılıq, həsrət, tənhalıq və itki kimi ağır duyğular da poeziyada daha təsirli şəkildə ifadə olunmağa başlamışdır.

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında Mikayıl Müşfiq, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Nigar Rəfibəyli, Əli Kərim və Bəxtiyar Vahabzadə sevgi lirikasının əsas yaradıcıları hesab edilir. Bu şairlərin yaradıcılığında sevgi yalnız şəxsi duyğu kimi deyil, həm də Vətənə bağlılıq, azadlıq ideyası, təbiət gözəlliyi və insani münasibətlərlə vəhdətdə təqdim olunur. Onlar sevgi lirikasına səmimilik, emosional dərinlik və estetik zənginlik gətirib, onun ifadə imkanlarını genişləndiriblər.

1925-ci ildə Şəki şəhərində anadan olan Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biridir. O, ədəbiyyata “Ana və şəkil” şeiri ilə gəlir. Şair yaradıcılığı boyunca müxtəlif növlərə müraciət etsə də, onun yaradıcılığının əsas istiqamətindən birini də lirika təşkil edir. O, ömrünün sonuna qədər poeziyaya sadıq qalmış, məhəbbət, vətənpərvərlik, təbiət, fəlsəfi düşüncə və ictimai-siyasi problemlər barədə çoxsaylı əsərlər yaradıb.

Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığında sevgi lirikası xüsusi yer tutur. Onun məhəbbət şeirlərində sevgi qovuşmanın sevincindən cavabsız eşqin sızıltısına, sədaqətin ucalığından həsrətin ağırlarına qədər geniş miqyasda təsvir olunur. Şair sevgini insan həyatını işıqlandıran, mənəvi aləmini zənginləşdirən və yaşamağa məna verən qüvvə kimi təqdim edir. Onun poeziyasında sevgi yalnız konkret bir insana bağlı hiss kimi qalmır; bəzən həyata, bəzən insanın öz varlığına, bəzən də ümumi gözəllik anlayışına çevrilir. Bu xüsusiyyət Vahabzadənin sevgi lirikasına fəlsəfi çalar verir.

Ayrılıq və həsrət şairin sevgi lirikasında əsas motivlərdəndir. Şair ayrılığı sevginin sonu kimi deyil, onu daha da dərinləşdirən mənəvi sınaq kimi təqdim edir. Zaman və

məsafə sevgini zəiflətmir, əksinə, onun həqiqi mahiyyətini üzə çıxarır. Şairin lirik qəhrəmanı üçün ayrılıq həm ağrı, həm də ümidlə dolu gözləntidir:

Həsrət ürəyimdə qaladan möhkəm,
Hicran çöplərindən bir yuva qurmuş.
Sənin yanında da sənə həsrətəm,
Həsrət ayrılıqdan uzun olurmuş...

Bu misralarda ayrılıq mənəvi vəziyyət kimi təqdim olunur. Hətta sevgili yanında olsa belə, aşiq yenə də ona həsrət qalır.

Bəxtiyar Vahabzadənin sevgi lirikasında qarşılıqsız məhəbbət və fədakarlıq motivləri də güclüdür. Aşiq öz hisslərinə sadıq qalır, əzab çəksə belə sevgiyə üz çevirmir:

Sən mənə zülm eylədin, mənə zülm yaraşır,
Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır.

Burada sevgi insanın taleyi kimi verilir. Aşiq sevginin ağrısını belə qəbul edir və onu öz varlığının ayrılmaz hissəsi sayır. Bu isə şairin məhəbbəti insanın mənəvi varlığı ilə bağlı ali duyğu kimi təqdim etdiyini göstərir.

Vahabzadənin sevgi şeirlərində fəlsəfi düşüncə mühüm yer tutur. O, eşqi insanın mənəvi dəyişməsi və kamilləşməsi ilə əlaqələndirir. Sevgi insanı özündən uzaqlaşdırır, onu daha saf və ülvi bir varlığa çevirir:

Gündüzüm tilsimli, gecəm röyalı,
Mən ruha çevrilib sənə köçmüşəm.
Sən mənim könlümü ovsunlayalı,
Mən özüm özümə özgələşmişəm.

Bu misralarda sevgi insanın daxili aləmini dəyişdirən, onu ruhən yeniləyən qüvvə kimi təqdim olunur. Aşiq artıq əvvəlki insan deyil, sevgi onu mənəvi kamilliyə aparır.

Şair üçün sevgi həyatın mərkəzində duran ali dəyərdir. O, məhəbbəti insanları birləşdirən, ruhun ən saf tərəflərini üzə çıxaran qüvvə hesab edir. Sevgi onun poeziyasında həm xoşbəxtlik, həm kədər, həm də ümid mənbəyidir:

Özün bir aləmsən, eşqin bir aləm,
Sən olan könüldə nə kədər, nə qəm.
Sənsiz bu dünyanın ən bədbəxtiyəm,
Səninlə dünyada bəxtiyaram mən.

Beləliklə, Bəxtiyar Vahabzadənin sevgi lirikası yalnız məhəbbətin tərənnümü deyil, insan ruhunun poetik tədqiqidir. O, sevgini həyatın mənası, insan varlığının əsas dayacağı kimi təqdim edir. Şairin şeirləri oxucuda həm emosional təsir yaradır, həm də sevginin insan həyatındakı əhəmiyyətini dərk etməyə kömək edir. Onun poeziyasında sevgi ruhun qidası, mənəvi saflığın göstəricisi və insanı kamilliyə aparan yol kimi təqdim olunur.